

Farisogo

Kènèyali

Ko

Farisogo Kènèyali Ko

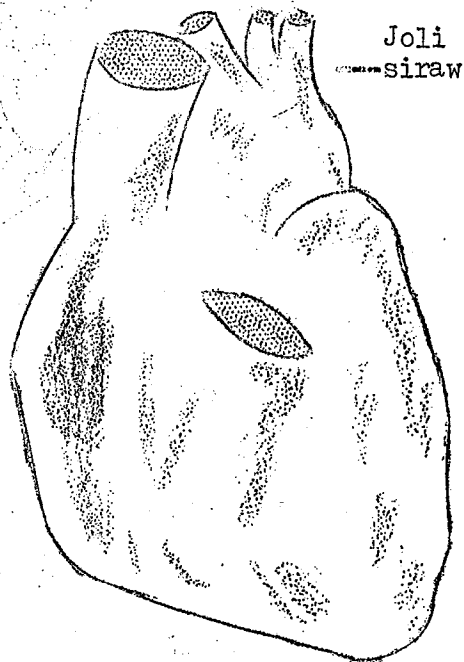
Farikolo da cogo

Dògòkun Fòlòta - Don Fòlòta

I. Sòn Ko

1. A dilara cogo min na.

Sòn ye farikolo yorò dò ye min bè sigi dusukun na numanbolo fan fè fògonfògonw cèmancè la. A koorilen bè, a lankolon don. Dingè naani bè a kònò. U la fila bè sanfè. Fila bè duguma. Daw bè u ni nyògòn cè walisa joli bè se ka don ka kényè ni sòn ka baara ye. O daw dilara cogo dò la min y'a to joli bè se ka taama fan kelen ta fan fè dòn. Ja numéro 1 ni 2 filè.

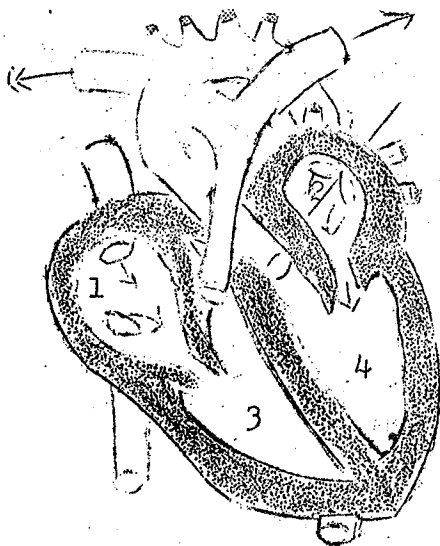

2. A baara kè cogo.

Joli bè don sòn na ka bò joli siraw fè ka don sanfèla dingè kònò, o ko ka don jukòro ka dingè kònò. Sòn de kèra fèn dilalen ye i n'a fò ponpe. A bè joli nyòni ka bò sòn na k'a don fògonfògonw la ani an farikolo yorò bée la.

Joli litre wòorò nyògòn bè mògò kòrò ka farikolo la. O joli tè to yorò kelen na, a bè taama tuma bée ka kényè ni sòn ka baara ye. Denmisèn ka sòn bè taama tèliya la ka tèmèn mògò kòròlen ta kan. Mògò kòròlen ka sòn bè ponpe sinyè 60 fo 80 minuti kelen kònò. Ni a bè ponpe sinyè 60, a bè joli litre 4 nyòni minuti kelen kònò. Ni a bè taama sinyè 80 minuti kelen kònò, a bè joli litre 16 nyòni.

1. Sòn - a kòkanna

Ayiwa, minuti waa 1.440 bè kè don kelen na, o ye l'heure 24 ye. Ni sòn bè taama sinyè 60 minuti kelen kònò, don kelen na a b'a kè sinyè waa 86.400 ani ni a bè taama tèliya ka tèmèn o kan, a bè caya ni o ye. I b'a faamu ko sòn bè baara belebeleba kè ani a tè i lafiya tuma si. Ni a bè jò, i bè sa.

II Ninakili siraw ni fògonfògon ko

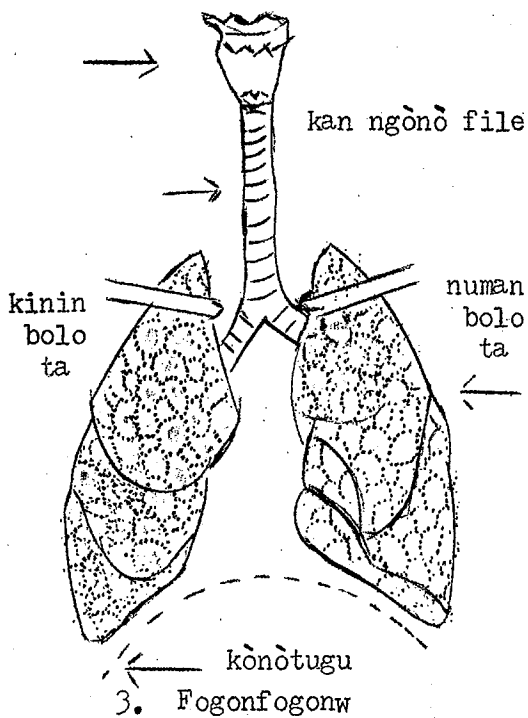
1. U dilara cogo min na

Ninakili siraw bè farikolo la. Olu ye ninw ye:

- nun wow minw bè sòrò nun la.
- da ka yorò. Dumuni fènw bè tèmèn o yorò la.

2. Sòn - a kònò

- 1 ni 2 - sanfè ka dingèw
- 3 ni 4 - duguma ka dingèw

- kan ngòno file
- kan ngòno file, a bè tila ka kè bolo fila ye, kelen bè don kininbolo fan fè fogonfogon la, kelen bè don numan bolo fan fè fogonfogon la.

Fogonfogon ye fila ye. U bè sigi mògò dusukun yòrò la, kelen numanbolo fan fè, kelen kininbolo fan fè. Galaka kolow bè u lamini. Kininbolo ta ka bon numanbolo ta ye. Kininbolo ta tila yòrò ye saba ye, numanbolo ta tila yòrò ye fila dòròn ye. Fogonfogon sogo yèrè ye fèn magama ye. Ni an bè digi u la, finyè bè bò u la. Yòrò misèman caman b'u la minw falen bè ni finyè ye. U ye finyè bòròw ye.

Kan ngòno file, a bolow bè don fogonfogon la. O yòrò la, u bè tilatila ka kè bolo fitininw ye minw bè finyè lase finyè bòròw fitininw la.

Joli siraw bè sòrò fogonfogon la. Sòn yòrò la, fogonfogon joli siraw minw tògò ko artère faransi kan na, u kèra sira fila ye. Kelen bè don kininbolo fogonfogon la, kelen bè don numanbolo fogonfogon la. Joli min bè bò sòn na, nin joli siraw bè o lase fogonfogon la. L'artère min bè don fogonfogon la, o bè tilatila ka kè artère fitininw ye ka jènsèn fo ka se finyè bòròw bèe la. O kò, joli bè don joli sira sifa wèrèw la minw tògò ko veine faransi kan na, ka joli kòsegin sòn na.

2. U baara kè cogo

Ni i bè i tègè da i disi kan, i bè n'a dòn ko i disi bè lamaga tuma bèe, ko a bè kòròta ka jigin ka kòròta ka jigin. Nin ninakili lamagali ko ye nyòn minèli ni nyòn bilali ye. Nyòn minèli waati la disi bè yèlèn, kònotugu min bè disi ni nugu fara ka bo nyògòn na, o bè jigin o tuma la, finyè bè don fogonfogon la. Nyòn bilali waati la, disi bè jigin, kònotugu bè kòròta, o tuma la finyè bè gèn ka labò.

Fèn dò bè sòrò finyè na an bè min wele faransi kan na ko oxygène. O kòrò ko gaz. An mago bè o la walisa ka balo. Ni an bè ninakili fogonfogon bè oxygène bò finyè na ka o don joli la walisa farikolo bè se ka baara kè n'a ye. Oxygène bè joli min na o joli bè bilen kosèbè. Oxygène tè joli min na, o joli bè fin.

III Joli ko

1. A dilara cogo min na

Joli litre duuru walima wòrò bè mògò kòrò fari la. O ye ji bilenman ye min bè boli joli siraw la. Ni i bè i yèrè tigè yòrò o yòrò joli bè bò katuguni joli siraw bè sòrò farikolo yòrò bèe la.

Joli den kelen na, an bè se ka ji jèlen ye ni kulukutu fitinin sifa fila, bilenmanw ni jèmanw. Kulukutu bilenman ka ca ka tèmèn jèmanw kan. Ni i bè sogo dò faga k'a joli kè minen dò la, i bè n'a ye ko hali ni a kèra

ji ye, a bè yèlèma joona ka kè kuru ye. Waati dònì tèmènnen kò, an bè kuru ni ji ye. Faransi kan na, o kuru tògò ko caillot, o ji tògò ko serum. Fèn bè an tigè tuma min na, nin bè kè yòrò tigèli la fana, kuru bè joli bòli caman bali.

Joli ka giri ji ye fana.

2. A baara kè cogo

Joli kòni bè jate fènba ye, an tè se ka balo ni min tè. La Bible bè nin ko fò an ye. Levitikè kitabu la, sura 17:11-14 an bè nin kalan, "katuguni farisogo nyènamaya bè a joli la."

Joli bè taama kè farikolo la tuma bèe. Ka to o taama la, dumuni fèn minw bè fanga di farikolo ma ani ji fana bè fara a kan. A bè taama ni nin fènw ye ka an farisogo yòròw bèe balo n'u ye. Nyamanyama fènw, fari tè se ka baara kè ni minw ye, olu fana bè don joli la walisa a bè se ka ta ni u ye kòmòkiliw yòrò la. U bè kè nyègèné ji ye ka bò fari la.

Ayiwa, an b'a ye ko joli ye farikolo ka nyènamaya ye. Ni a bè dèsé walima ni a fanga bè dògòya an tè se ka balo ka nyè.

Dògòkun fòlòta - Don filanan

Bi an na joli siraw cogo filè. U sifa ye saba ye, minw bè joli ta ka bò sòn na k'a lase farikolo yòròw bèe ma, minw bè joli kòsegin sòn ma, ani minw bè u sifa fila cèmancè la.

I Artères - Minw bè joli lase farikolo yòròw la.

1. U dilara cogo min na

Joli sira minw bè an farikolo yòrò la, u bolen bè jirisun ni a bolow fè. Nin jiri ju nòròlen bè sòn na walisa sòn bè se ka joli nyèni a kònò ka a lase jiri bolow ma. Bolo dòw bè se kunkolo ma, dòw bè bolow ni senw ma, dòw bè sòrò fagonfagonw la ni kò kuruw ni binyè yòrò la, ani i farikolo yòròw bèe la.

Artères minw bè sòn yòrò la, olu ka bon. U bè i ka bolonkòni kunba bò. O kòrò, o tuyo kònò bè centimetre saba nyògòn bò. Artères minw ka surun sòn na, olu fana ka bon, i ko jiri bolo minw ka surun jiri ju la. Minw ka jan jiri ju la, olu ka dògò ani minw bè farikolo dan yòròw la, olu ka misèn kosèbè fo u yeli ka gèlèn yèrè.

2. Artères bè baara kè cogo min na

Joli bè taama cogo min na fari la, o na jira nin lèson laban yòrò la. Fòlò joli siraw dilali cogo ka jèya.

II Veines - Joli sira minw bè joli lase sòn na

1. U dilara cogo min na

Veines fana ye joli siraw ye minw bolen bè artères fè. U bèe la jèlen be i n'a fò jiri sun ni a bolow. O jiri ju nòròlen bè sòn na ani

artèrè bè sòrò yòrò minw na, veines fana bè sòrò o yòròw la.

Faranfasi dò bè yen artères ni veines cè. Olu filè ninw ye:

- a) Veines bè se ka ye joona. Joli sira minw bè ye i bolow ni i senw la, olu ye veines ye. Artères yòròw ka dun. U tè ye joona.
- b) Ni artèrè bè tigè, joli tè mada. Veines bè tigè waati min na, joli tè bò joona.
- c) Veines ka joli bè taama sòn fan fè, artères ta bè bò sòn na.

III Capilaires Ko

Joli sira misènman minw bè artères cèmancè la, olu tògò ko capilaires faransi kan na. U ka finyè. O de kòsòn joli ka ji bè se ka tèmèn u fè ka fanga di farikolo ma.

IV Joli bè siraw minè cogo min na

Joli bè taama cogo kelen na tuma bèe. O cogo file nin ye:

1. Joli bilenman bè nyòni ka bò sòn numanbolo fan fè ka don artères belebele la. O kò, a bè tèmèn sira misènman la min bè sòrò farisogo dan yòròw la. O yòròw la a cogo bè yèlèma fo ka fin dònì. Joli sira min tògò ko veine, o b'a ta ka taa n'a ye sòn na. A bè don sanfèla bon kònò kininbolo fan fè.
2. Sòn bè nin joli finman lagèn ka taa fogonfogon la. Fogonfogon joli sira misènmanw yòrò la, joli bè oxygène gaz sòrò ka bò binyè na min bè o bilen tugun. O kò, a bè kòsegin sòn na.

Dògòkun Fòlòta - Don Sabanan

I Furu Ko (Estomac)

1. A dilara cogo min na

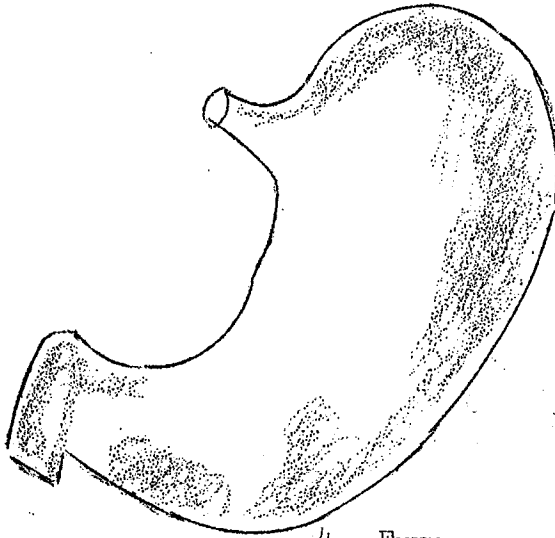
An bè dumuni kè tuma min na, dumuni bè tèmèn ngònò ju yòrò la ka don furu la. O bè i ko bòrò. A bolen bè J lètèrèba fè. O filè nin ye: J Da fila b'a la, kelen sanfè, kelen duguma. (i ka ja numèro 4 ni 5 filè) Dumuni bè don sanfèla da fè ka to yen dònì, o kò ka bò dugumala da fè ka don nugu fitinin la. Furu bè i ko balon manaman. Ni a fara tuma min na, a koorilen don. Dumuni t'a la waati min na, a bè kuru. Dumuni litre fila nyògòn bè se ka kun furu la waati kelen na.

2. A baara kè cogo

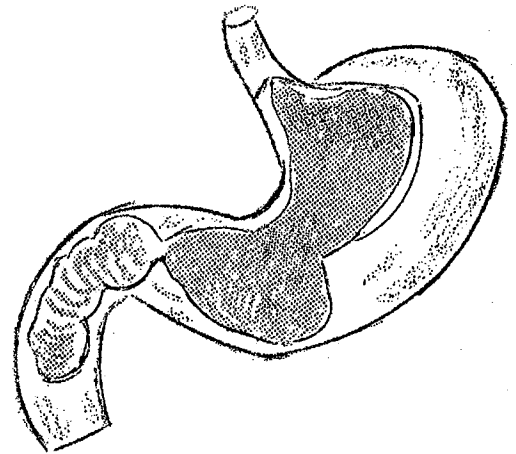
Furu ka fasa manaman bè baara kè i n'a fo masini. Yòrò dòw b'a la minw bè ji sifa dò dila. A bè cayà dònì ka kè litre saba nyògòn ye don kelen kònò. O ji bè nyagami ni dumuni ye ka o dumuni labèn walisa farikolo bè se ka o kè fanga ye walima ka dò fara farisogo janya kan. Furu sogo bè to ka lamaga ka nin baara kè. Ni a dafara tuma min na, dumuni bè tèmèn ka don nugu fitinin la. Nin baara bè kè waati naani nyògòn kònò. O kòrò ko, dumuni bè to o yòrò la fo waati naani bè tèmèn.

Laadili dò bè yan furu ta fan fe. Ni an tè an ka furu mara konyuman, a tè baara kè ka nyè. An bè hère la tuma min na, furu bè a ka baara kè, nka ni an bè nyénasisi ko dò la, a bè baara dabila. A bè dònì dònò kè. O cogo la dumuni bè sigi yen gansan ka an tòorò. Ni an bè siran walima ni an hakili nyagamina, furu bè o ji caya ka damatèmèn.

O fana bè kè tòorò ye.

4. Furu
A kènèma

5. Furu
A kònò

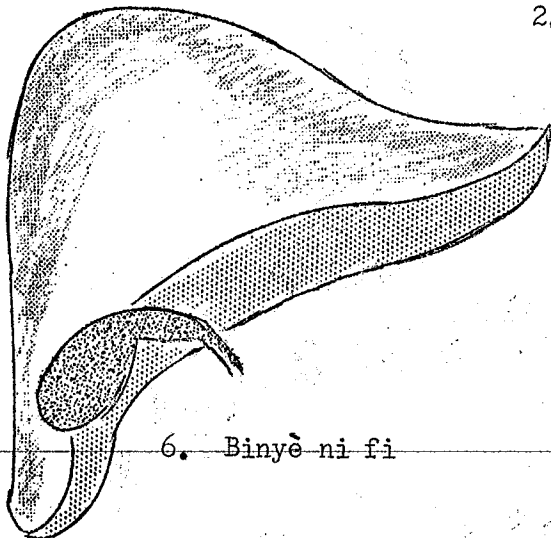
Laadili wèrè filè: Dumuni sifa dòw bè yen minw ma di furu ye, min kòsòn a bè ji caya. Dòw filè ninw ye: Kèlèkèlè ni kafe ni dòlò. Ni sigarati bè min, o fana b'a tòorò. Fura caman fana man di a ye. O la, ni i b'a fè i furu ka baara kè a cogo la, i kana kèlèkèlè caya na la. I kana kafe fangama caman min, janko kafe finman, nònò tè min na. I kana sigarati min. I kana dòlò min. I ka fura ta ni hakili ye.

II Binye ni Fi Ko

1. U dilara cogo min na

Binyè ye farikolo yòrò dò ye min ka bon. Ni an b'a suma, an b'a sòrò ko a bè kilo kelen ni tila bõ. A bè sigi kininbolo fan fè disi la fagonfagon jukòrò. Galaka kolow bè a lamini. Binyè walima nyèrè ka maga kosèbè. A bè a yèrè kènyè ni a dafè sogo ye. Binyè ka yòrò ye fila ye.

An bè ji yòrò fitinin sòrò nyèrè jukòrò min bè wele fi. U sirilen bè nyògòn na yèrè. Binyè bè ji sifa dò dila min bè bilen i n'a fo nèrè mugu. A ka kunan. O bè mara fi kònò. Fi tugulen bè nugu la sira fitinin fè. Ja numéro 6 filè. O bè binyè ni fi cogo jira.

6. Binyè ni fi

2. U baara kè cogo

Ni binyè tè, an tè se ka balo. A baara ka ca farikolo la. A bè o ji nèrè muguma dila min bè dumuni ka tulu labèn. Ka tèmèn o kan, a bè fèn wèrè dila min kòsòn joli bè jò ni an be jogin. A baara wèrè bè yen. A bè joli dila k'a mara. Binyè ka baara kòsòn an farikolo tè suma ka damatèmèn.

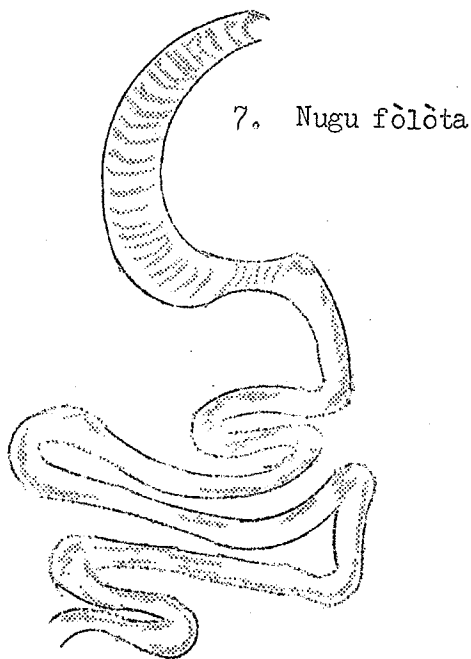
Fi ka baara filè nin ye. Binyè bè ji bilenman min dila, fi ye o mara yòrò ye. Waati o waati, nin ji dò bè bõ yen ka tèmèn sira fitinin fè ka don nugu dògòmanning la ka dumuni tulu dila.

Bana dò bē yen min bē nin sira fitinin datugu. O waati la fi ji bē don joli la nugu fitinin nò na. O ji bē jēnsēn ten farikolo la ani o tigi nyēw bē bilēn, a fari bē bilēn, ani a nyēgēnē ji bē bilēn. Dòw bē nin wele ko nērēmugu bana.

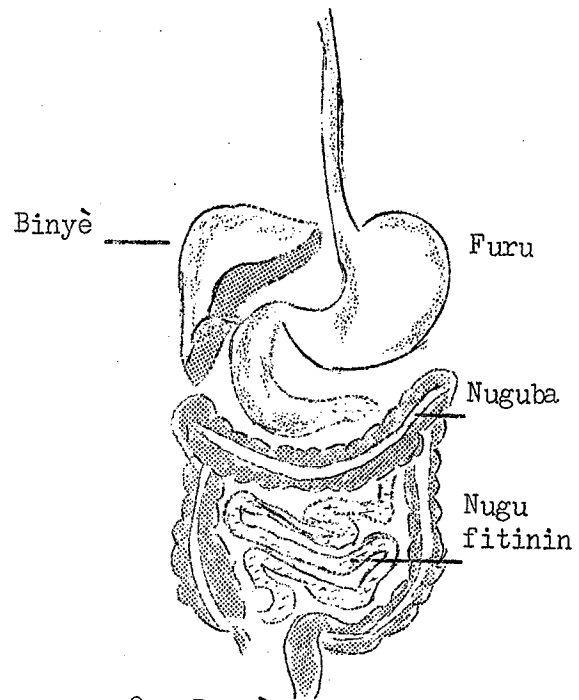
III Nugu fòlòta

1. A dilara cogo min na

Nugu fòlòta bē se ka wele nugu fitinin fana. A bōlen bē ji min kala fē. A janya ye metre wolonwula ye ka bō furu la fo ka taa se nuguba daminē yòrò ma. O nugu ma tilen nka a bē kurukuru ka da nyògòn kan kònò cēnancè la. I ka jaw numéro 7 ni 8 filè.

7. Nugu fòlòta

8. Binyè ni dumuni siraw nyògòn fē

A sogo ka finyè. Hali o, fanga b'a la ka dògòya walima ka bonya i n'a fò mana. An caman ye misi faga k'a nugu ye. Mògò fana ta bē o cogo la nka a ka dògò o ye.

2. A baara kè cogo

Baara caman bē kè ni dumuni ye nugu dògòmānnin yòrò la. A bē nyagami yen ni fi ji ye ani ji sifa wèrè ye, nugu yèrè bē min dila. Nin baara kòni bē dumuni labèn walisa ka fanga di mògò farisogo ma. Ka to nin baara la nugu bē to ka lamaga ka dumuni nyòni ka taa fo ka se nuguba yòrò la.

Mògò bē kònòboli walima tògòtògònin sorò tuma min na, o bana bē kè nugu fòlòta ni nuguba yòrò la.

IV Nuguba

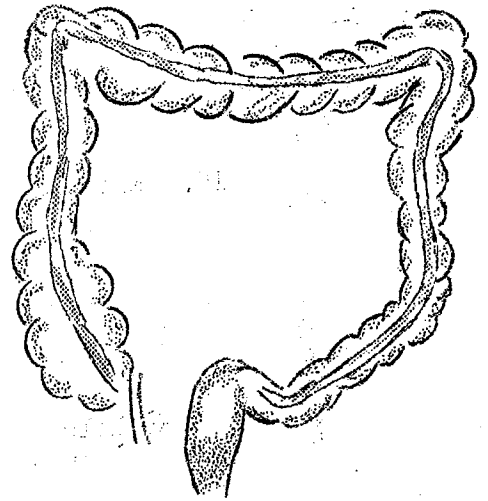
1. A dilara cogo min na

Nuguba ka surun kosèbè ni nugu fitinin ye. A bē metre kelen ni tila

dòròn bò. A bè sigi kònò la i n'a fò n lètèrè fitinin. I ka ja numéro 9 filè. A kònò dakènyèlèn tè, a bè i n'a fò misi sènèkè walan cogo.

2. A baara kè cogo

Dumuni bè se nuguba la tuma min na, o y'a sorò fèn nyumanw bora a la ka ban ka don joli la. O ko min bè to farikolo tè se ka baara caman kè ni o ye. O ye nyamanyama ye. Nka ji ka ca a la. Ayiwa, ni dumuni fènw minw ma yèlèma, olu bè tèmèn nuguba fè. O bè dumuni nyòni ka taa i ko nugu fòlòta b'a kè cogo min na, nka a bè kè sinyè fila walima sinye saba don kelen kònò. Dumuni kelen ko a bè baara kè ko caman. Nuguba sogo bè dumuni ka ji caman ta ka o kòsegin fari la walisa a tè tunun. O ji bè tèmèn a sogo fè.

9. Nuguba

Mògò bè tògòtògònin sorò tuma min na, nugu bè baara kè ka damatèmèn. Waati tè sorò ka ji kòsegin fari la, a bè tunun. Nin man nyi mògò ma, janko denyènin fè. O bè fasa joona ani waati dò la, a bè sa.

Dògòkun Fòlòta - Don Naaninan

I Kun Sèmè, Kò Kolo Sèmè Juru ni Sèmè Fasaw Ko

1. U dilara cogo min na

Kun sèmè ni kò kolo sèmè juru duuru bè nyògòn fè i n'a fò feere min kala ka jan. Kunkolo kolow tugutugulen bè nyògòn na i ko kèsu. Kun sèmè sigilen bè olu kònò. Ni an bè sàga kun sèmè filè, an b'a ye ko o ye fèn magama ye, ko a nyugunyugulen bè. A tilalen bè fila ye. A tilancè bè kunkolo kininbolo fan fè, a tilancè bè numanbolo fan fè.

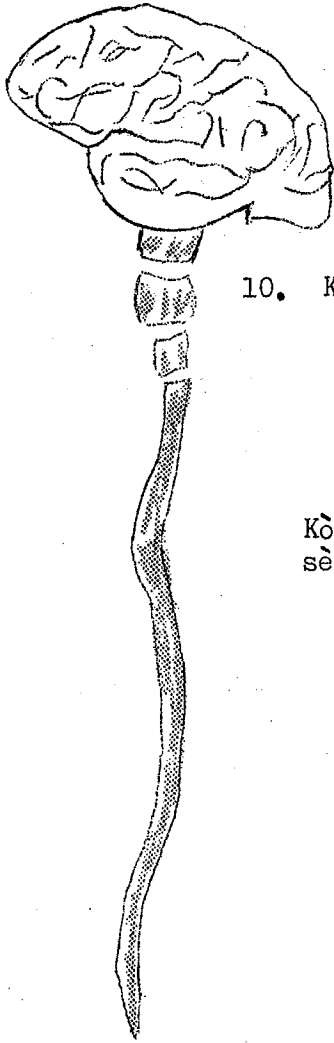
Kò kolow sèmè juru tugulen bè kun sèmè la. O ye juru jamanjan ye min bè centimetres binaani bò. Kò kolow bè a lamini. U bè sigi a kan i ko bolo nègè bè sigi bolonkòni kan cogo min na. Jaw numéro 10 ni 11 ni 12 filè.

Kun sèmè ni kò kolow sèmè juru datugulen bè ni fara sifa dò ye, a tògò ko meninges faransi kan na. Joli sira caman bè sorò o fara la.

Sèmè fasaw ye sèmè juruw ye minw jènsènnen bè an farisogo kònòna ni an farikolo kòkanna bèe la. Olu sirilen bè ni kolo sèmè juru ye fo ka se sèmè ma. Faranfasi bè se ka kè sèmè fasa ni farisogo fasa cè katuguni farisogo fasa ka gèlèn. Sèmè fasaw ye juru magamaw ye. Hali k'u ye sogo la, o ka gèlèn.

2. U baara kè cogo

Nin farikolo yòrò saba ye fènbaw ye. O kòrò ko, ni u bè jogin walima ka tinyè accident fè walima bana kòsòn, farikolo yòrò tòw tè se ka baara kè ka nyè.

10. Kun sèmè

Kò kolo
sèmè juru

Kun sèmè bè i n'a fò baarakèlaw ka kuntigi ye. Ciw bè bange o yòrò la. Farikolo yòròw ye baarakèlaw ye, a bolow ni a senw ni a nyèw ni sòn ni u tów bée. Kun sèmè bè ci fò u ye, u b'a kè. Farikolo yòrò bée kelen kelen ka baara min kè ani a ka kè cogo min na, kun sèmè bè o lakali olu ye. O de kòsòn, an bè se ka mènni kè ka kalan kè ka ko o ko kè.

Ka tèmèn o kan, sèmè fasaw minw bè sòrò an farikolo yòrò bée la, olu bè min kè, olu bè min mèn, u bè o dònnya ci kun sèmè ma. Kò kolow sèmè ni sèmè fasaw ye siraw ye nia ciw bè taama minw kan ani a bè kè tèliya la. I b'a dòn ko, ni i bè sira kan sufè ani sa walima buntèni bè i cin sen na, hali ni i t'a ye, o yòrò nin kelen i b'a dòn ko a kèra. Dimi bè yen.

II Kò Kuruw Ko

1. U dilara cogo min na

Kòmòkiliw walima kò kuruw ye fila ye minw bè sòrò kò kolow kèrè fè, kelen kininbolo fan fè, kelen numanbolo fan fè, kò cèman-cè la. U nyè bòlen bè shò kisè fè, nka a ka bon o ye kosèbè. U bonya bè mangoro den bò. U kòkanna nugulen don. Kò kuruw fan kelen min bè sin kò kolow fan fè, o dilara i ko entonnoir. I ka ja numéro 11 lajè. U juruw bè sin duguma.

2. U baara kè cogo

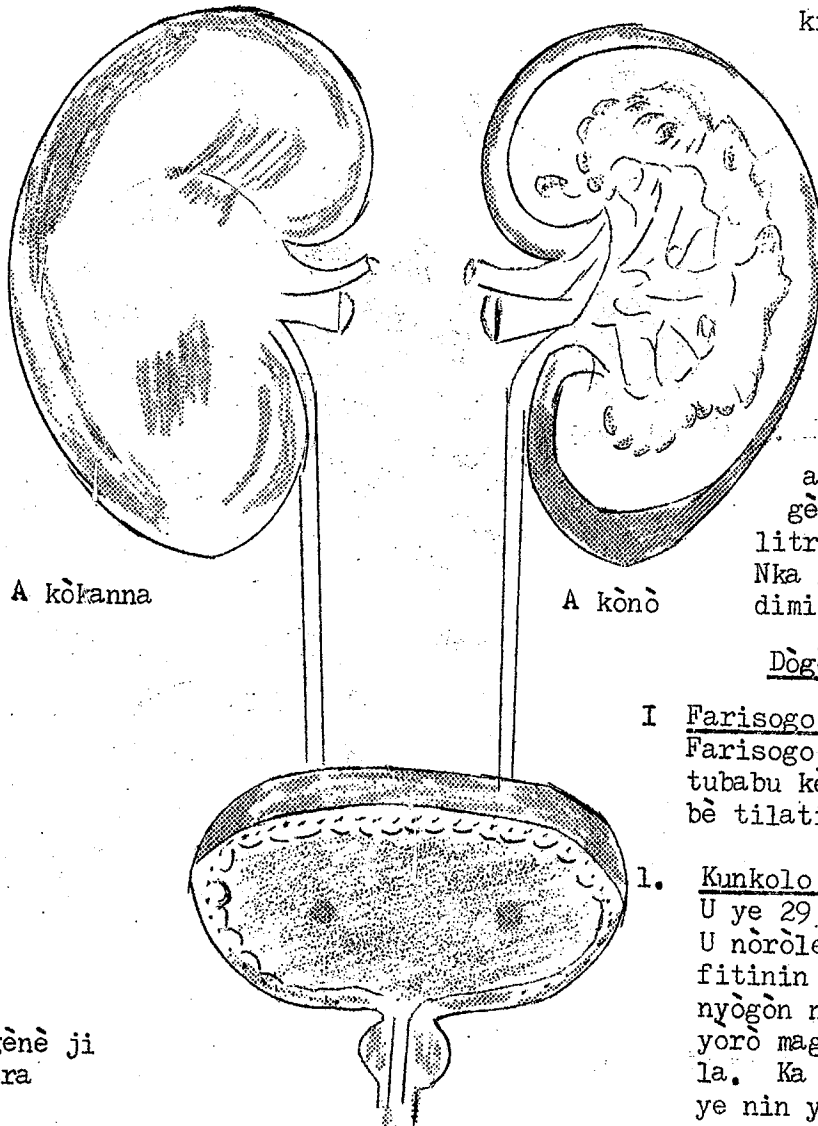
Kò kuruw bè baaraba kè. U bè nyègènè ji dila. Nin baara ye kabako baara ye katuguni u bè ji dò lajè ka a bò farikolo la, an mago tè min na, nka a t'a kè ka damatèmèn. Nyègènè ji dilali cogo bée tè se la sèbèn yan katuguni a faamuli ka gèlèn. An ka nin dòn dòn ko, joli min bè tèmèn kòmòkiliw la, o bè ji nyamanyama caman bila. Nyègènè ji don. Ka an to ni la, nin baara tè bila tuma si. Nyègènè ji litre fila nyègòn bè dila don kelen kònò. A dilalen kò, a bè lajè entonnoir kònò ka tèmèn tuyo fitinin fè ka don nyègènè bara la. O tuyo fitinin ye fila ye, kelen bè kininbolo, kelen bè numanbolo fan fè. U janya ye 37 cm, ye.

III Nyègènè Ji Bara Ko (Sono bara)

1. A dilara cogo min na

Nyègènè ji bara ye bòrò sifa dò ye min bè sigi kònò jukòrò. Fanga bè a wolow la kosèbè ani a manama don. A bè se ka bonya kosèbè. A falen bè nyègènè ji la tuma min na, a kòkanna nugulen don. N'o tè, a bè kurukuru a yèrè kan. A bè a yèrè dògòya walima ka bonya ka kènyè ni nyègènè ji ye min bè a kònò.

11. Kòmòkiliw

Da saba bè nin bòrò jukòrò, kelen bè kininbolo, kelen bè numanbolo ani kelen bè nyè fè. Minw bè kininbolo ani numanbolo fan fè, olu ye tuyo ta ye, ji bè don yòrò min na. Mògò bè nyègèné kè waati min na, ji bè bò da sabanan fè ka taa.

2. Sono ka baara kè cogo

Sono bara ye nyègèné jí mara yòrò dònòrò ye fo a ka tèmèn ka bò fari la. Ni a bè litre tilancè sorò, a bè bò nka a bè se ka nyègèné jí mara ka mèn fo ka litre saba walima naani sorò. Nka ni a fara ten, a bè mògò dimi kojugu.

Dògòkun Fòlòta - Don Duuranan

I Farisogo ka Kolow Ko
Farisogo ka kolow bée lajèlen ye tubabu kèmé fila ni wòrò ye. U bè tilatila nin cogo la:

1. Kunkolo ta
U ye 29 ye ani u dakènyèlen bè. U nòròlen bè nyògòn na fo denyènin fitinin ta. Den kura ta ma nòrò nyògòn na kòsèbè fòlò. O kòsòn yorò magama bè denyènin kunkolo la. Ka kènyè ni den ka bonyali ye nin yòrò bè dògòya ka dògòya fo ka tugu pewu pewu.

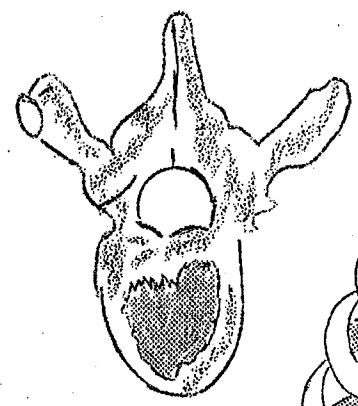
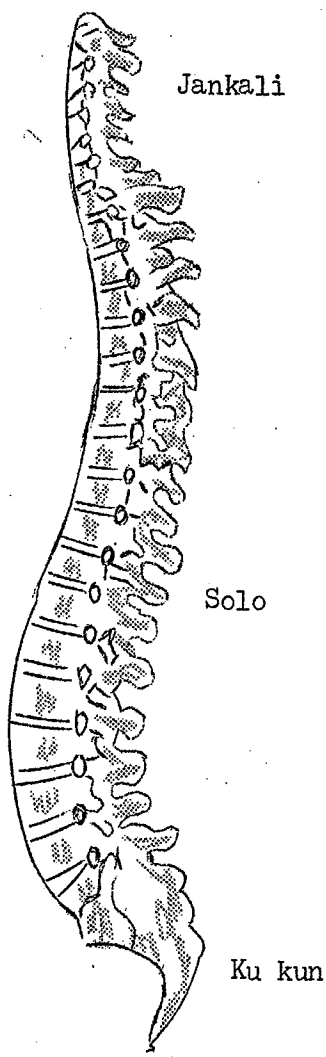
2. Kò kolow
Ninw ye 26 ye. U dalen bè nyògòn kan ka samasen fangama dila kò

cèmancè la. A bè kunkolo doni ka kò kolo sèmè lamini walisa a kana jogin ka tinyè. Galaka kolow fana nòròlen bè a la. I ka jaw 12 ni 13 ni 14 filè.

3. Galaka kolow
Galaka kolow bée lajèlen ye mukan ni naani ye. U bée nòròlen bè kò kolow la kòfè ani u la mukan nòròlen bè disi kolo la nyèfè. Kolo naani nòròlen tè disi la. Ni an bè galaka kolow bée lajèlen filè, u bòlen bè sinsan fè min bè fogonfogon ni sòn ni binyè ani furu lamini. I ka ja numéro 14 filè.

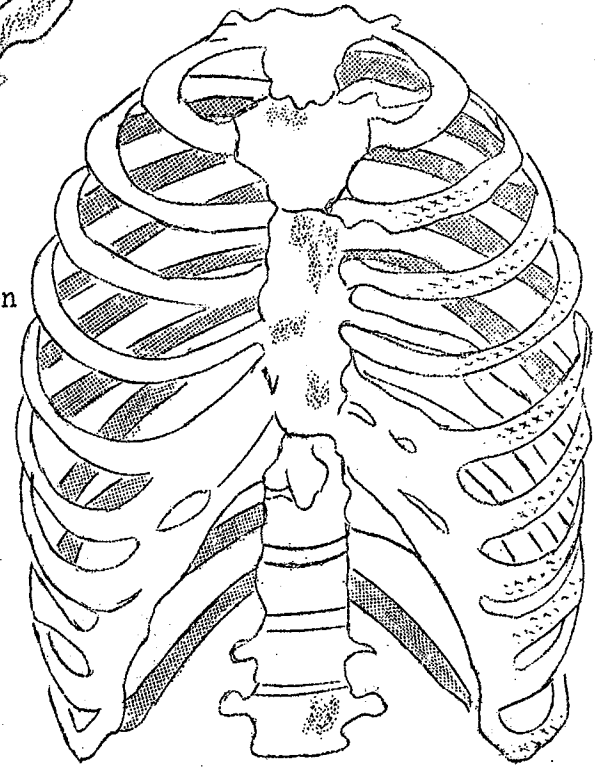
4. Bolo ka kolow
Kaman kolow ye fila ye, jagi ni kòlòn kònò jiri. Jaw numéro 15 ni 16 bè ninw ka cogo jira. Bolo kan kolow ye saba ye. Kelen fangama bè sanfè min tògò ko bolo tugu. Fila wèré bè nònkòn jukòrò. Bolo furaw ye 29 ye. Bolo kan kolow ni bolo fura kolow bée lajèlen ye 32 ye. I ka jaw numéro 17 ni 18 ni 19 fana filè.

12. Kò kolow

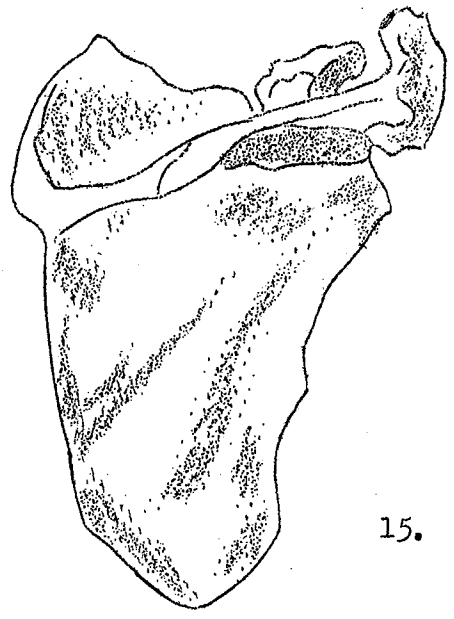

13. Kò kolo kelen

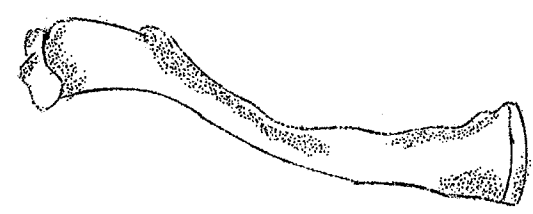
14. Galaka kolow

Kaman kolow ye fila ye, olu filè ninw ye:

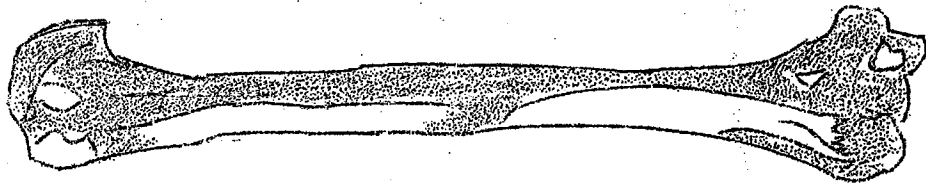

15. Jagi

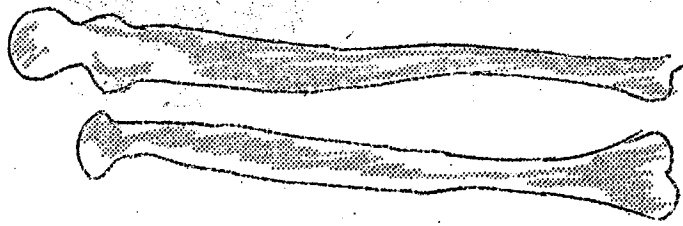

16. Kòlòn kònò jiri

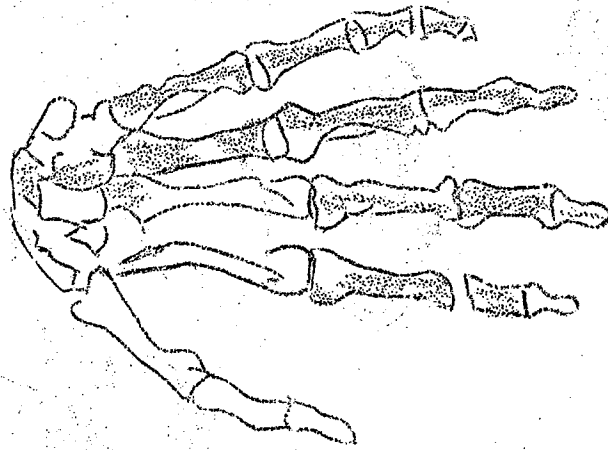
Bolo Kan Kolow

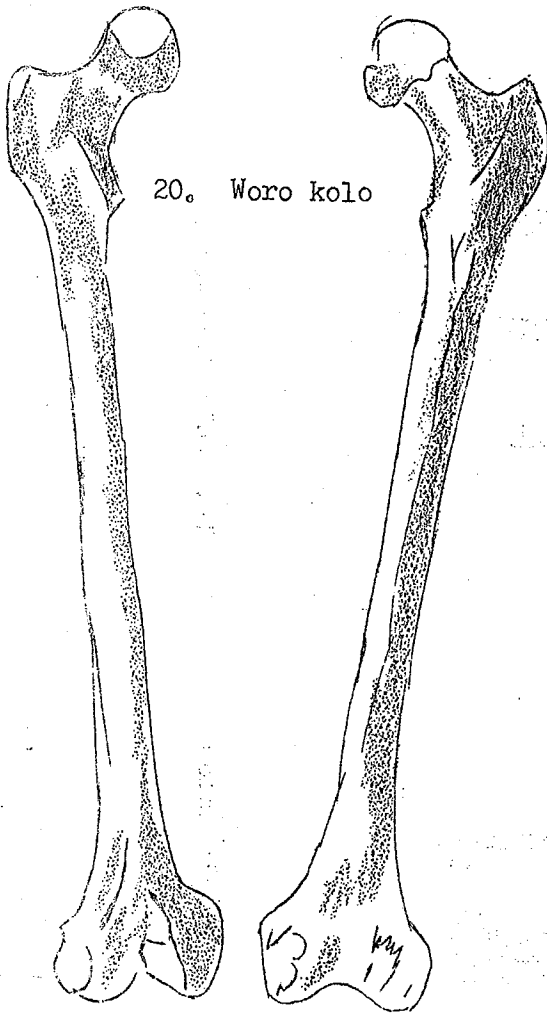
17. Bolo tugu

18. Bolo kala kolow

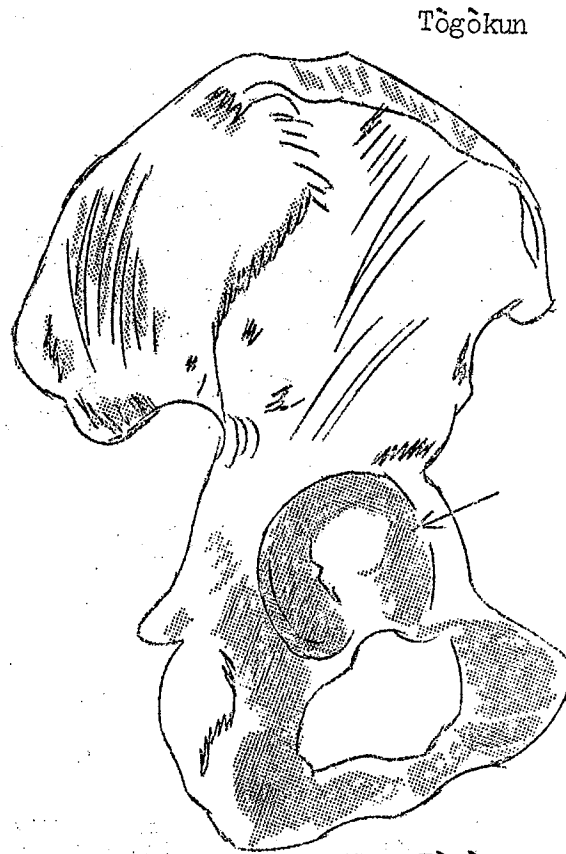
19. Bolo fura kolow

20. Woro kolo

A nyèfèla

A kòfèla

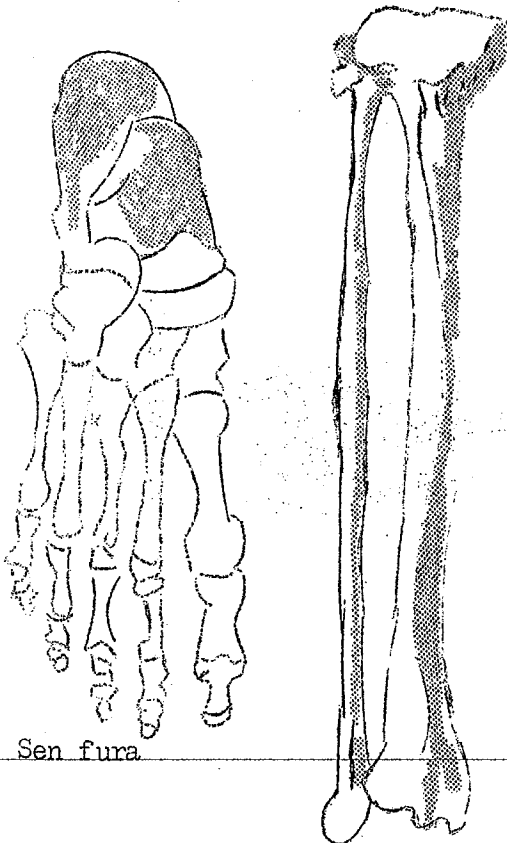
Tògòkun

21. Tògò

23. Sannakolo walima npelenpelen

Sen ka kolow

Kolo belebele fila bè an farikolo la minw bè wele tògòw. U nòròla kò kolow la. Kuru nyè yòròba bè u la, woro bè u kumbèn yòrò min na, Woro walima wutu ye sen kolo belebele ye min bè sanfè. Jukòrò ta ye fila ye. U bè wele sannakolo walima npelenpelen. Kelen ka bon dò ye. Sen fura ye kolow 26 ye.

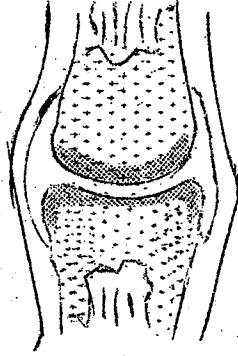
22. Sen fura

Ja minw bè nin page kan, olu bèe ye sen kolow ta ye.

II Kuru Nyè Ko (Kolo tugu yòròw)

Kolow bè nyògòn kumbèn yòrò min na, o bè wele kuru nyè, walima kolo tugu yòrò. U sifa ye naani ye.

1. Minw bè buru nyògòn kun na. Kolo dòw dan yòrò bè dila i n'a fò fèn koorilen. A bè kolo wèrè kumbèn yòrò min na, dingè bè yen walisa u ka kun nyògòn na. Yòrò dò bè tògòkun kolo la min bè biri woro kan ten. I ka jaw numéro 20 ni 21 filè tugun.

24. Kuru nyè

2. Minw bè i ko nègè minw bè da kon na walisa k'a yèlè k'a tugu. Nònkòn bè o cogo la. I bè se ka i bolo tilen ka a kuru i yèrè fan fè nka i tè se ka a kuru kòfè.
3. Minw bè munumunu i ko bolo la nègè bè munumunu bolonkòni kan cogo min na. I kunkolo bè munumunu kan kolow kan nin cogo la.
4. Minw bè jòsi nyògòn na. Kuru nyè minw tè lamaga kosèbè, olu bè nyògòn jòsi dooni. Kò kolow bè sigi nyògòn kan ka nyògòn jòsi tan.

III Nyinw Ko

1. Denyènin ka nyinw

Mògò bè kelen kelen bè nyinw sòrò sinyè fila. Fòlòtaw bè wele denyènin kolow. Den bè kalo wòrò nyògòn sòrò tuma min na, a bè daminè ka kolo bò. Ni a ye san fila ni tila sòrò tuma min na, a bèo nyinw bèe sòrò. U bèe lajèlen ye mugan ye, tan bè sanfè, tan bè jukòrò.

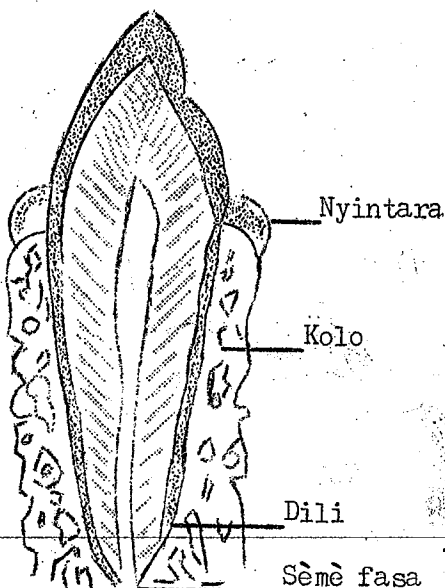
2. Mògò kòrò ka nyinw

An bè nyinw minw sòrò ka mara an si caman la, olu bè daminè ka bò an san wòronan la. U bè fòlòtaw nyòni ka bò yen. Mògò dòw tè u ta bèe sòrò fo ka san mugan ni duuru sòrò. U bèe lajèlen ye bisaba ni fila ye. Tan ni wòrò bè sanfè, tan ni wòrò bè jukòrò.

3. Nyinw dilara cogo min na, o filè

Yòrò saba bè nyin bèe kelen kelen ne. I bè min ye da la, o ye yòrò kelen ye. Nyin ka dili fana bè yen, o ye yòrò filanan ye. Yòrò sabanan ye a kan ye. An t'a ye katuguni nyintara bè o dogo. Nyin dilara ni min ye, o nyògòn fèn gèlènman tè sòrò farikolo la.

Nyin kòrò ka maga. Joli siraw ni sèmè fasa bè oyòrò la. Sèmè fasa ye sira sifa dòw ye min bè ci lase kun sèmè ma. Nyin yòrò gèlènman bè tinyè tuma min na ka wo to yen, dumuni kunkurun walima ji sumalen, walima ji gannen bè se ka don ye. O de bè nyin dimi di an ma. Sèmè fasa bè o dònnya lase kun sèmè ma.

25. Nyin

I ka ja numéro 25 filè. O bè nyin cogo jira i la.

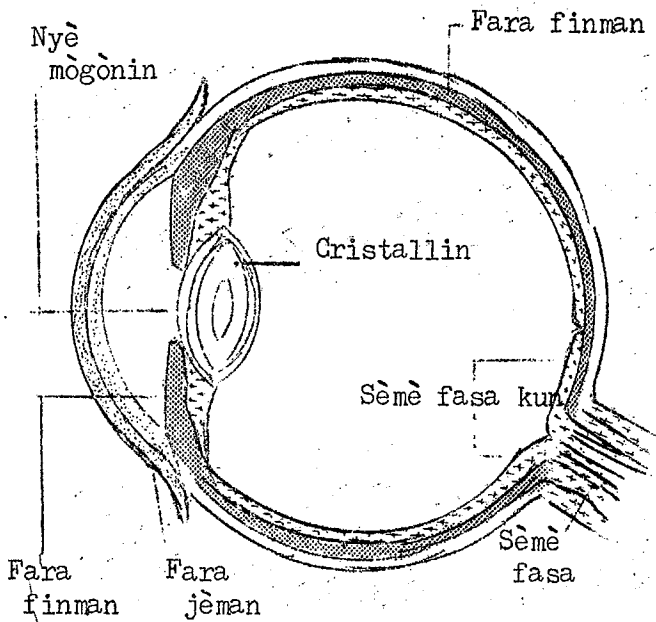
IV. Nyèw Ko

1. U dilara cogo min na

Nyèdenw maralen bè nyè wow la minw laminilen bè ni kunkolo kolow ye. Nyè wolow bè u mara ko jugu kama. U bè nyèdenw datugu ni fèn dò bè surunya u la. Nyèsi bè buguri bali ka don u la. Nyèji bè nyèdenw nyigin. Nyè konkon si bè u kòlòsi.

Nyèden cogo filè nin ye: A ye kisè ye min falen bè ni ji sifa dò ye, faransi kan na an b'a wélé ko gelée.

Fara saba bè nyèkisè la. I ka ja numéero 26 filè. Fòlòta ye fara jèman ye, an b'a fò ko nyè jèman yorò don. Filanan ye fara finman. A nòròlen bè fara jèman kan, nka a tilalen bè ka kè nyèkili ye. Dingè b'a la, o ye nyè mòngonin walima manin ye. Sabanan ye fara ye min bè sòrò kisè kònò. O bè janya ka kè sèmè fasa kun ye. Nyè mòngonin kòfè, verre sifa dò bè sòrò a togò ko cristallin faransi kan na.

26. Nyèkisè

2. Nyèw bè baara kè cogo min na

Ni an bè jiri feere filè, nin feere foto bè kè nyèden fara sabanan la, min togò ko retine faransi kan na. Nyèden sèmè fasa bè a foto jira kun sèmè la. O cogo la an bè donniya sòrò jiri feere ka cogo la.

Mògò dòw tè se ka yeli kè ka nyè ni fènw bè surunya u nyèw kòrò. Dò wèrèw tè se ka yeli kè ka nyè ni fènw bè janya u la. Ni foto tè tilen retine kan o mògò ka yeli cogo bè kè ten.

V. Tulow Ko

1. U dilara cogo min na

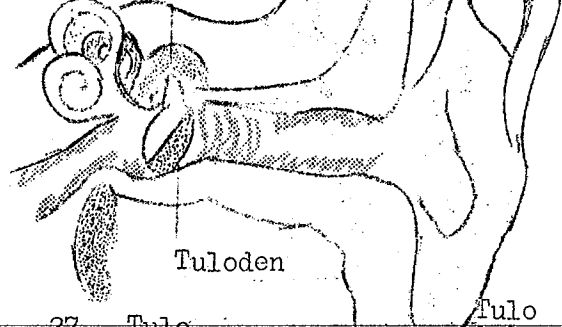
An bè tulo min ye an farikolo kènèma, o togò ko tulo kòròla. A bè don kunkolo kònò fo ka se fara dò la min togò ko tuloden. Nin fara nyefe, kolo fitinin saba bè tulo wo fòlòta la. Finyè bè tulo wo fòlòta la. Fara wèrè bè tulo wo filanan datugu min togò ko tulo fara. Ji sifa dò bè o tulo wo filanan la.

2. U bè baara kè cogo min na

Ni mògò dò bè kumanin kè an kèrè fè, tuloden bè yèrèyèrè, kolo fitinin saba fana bè yèrèyèrè fo ji min bè tulo wo filanan la bè yèrèyèrè. Tulo sèmè fasa min bè o yoro la, o bè o yèrèyèrèlí ko jira kun sèmè la, an bè mògò kan mèn o cogo la.

Tulo wo filanan

Tulo wo fòlòta

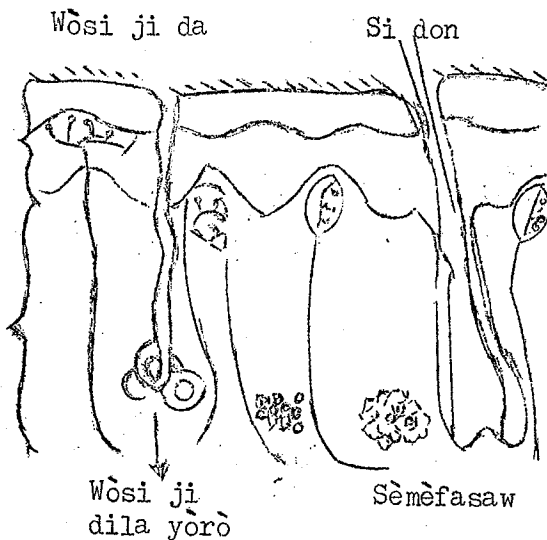
27. Tulo

Tulo kòròla

I I yèrè farikolo saniyali

1. I fari wolo

Fari wolo bè i farikolo bè datugu ka o mara joginni ni jali kama. Microbe min bè bana di mògòw ma, olu tè se ka tèmèn fari wolo la ka don ni fari wolo ma tigè. Ka fara o marali kan, fari wolo bè baara dō wèrèw kè. U la kelen ye nin ye: A bè farikolo demè ka funteni dōoni sòrò. A tè suma kosèbè, a te gan kojugu fo ni a kera bana ye. Wòsi ji bè bō a la. O cogo la, fari bè suma. Fari wolo ka baara wèrè filè. A bè ji dō bō farikolo la min bè wele wòsiji. Kògò ni tulu sifa dō bè sòrò o ji la. Don kelen kònò, o kòrò ko sisan fo sini yan tuma, wòsiji bè se ka kè litre tilancè ye. Ni mògò man kènè walima ni funteni bōra kojugu kènèma, wòsiji bè caya ka tèmèn o kan.

28. Fari wolo

Fari wolo tè se ka a ka baara kè ka nyè ni a ma saniya. Da fitininw bè fari wolo la yòròw bée, wòsiji ni tulu bè tèmèn min fè tuma bée. I ka ja numéro 28 filè. Ni nin datugura ni buguri walima bōgò ye, u tè baara kè cogo nyuran la. Ka tèmèn o kan, ni fari wolo nògolen bè jogin, a tè kènèya joona, ani o mògòw bè se ka joli jugu sòrò. O de kòsòn fari wolo ka saniya don o don. An tè se ka fari wolo saniya ka nyè ni safunè tè. Ka ji ko ni safunè ye don o don, o tè safunè caman ta ni i b'a kòlòsi. Ni i b'a fè ka i farikolo mara konyuman, i na safunè san ka i ko n'a ye don o don.

2. I nyinw

Nyin dimi bè mògò caman sòrò. Nyinw bè toli tuma min na ka kari walima ni wo bè kè u la, u bè dimi. Nyin ka kènèmalala min ka gèlèn kosèbè bè tinyè ni ji sifa dō ye, an bè a wele faransi kan na ka acide. Dumuni kelen kò, dumuni kunkurun misènw bè to nyinw cè. Ni nyinw tè saniya dumuni kunkurunw bè to yen. Waati dōoni kò u bè yèlèma ka kè acide ji ye. Dōoni dōoni o bè nyin ka fèn gèlènman tinyè. Wo bè bonya ka taa. Ni i b'a fè ka i nyinw mara tinyèli ma, dumuni kelen kò, i ka u saniya. Da la gèsè sòròli man gèlèn ani u bè nin baara kè ka nyè.

3. I kunsigi

I kunsigi ka kan ka ko ni safunè ani ji caman ye sinyè kelen dògòkun o dògòkun. Fèn nyènmaw minw bè wele nyimi, u bè sòrò mògòw ka kunsigi la waati o waati. U bè se ka joli kè kunkolo la. U ka kan ka faga joona. Kunsigi bè se ka di walima poudre bè se ka kè a la don o don dògòkun fila kònò. O poudre togò ko DDT walima nyimi fura.

I man kan ka baara kè ni mògò wèrè ka kunsigi nyè nabòlan ye ni a ma ko

kosèbè fòlò. I bè se ka mògò wèrè ka nyimi sòrò ten. Ni i bè nyimi tigi ka banfula walima a ka kun sirilan walima musòrò don i kunkolo la, i bè se ka o ka fèn nyenamaw sòrò.

4. I ka fini

Ka i ko ka i fini nògòlen kòsegin i kan, o tè bèn. Fini min nògòra ni wòsiji ni fòlòkò ye, o man nyi. A kasa bè bò. O kasa man di i teriw ye nka a ka di dimògòw ye. I fini ni i fari saniyalen ka to tuma bée. I ka kan ka i fini yèlèmadon o don walima don fila o don fila ka fini kolen don.

Fini ka kan ka ko ni safunè ye, n'o tè a tè jè. Ka fara o kan, fini kolen ka dulon juru la, a kana ja duguma. O yòrò nògòlen don. Microbe dò b'a la. Tetanos bana ta ye dò ye. O bana bè mògò caman faga. I kana mògò wèrè ka fini don i kan na ni a kolen tè. Bana sifa caman bè se ka jènsèn ten. Dòw ye ninw ye: kèsu bana ni kaba ni nyè dimi ni finyè bana ani bana sifa caman wèrèw.

Dògòkun Filanan - Don Filanan

I Dumuni kòlòsili ko

1. Misi sogo ni lè sogo ni jègè

Sogo bée ka kan ka ko ni ji nyuman ye sani a ka tobi. Tobili ko ye koba ye. Misi sogo walima lè sogo walima jègè bè se ka keva walima ntumu la-se mògò ma. O ntumu ka kili bè sòrò sogo la. Ni u tè faga, u bè bonya mògò kònò. O de kòsòn sogo bè ka tobi ka mò kosèbè sani mògò ka a dun. Tobili be ntumu kili faga.

2. Nakò fènw ni jiridenw

Sani ka nakò fènw ni jiridenw kènè dun, u ka kan ka ko kosèbè. Kònòboli min bè wele dysenterie o bè se ka sòrò salati nògòlen fè ani nakò fèn wèrè minw ma saniya ka nyè. U bè se ka ko ni safunè ni ji ye. Hali salati bè se ka ko ten, nka laban a ka kan ka ko ni ji caman ye walisa safunè bée ka bò a la.

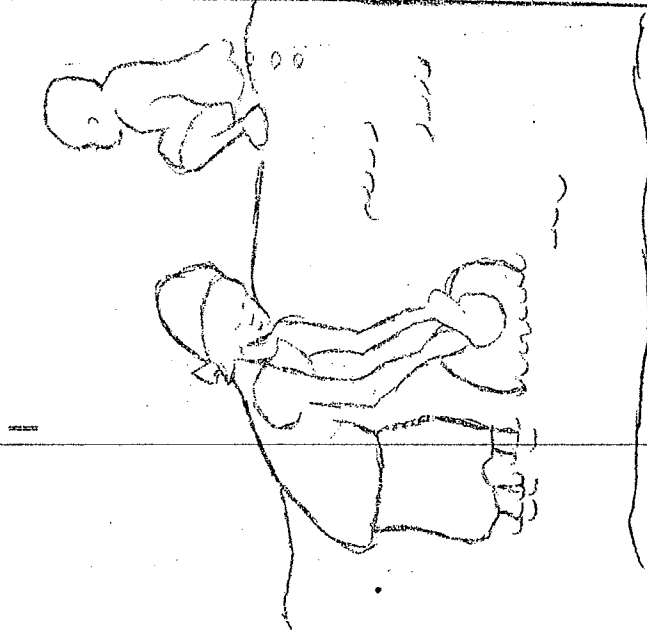
3. Nònò

Bana jugu dò bè se ka sòrò nònò kènè fè. U la dò ye farigan ye min tògò ko typhoide faransi kan na. Cholera ye dò wèrè ye ani kèsu bana (sògòsògòni jè) Ka nònò ka minenw saniya kosèbè, o t'a bò. Nònò kènè bée ka kan ka sigi tasuma kan ka wuli dooni sani i ka baara kè n'a ye. Nònò kènè man kan ka di denmisènw ma, janko denyènin, ni a ma balabala fòlò. U bè se ka kònòboli sòrò a fè min bè se ka u faga. Nònò datugulen ka to tuma bée, dimògò kana se a ma.

4. Ji minta

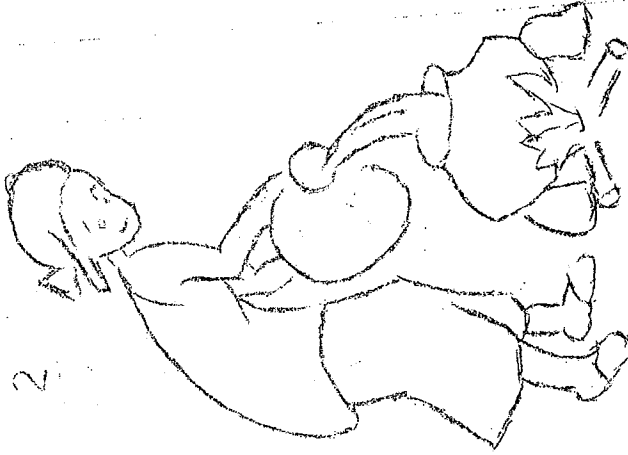
Kònòboli ni cholera bè se ka sòrò ji nògòlen fè. Kòlòn ji tè nògò jooa nka ji min bè sòrò kò la, o man kan ka min. A man nyi. A bè se ka bana lase mògò ma jooa. Kòlòn ka dila cogo nyuman la walisa ji min bè woyo duguma, o kana se ka don. Mògòw ni baganw ni syèw bée bè sòrò kòlòn da la. O kòsòn ji min bè duguma yen, o nògòlen bè kojugu. A kana yòrò sòrò ka don kòlòn na abada.

MUSO

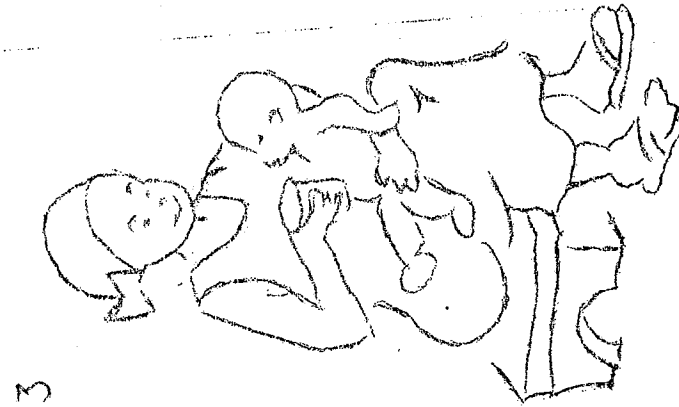
1

NYUMA

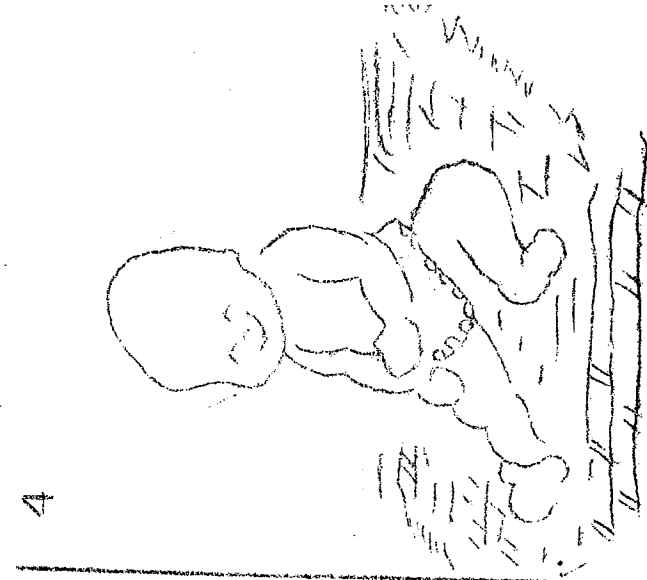
2

BE

3

JI

4

BALABALA

30

MUSO

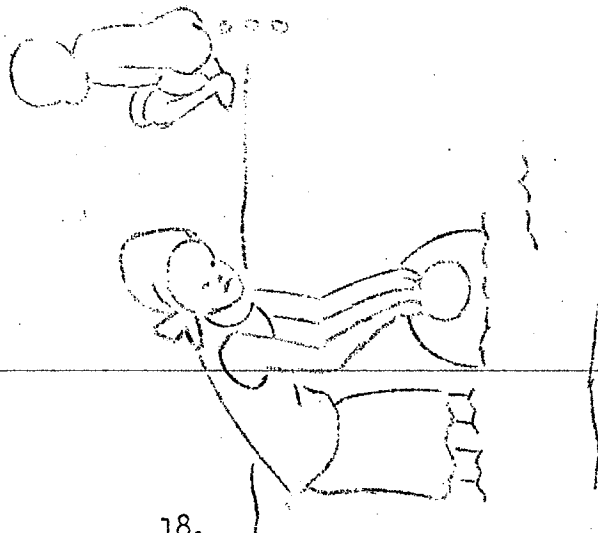
JUGU

TÈ

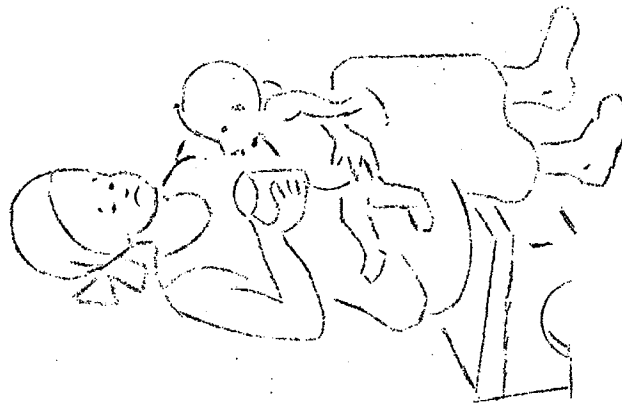
JI

BALABALA

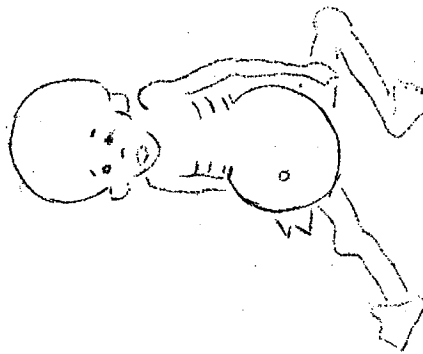
1

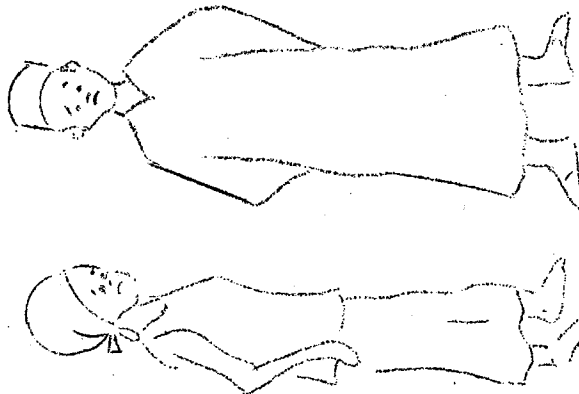
2

3

4

Ni ji wèrè tẹ̀ sòrò fo kòji, i kana o min abada ni a ma balabala fòlò, hali ni a nyè ka nyi. I ka ja numéro 29 ni 30 filè. Olu bẹ̀ hakili di mógòw ma. U bẹ̀ sòrò page 17 ni 18 kan.

Bagan man kan ka ji min k'a bò i ka nètè walima i ka gongon walima i ka juru filen na. I fana bẹ̀ ji min ka bò ominenw la.

5. Denyènin ka dumuni saniyali ko

Denyènin bẹ̀ se ka bana sòrò jooa. O kòsòn wajibi don ka u ka dumuni fènw kòlòsi kosèbè. Nònò ni ji minw bẹ̀ di den ma, olu ka kan ka balabala fòlò. U ka mara minen saniyalen kònò datugulan bẹ̀ min na.

I man kan ka den ko ka o ji dọ̀ di a ma ka min.

I kana sòn den ka bọ̀go dun walima ka nyamanyama wèrè don a da la ka bọ̀ duguma. U nọ̀golen bẹ̀ ani u bẹ̀ se ka kònòbọ̀li bila den na.

Den ka kan ka dumuni nyuman min sòrò, i na o ye lèson wèrè la.

6. Dumuni marali ko

Dumuni si man kan ka sigi ni datugulan tẹ̀. A bẹ̀ dimògò wele ka na. U bọ̀tò yòrò nọ̀golen na, u bẹ̀ sigi i ka dumuni kan. I b'a dun ka bana sòrò. Wulu ni jakuma walima shèw kana u da don i ka dumuni tasa la. I kana dumuni bila duguma ni datugulan tẹ̀, o kò ka o yòrò fura. Fòlòkò bẹ̀ wuli ka se i ka dumuni ma. O fana bẹ̀ se ka bana lase mógò ma.

Dògokun Filanan - Don Sabanan

I Du Saniyali Ko

1. Nyamanyama ko

I kana sòn nyamanyama ka to i ka du la. A nyè man nyi. Ka tèmèn o kan, o bẹ̀ se ka kẹ̀ bana bọ̀ yòrò ye.

Dumuni tọ̀ tolen ni mangoro tolilen ani maanyò kolo kènè, olu be dimògòw wele ka na. Minen kòròlen, i n'a fò buwati ni tasaw kana to i ka so kẹ̀rè fè. Samiyè waati ji dọ̀ni bẹ̀ lajè u kònò ka mèn yen. Ko caman nin bẹ̀ kẹ̀ soso ka bange yòrò ye. Olu bẹ̀ farigan di min bẹ̀ wele paludisme. Sèbèn fura ni jiri furaw bẹ̀ se ka nyigin ka kẹ̀ soso ka dogo yòrò ye. O kòsòn, nyamanyama min bẹ̀ se ka jeni, o ka kan ka jeni jooa. Fèn minw tẹ̀ se ka jeni, olu ka don dingè kònò min bẹ̀ yòrò jan na.

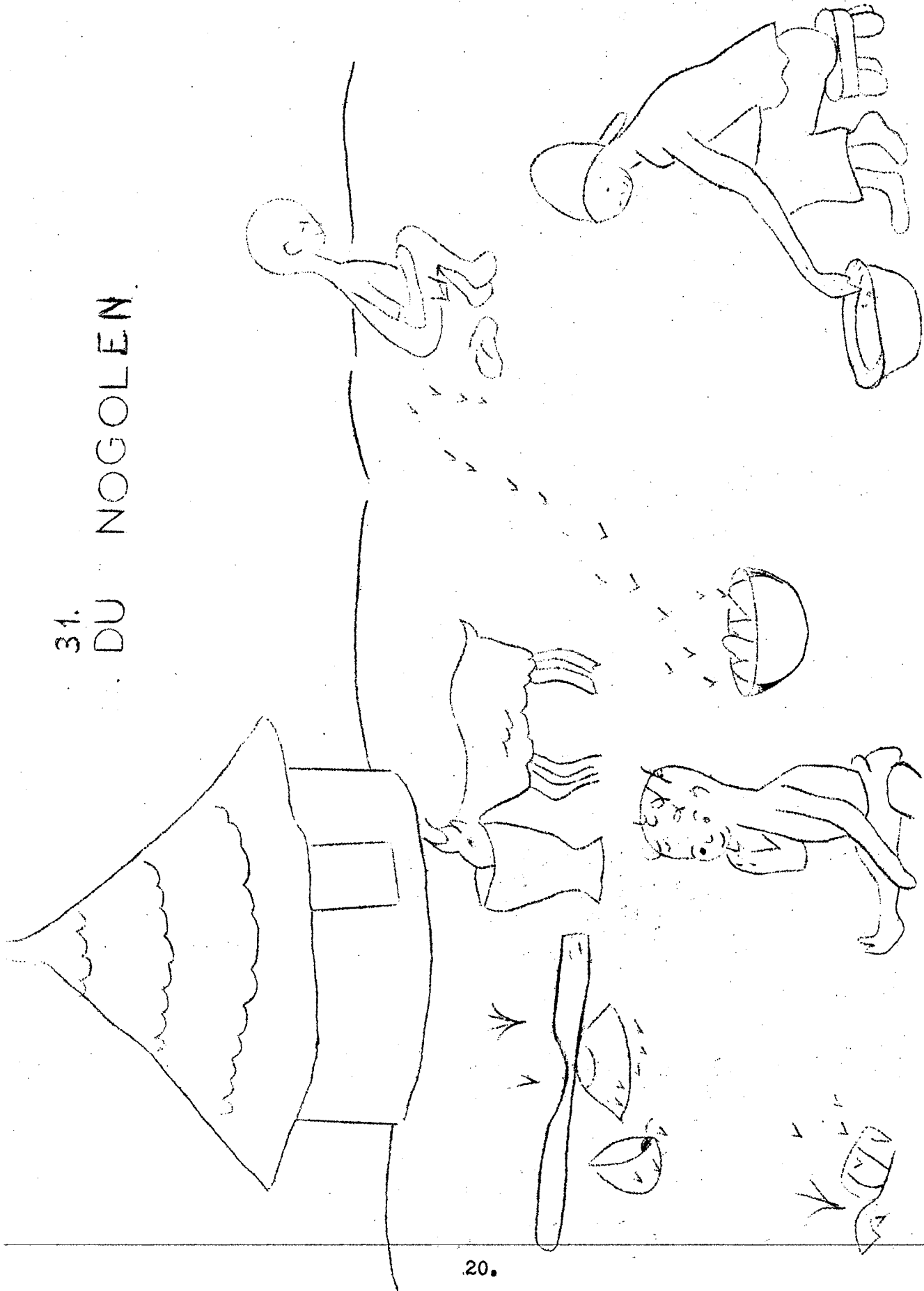
2. Baganw ni shèw ko

Sagaw ni baw ni lèw ni sow ni misiw ka mara yòrò kana kẹ̀ i ka so kẹ̀rè fè ani shèw kana kẹ̀ i ka so kònò. Dimògò bẹ̀ sigi bo kan, o kò ka na sigi dumuni walima i den kan. Bana bẹ̀ jènsèn ten. Nyimi bẹ̀ shèw la. Sòni u bẹ̀ se e de ma.

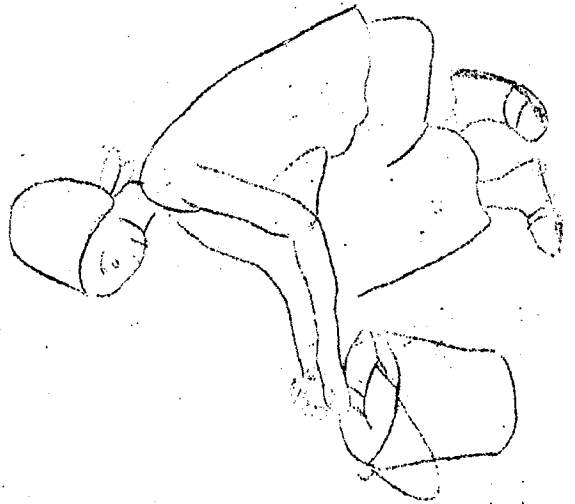
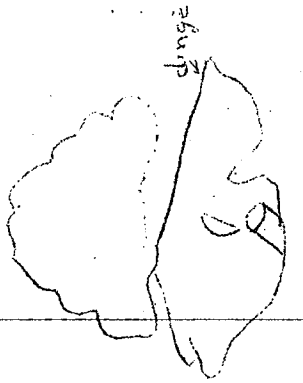
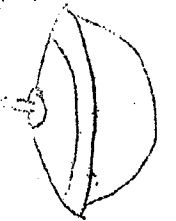
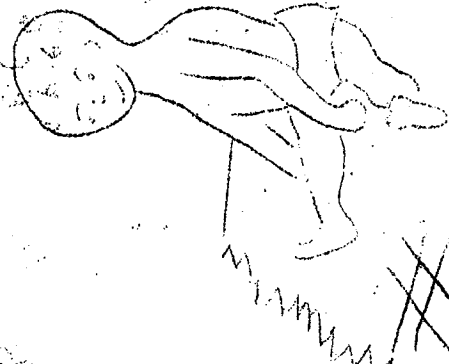
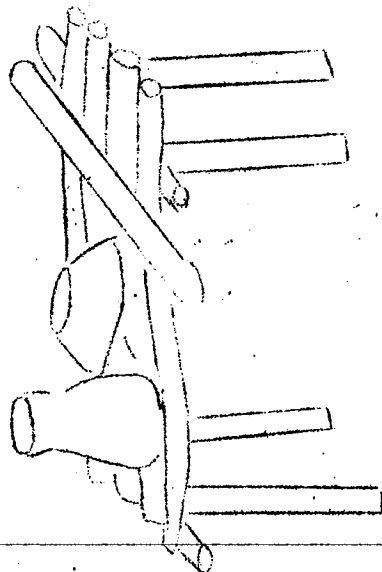
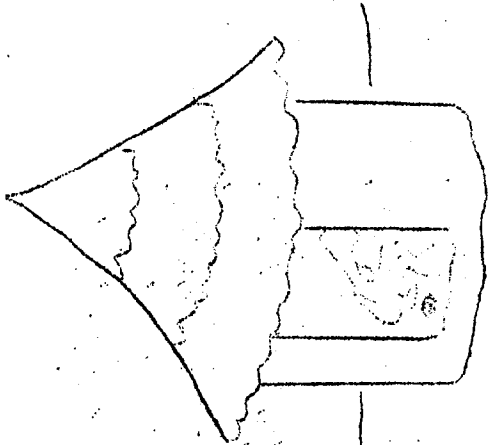
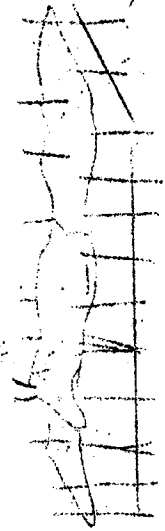
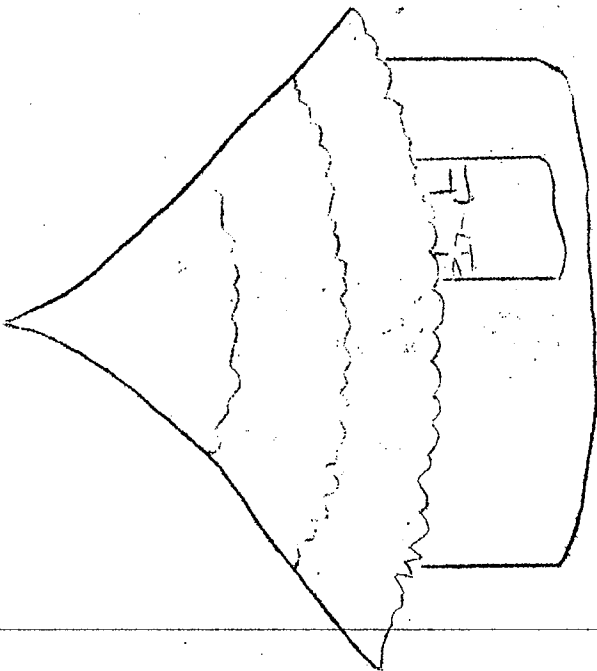
Tetanos ka microbe bẹ̀ sòrò sow bo la. Dimògò bẹ̀ se ka o microbe lase mógò ka joli la ka o bana jugu di o ma, min bẹ̀ mógò caman faga.

Dimògò ka ca cogo min na, mógòw tẹ̀ u jate. An hakili ka to a kan ko di-mógò tẹ̀ sigi yòrò kelen na. U bẹ̀ yèlèma yèlèma tuma bée. Ka to o la u

31. DU NOGOLEN.

32.
DU SANIYALEN

bè bana ka microbe jènsèn ka bò yòrò kelen ka taa yòrò wèrèw la, ka bò banabaatò dō yòrò la ka taa sigi mògò wèrè kan. O kòsòn fèn o fèn min ka di dimògòw ye, an kana o to an ka so da fè. Dumuni bée ka datugu, nyamanyama bée ka bo i ka du la, baganw mara yòrò ka janya dōoni i ka du la.

3. Fèn nyènama wèrèw ni nyinèw

An kumana dimògòw ni sosow ko la ka ban, nka fèn nyènama wèrèw bè yen min bè sòrò mògò kunsigi la, u ka fini la ani u ka so kònò. Olu filè ninw ye: nyimi ni nkaranka ni tère ani fèn misènman wèrèw. Ninw bè se ka joli kè mògòw la. Tère bè joli sama. U bè se ka farikolo yòrò dō ja yèrè. Ni u bè i sòrò, i ka u minè ka u bò dōoni dōoni. Ni tulu dō bè kè u la fòlò, u bè bo katuguni tulu kòsòn u tè se ka ninakili ka nyè.

Fèn nyènamaw ni u kili caman bè faga ni ji gannen ni safunè ye. O la ni fura wèrè tè sòrò, i bè se ka fèn bée ko ten kosèbè. O kòrò ko i kunsigi, ni i ka fini ni i ka biri fini ani i ka dalan. Fini ni dèbèn ka ja tile la.

Nyinè ni kulenyinè ani toto ka faga joona. I kana sòn u ka to i ka so kònò walima i ka du kònò. Bana jugu dōw bè sòrò u fè. A ma mèn, an y'a kalan ko farigan min tògò ko Lassa o bè sòrò toto fè. O bana ka microbe bè toto ka nyègènjè la. U y'a sòrò ko o bana ka jugu ka dama-tèmèn. A ka fisa ka jakuma sòrò ka a mara konyuman nyinè fagali kama.

4. Cogo jugu dōw

Mògò caman bè daji tu, hali ni sògòsògò tè u fè. Bana bè jènsèn ka taa nin cogo de fè. Kèsu bana ka microbe bè o banabaatò daji la. Kulekule (wulu sògòsògò) ni finyè bana ni kan ja bana ani bana wèrè bè se ka di mògò ma ten. Dimògò bè sigi daji la min bè duguma ka taa ni o microbe ye i den yòrò walima dumuni yòrò. Mògò man kan ka daji tu waati si ni a ma kè wajibi ko ye. Ni a bè kè, o daji ka datugu ni bògò ye o yòrò nin kelen.

Mògò caman bè nyègènjè kè du la yòrò o yòrò. A kasa man nyi. Denmisèn fana bè bo kè yòrò o yòrò k'a sòrò a tè datugu ni bògò ye. Dimògòw ni shèw bè se o ma. Ntumu minw bè sòrò mògòw kònò, olu bè jènsèn tan. I ka ja numèro 31 ni 32 ni 33 ni 34 lajè kosèbè ka hakili sòrò.

Dògòkun Filanan - Don Naaninan

I Dumuni Nyuman Ko

Mògò caman man kènè katuguni u tè dumuni nyuman sòrò ka dun. Ni i tè dumuni fènw sòrò don o don minw bè i farikolo mago nyè, i fanga bè dèšè walima i bè bana sòrò. Dumuni bè yen min bè i kònò fa nka i farikolo mago bè min na, o tè.

1. Dumuni fèn minw ka kan ka dun don o don ka i farikolo balo ka nyè, olu filè:

Sogo ni jègè ni misi sogo ni ba sogo ni saga sogo ni lè sogo walima shè sogo. U la kelen ka dun sinyè kelen don o don.

Shè kili walima kama kili. I ka saba fo duuru dun dògòkun o dògòkun. Ni kelen bè sòrò don o don, o de ka nyi.

Tiga ni shò ni fromage. U la kelen ka dun sinyè kelen don o don.

Tamati walima jiriden dów, baranda, jabibi, mangoro, buyaki, orange, lenburuba, lenburu kumu, manje. U la dò ka dun sinyè fila don o don.

Nakò fènw, gan, je, masaku, maanyò, jaba, ku, karòti, awoka, shu ni salati. U la kelen ka dun sinyè saba don o don.

To, malo, fini, kini sifa dów ni nburu. I ka ninw la kelen dun sinyè kelen fo saba don kelen kònò.

Nònò. Nònò ye dumuni fèn dafalen ye. Samiyè waati ni a bè sòrò, mògò kòròlèn ka litre tilancè sòrò don kelen kònò. Denmisènw kòni ka litre kelen sòrò. Farikolo mago bè fèn minw na, olu bè sòrò nònò la.

Sukaro. Dòoni ka sòrò don o don. A bè sòrò woso la ani ntamaro ani di la.

Ji. Mògò kòrò ka kan ka ji litre kelen min don kelen kònò. A ka fisa ka a caya ka tèmèn nin kan. Ni i man kènè walima ni farigan b'i la, i ka a caya ka kè litre saba ye. Denmisènw fana ka caman min.

2. Denmisènw ka dumuni fènw ko

Denmisènw minw ye san kelen nyògòn sòrò, minw da bòra sin na ka ban, olu mago bè dumuni nyuman la. Ko caman u bè bana sòrò katuguni u bè min dun, o tè u farikolo mago nyè. Dumuni fèn minw sèbèna ka ban, olu ka nyi. I denw ka olu dun. Sogo ni shè kili ni nònò ka nyi kosè-bè. U tènà fanga sòrò ka bonya ka nyè ni olu tè. Nka u tè se ka dabò sin na don kelen ka daminè o yòrò nin kelen ka mògò kòrò ka dumuni dun. U ka cogo dege dòoni dòoni. A bè se ka ke tan:

Ni den ye kalo fila sòrò dòròn, a bè se ka baranda ni seri sòrò.
- kalo sabanan - lenburuba ji dòoni di
- kalo naaninan - shè fan ni nakò fènw
- kalo wòorònan - sogo

Nin dumuni fènw dilali cogo bè sòrò jaw la. Olu filè page 30 fo 35.

3. Muso kònòma ka dumuni

Muso kònòma ka kan ka dumuni nyuman sòrò don o don a yèrè ka kènèyali kòsòn ni a den ta fana. Shè kiliw, sogo, nònò, jiridenw ni nakò fènw ka dun don bèe. Ni a b'a ye ko a senw walima a bolow walima a nyèda bè funun, a kana kògò don na la. Kògò kana caya dumuni fènw si la. O bè funun juguya ka bana bila muso la min bè kè tòorò belebele ye.

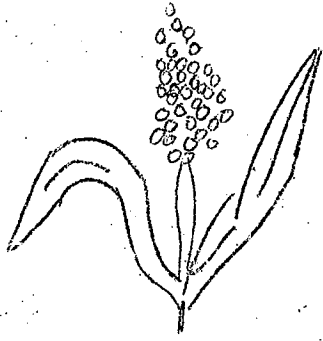
Dògòkun Filanan - Don Duuranan

Laadili Dów

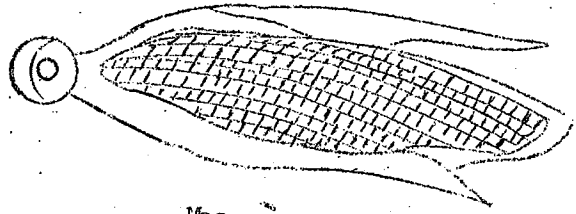
I Kòlòsili min ka kan ka kè banabaatò ta fan fè

1. Banabaatò ka kan ka dumuni kè a dan na, ni a bana bè se ka jènsèn i ko finyè bana, banaba, walima kèsu bana. Tasa ni kudu ka mara banabaatò ye. Ga mògò tòw man kan ka baara kè ni u ye.
2. I kana banabaatò ka fini don i kan na walima ka i biri ni a biri fini ye ni u ma ko fòlò ni safunè ye ka ja tile la.

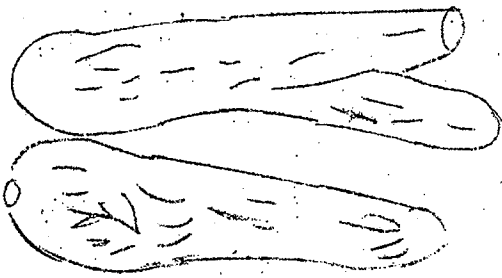
Dumuni fèn minw bè fanga di. mògò ma

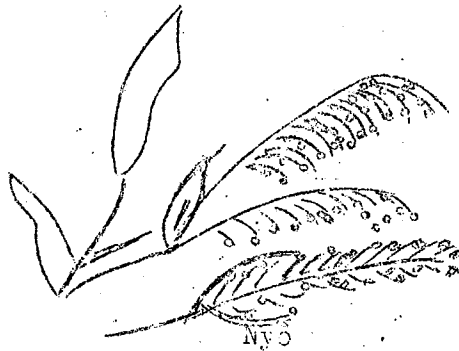
Malo

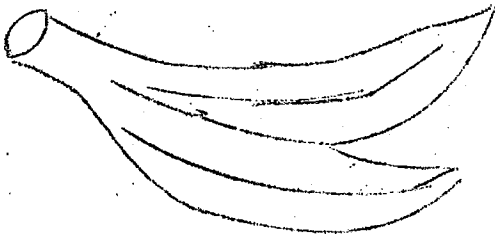
Manyo

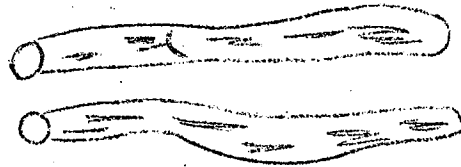
Ku

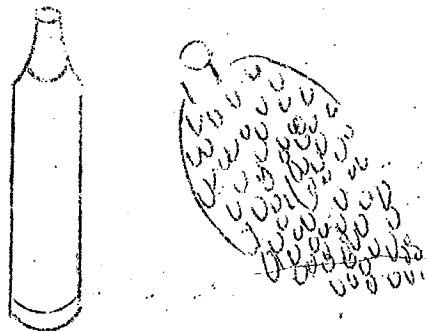
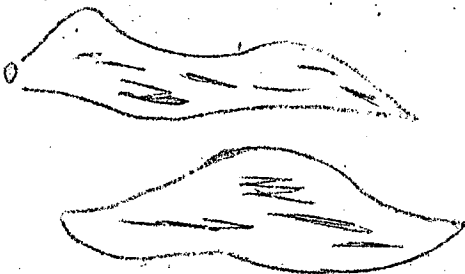
Nyo

Baran'a

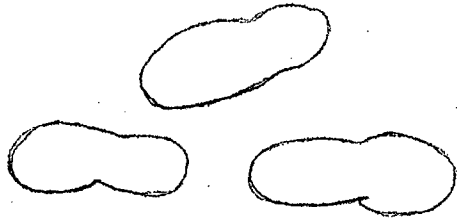
Bananku

Dumuni fèn w sukaro bè minw ma
Woso, jiri sukaro, di ni ntamaro

Fèn tulumaw - tigaw, nare ni
misi kèn

Dumuni Fènu Minu Bè Farikolo Kuraya

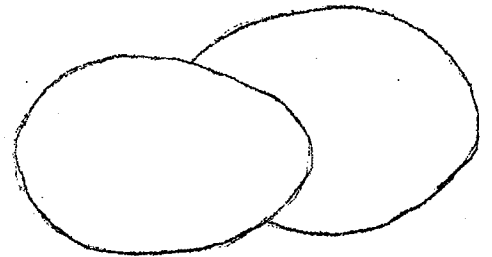
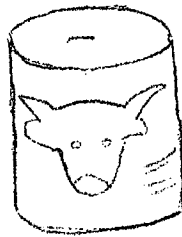
Tigaw

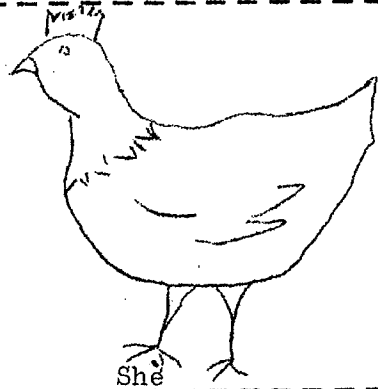
Shò jalen

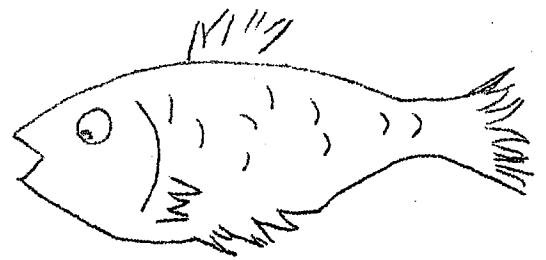
Nònò

Shè kiliw, Kami kiliw

Shè

Jègè

Saga

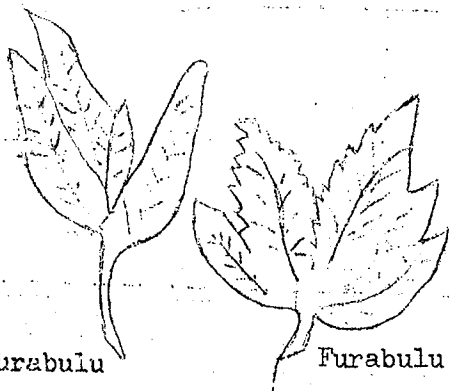

Misi

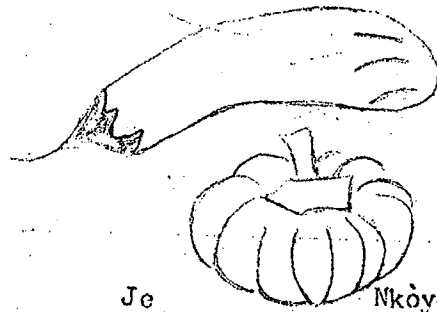
Ba

Dumuni Fèn Minw Kòsòn Farikolo Kènyalen Bè Se Ka To

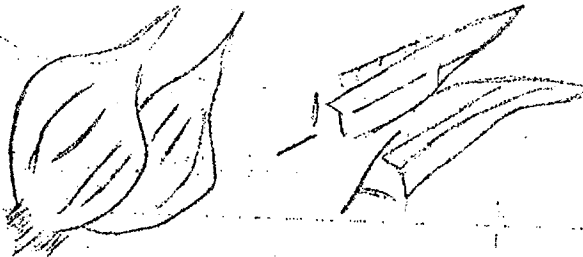
Bananku furabulu

Furabulu

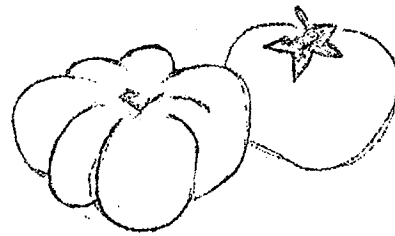
Je

Nkòyò

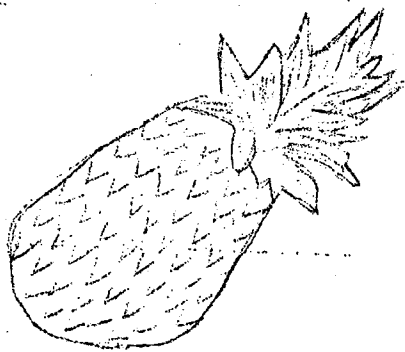

Jaba

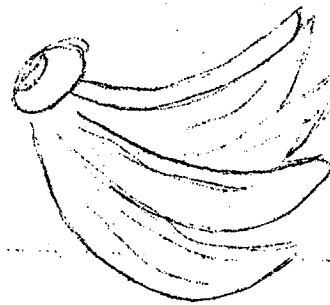
Gan

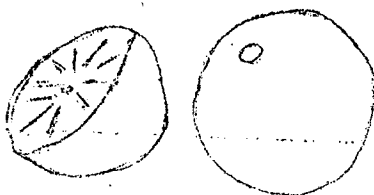
Tamati

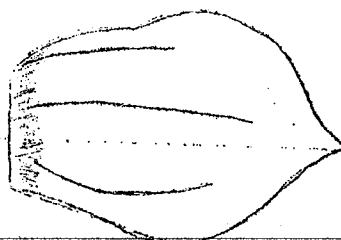
Jabibi

Baranda

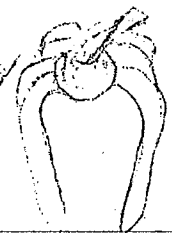
Orange - Lenburu - sifa saba

Manje

Nangoro

Foronto

3. I kana sigi banabaatò kòrò min bè sògòsògò kosèbè. A bè sògòsògò waati min na microbe bè sòrò a daji la. U bè kè finyè na ani n'i bè ninakili walima ni i bè nyòn, olu bè don i nun ni i da la. I bè se ka a ka bana sòrò. Banabaatò yèrè ka a da ni a nun datugu ni a bè sògòsògò waati min na.
4. Ni a kera i ka baara ye ka banabaatò dò demè, i ka kòlòsi kosèbè, walisa i yèrè tẹ o bana sòrò. Ni i bè maga a ka joli la walima a ka joli siri fini la walima a ka tasa, i ka kan ka i tẹgèw ko ni ji ani safunè ye sani ka baara wèrè kè. Ni i bè baara kè banabaatò ye, i tẹgè kana se i nyèda la.
5. Ni i bè taa foli di banabaatò ma min man kènè, i kana i denw ta i fè. U bè se ka o banabaatò ka bana sòrò.
6. Ni kònboli be mògò la ani i bè taa foli di a ma ka a tẹgè minè, i fana bè se ka o kònboli sòrò ni i tẹ i tẹgè ko ni safunè ye sani ka dumuni dila walima ka dumuni kè.
7. Joli siri fini nògòlen ka jeni. U kana filii yòrò bée la duguma. Denmisènw bè se ka maga u la. Dimògò fana bè sigi u kan ka bana jènsèn.
8. Ni nson (variòle) bè mògò la, i ka kòlòsi kosèbè. I man kan ka maga a ka minenw la. O banabaatò mago tẹ fèn minw na, o kòrò ko, a ka dumuni tów ani a ka fini kolon, i ka cogo nyini ka o bée datugu walima ka u jeni. O kò, i ka i tẹgè ko ni safunè ye.
9. Denmisèn sògòsògò min bè wele kulekule, i kana sòn i ka denyènin ka gèrè o denmisèn la, o bana bè min na. Nin bana ka gèlèn den fitinin ma. O bè caman faga yèrè.
10. Ni mògò bè bana dò sòrò an tẹ min don, walima ni a bè bana sòrò min bè jènsèn jooa, o banabaatò ka kè so dò kòno a dan na. Mògòw kana taa yen ka caya. U bè se ka taa so ni o bana ye.

II Tẹgè Koli Ko

I ka kan ka tẹgèw ko ni ji ani safunè ye sani ka dumuni kè. Safunè bè bana caman bali, o de kòsòn a ka fisa ji gansan ye. Ni i bè nin cogo ta, i na i yèrè mara konyuman ni i ga mògòw fana.

III Minni Ko

Kafe ni dute ye fèn mintaw ye mògòw caman bè minw min. Nka mògò caman t'a faamu ko ni u bè u min ka caya, u bè se ka farikolo tòorò. Kafe bè sunògò bali ani a bè furu tòorò, janko ni nònò t'a la. Ka tèmèn o kan, a bè se ka bana lase sòn ma.

Ka u caya, o kòrò ye mun ye? Ni i bè kafe walima dute min ka tèmèn tasse naani kan don kelen kònò, o ka ca.

Dòlò ye fèn minta wèrè ye min bè ko jugu kè i fari la. Fèn dò bè sòrò dòlò ani duvèn la min bè wele alcool. Ni i bè daminè ka nin fènw min, sòni u bè i minè, i tẹ se ka a dabila. Ni i bè alcool min don o don, a bè se ka i farikolo yòrò caman tinyè. I kana daminè ka dòlò min.

IV Sigarati Ko

Ka sigarati min, o ye cogo jugu ye. Ka tèmèn wari tinyèli kan, a bè se ka bana jugu lase i ma min bè wele cancer. Sigarati sisi bè fognofogn tòorò ani ko caman cancer bè sòrò o yòrò la, walima dawolo la walima ngònò la. San o san mògò caman bè sa ni nin bana ye. Ka sigarati min, o bè bana lase sòn fana ma. Min bè sigarati min, o tè dumuni kè ka nyè, u bè fasa, a fanga bè ban. Ka tèmèn o kan, sigarati bè i minè. I bè to ka a caya ka caman min don kelen kònò. I b'a fè ka o dabila waati min na, i b'a sòrò ko a tè se ka kè joona.

V Fura ni fura ka marali cogo

1. I ka faamu ko pikili tè bana bèe ka fura ye. Bana bè ni a fura. Waati dò fura kisè bè i dèmè kosèbè ka tèmèn pikili kan. Dògòtòròw ye kalan sòrò. Fura min bè i dèmè, u bè o dòn. I ka u to ka fura nyènatòmò min bè nyè i ka bana kama, pikili walima kisèw.
2. Ko caman mògò bè pikili fè dimi yòrò yèrè la. Waati caman nin tè se ka kè k'a masòrò pikili tè bèn o yòrò la. I ka faamu ko ni i bè pikili sòrò, o fura bè jènsèn i farikolo yòrò bèe la. Dimi bè yòrò min na, a bè se yen ka nyè bana kama.
3. I man kan ka fura sòrò yòrò o yòrò la mògò gansan fè. A ka sòrò dògòtòrò fè min bè a cogo faamu. Fura dò fanga ka bon kojugu. Ka fura ta, pikili wo, kisè wo, k'a sòrò i tè a cogo dòn, o ye farati ko belebele ye. Ni i bè fura sòrò dògòtòrò so la, i kana taa so sani i ka o fura tali cogo faamu. I kana siran ka dògòtòrò deli ka a cogo jèya. O kò, i ka o fura ta ka kènyè ni a ka kuma ye. I kana miiri ko kisè kelen bè baara nyuman kè, ni ne bè o kisè naani nyògòn ta waati kelen o bè nyè ka bana ban joona. I bè se ka i yèrè tòorò kosèbè ten ani ni fura bè di den ma, o cogo la, a bè se ka a faga.
4. Laadili wèrè filè: Ni i bè pikili fura sòrò dògòtòrò so la ani dògòtòrò b'a fò i ye ko i ka pikili kelen sòrò don o don ka tugu nyògòn na dògòkun kelen kònò, i ka jija ka pikili sòrò ten. Ka kelen sòrò ka makònò dògòkun saba ka kòsegin ka filanan sòrò, o tè bèn hali dònì. Ni i bè sa faga, i bè to k'a bugò k'a bugò k'a bugò fo a ka sa. I bè bana faga o cogo la. Pikili kelen bè i n'a fò bugòli kelen. A tè caman nyè. I ka to a kan fo ka kènèya. N'o tè, i bè i ka fura san fu ka i ka wari tinyè gansan.
5. I kana nisòndiya fura ta min bè sòrò yòrò o yòrò. Dò b'a fò ko o fura ka nyi, ni ne bè o ta, ne mago tè dumuni la, ne mago tè sunògò la. O fura bè se ka i minè ka i hakili wuli. I kana maga a la ni a tè sòrò dògòtòrò fè.
6. Fura marali ta fan fè, laadili dòw ka kan ka fò. Ni i bè fura san, fura kisè, walima pikili ka fura min bè mara so, i ka a bila yòrò kòlòsi. Denmisènw bè se ka a sòrò yòrò min na, i kana o fura bila yen. Ko caman fura kisè bè dilà ni couleur nyuman ye. Sukaro bè dò la. Denmisènw b'a ye ko a filèli ka nyi ani u b'a nènè, u b'a sòrò ko a ka di. Ni mògò tè u kòlòsi u bè se ka fura bèe dun ka ban. Fura min bè kunun tan, o bè se ka mògò kòròlen faga, janko denmisèn.
7. Foroba ka pikili bè kè jamana kònò waati o waati. Jamana ka nyèmògò bè dògòtòrò dò ci i ka dugu la ka pikili di mògò bèe ma, denmisènw fara mògò kòròlenw kan. Sògòli ninw bè ke nson kama ni farigan jugu (fièvre jaune) ni cholera ani waati dò finyè bana (nyòninsan) kama. O banaw bè se ka mògò caman faga. O kòsòn, nin sògòliw ka nyi. Dugu kònò mògòw bèe ka u sòrò. I ni i ga mògòw bèe ka sòrò sògòli yòrò la a waati la.

VI Denyènin ni Denmisènw ka Fini Ko

Nènè waati la i ka fini don i den kan na, janko ni mura b'a la. Ni nènè

b'a sòrò kosèbè, a bana bè gèlèya. A kolen kò, a ka jòsi ni fini jalen ye. O kò, fini ka don a kan na.

VII Npogotigi ka Bolokoli Ko

Bible bè kuma caman fò cèw ka boloko ta fan fè, nka a tè fèn si fò npogotigi boloko kò la. O ye laada doròn ye. Wajibi tè ka npogotigi boloko. Ka tèmèn o kan, farati b'a la. Denmuso dò bè Tetanos sòrò o boloko baara kòsòn. Dòw bè joli caman tunun ka sa. Fèn jugu wèrè filè o ta fan fè. Furu sirilen kò, o denmuso bè tòorò sòrò. Den bange ko bè gèlèya o boloko kòsòn.

VIII Sunògò Ko

Mògò dòw man kènè katuguni u tè sunògò sòrò min bè bèn fari ma. Ni lafinyè nyuman tè, i farikolo tè se ka baara kè ka nyè. Dòw bè si nyèna baro la, o kò ka taa dògòtòrò so ka fura sòrò kunkolo dimi kama. I sègèna tuma min na farigan (Paludisme) bè i sòrò joona. I hakili man di. Kalandenw tè se ka kalan kè ka se sòrò sunògòbaliya kòsòn. I ka kan ka sunògò l'heure wolonwula kònò su o su. Dòw mago b'a la ka tèmèn o kan. Denmisènw kòni ka kan ka sunògò sòrò l'heure tan ni kelen walima l'heure tan ni fila su o su walisa u ka to kènèya la.

IX Fura Minw Maralen Ka Kan Ka Sòrò Gatigi Fè

Gatigi bè se ka fèn dò kè min bè a yèrè ni a ga mògòw dèmè kosèbè. O filè nin ye. A bè se ka fura kisè dònòni ni joli siri fini dòw sòrò ka olu mara so walisa a labènnen ka to tuma bèe ka a so mògòw dèmè.

O fura ka kè mun ni mun ye? Olu filè:

Canidan kisè 20 - kònòboli kama

Aspirine kisè 20 - dimi ni farigan kama

Nivaquine kisè 20 - farigan (Paludisme) kama

Aureomycine tulu 1% (walima a nyògòn) - nyè dimi kama

Fini dò min bè se ka joli siri. Nin fini ka ko ka ja tile la. Duguma tè. A ka fara ka kè bande ye. Dòw ka kè compresse ye. Wajibi tè ka fini jèman sòrò, nka i bè min nyènatòmò, o ka kè fini finyèma ye, min couleur tè bò. Bagi fini bè bèn o ma. Bagi jèman ka nyi kosèbè.

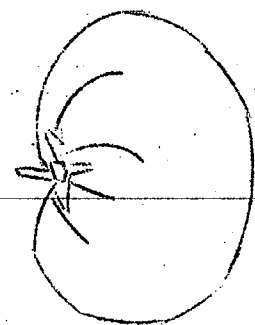
Joli fura tuluma - fèn kelen

Safunè - den kelen min bè sòrò butigi la - joli ko kama

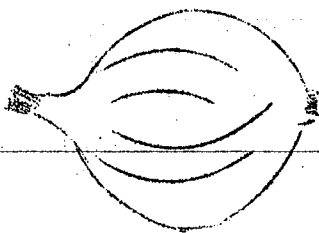
Nin fènw bè se ka mara buwati fila kòno datugulan bè minw na. U ka bila yòrò dō la denmisèn tè se min na.

Ni nin fènw bè i bolo ani i bè u tali cogo faamu, i bè se ka i ka so mògò dèmè joona. Ni i den bè farigan jugu sòrò su fè walima kònòboli, fura dònòni bè yen ka di a ma o yòrò nin kelen. Ni i ka mògò dō sen bè tigè, i bè se ka o joli ko k'a siri joona sani ka taa dògòtòrò so la. Tuma dō dògòtòrò so yòrò ka jan, i tè se yen joona. Ni i bè se ka fura dònòni mara i ka so, o na i ka hakili nyagami ni tòorò fila bèe nògòya.

Denmisenw ka dumini fen dow ka dilali cogo

Tamati

Jaba

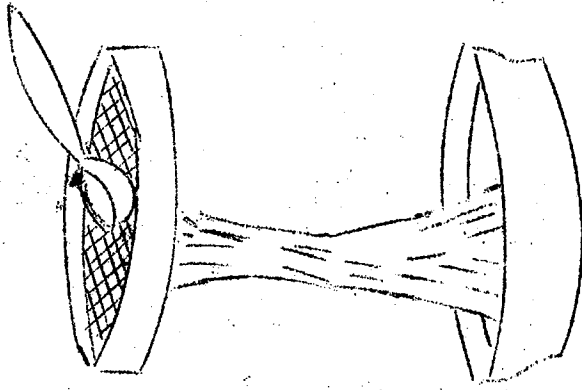
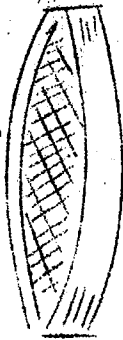
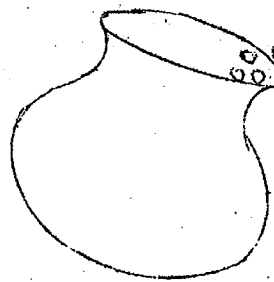
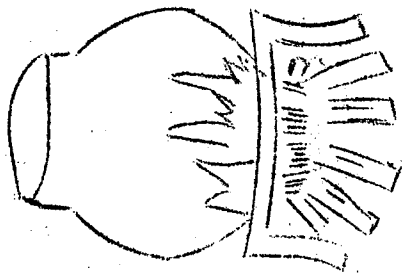
Gan

Sho

Furabulu kenè

I ka o fenw bee tobi nyogon fe ji la, o ko k'a sense teme konò ka kogò don a la.

Nyò mugu

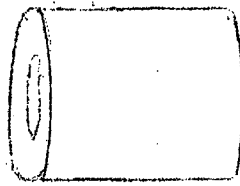
Nònò

Shè kili

ni Sukaro

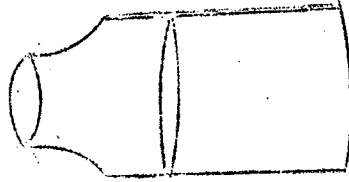
Nyò mugu - kuduba
nyè kelen

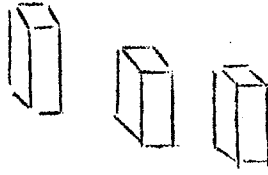
nònò mugu - kuduba
nyè kelen

ihè kili
kelen

Ji - litiri
tila sabanan

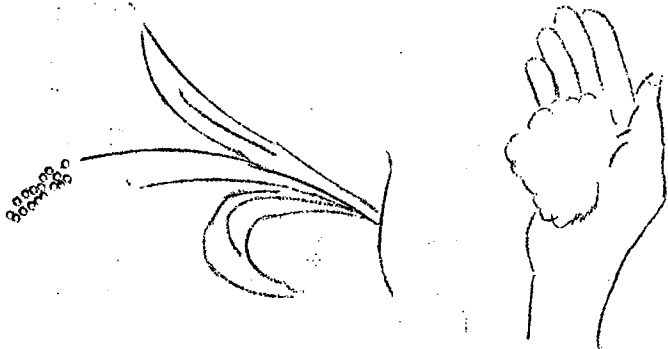
Sukaro - kisè
saba

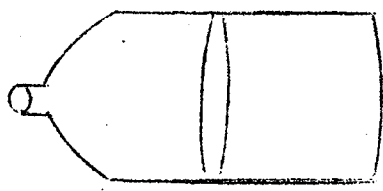
I ka nyò mugu ni nònòni shè kili nyagami nèè daga kònò. O kò, i ka ji fara a kan k'a nyagami

A ka wuli tasuma kan minuti-dòoni ka sukaro fara a kan.

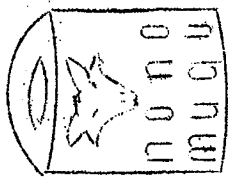
Malo ni nònò

Malo - bolo kuru
nyè kelen

Ji - litiri
tilancè

Kuduba nyè kelen
nònò mugu la

+

+

+

Sukaro
kisè fila

I ka malo tobi fòlò. O.kò, i ka nònò don a-la ani sukaro

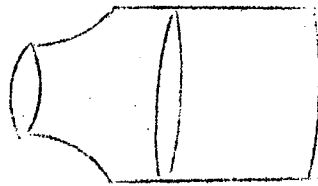
Nyò mugu Tigadègè Sukaro

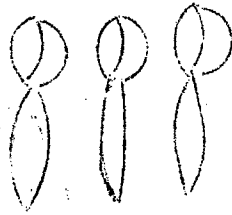
+

Tigadègè -
kuduba nyè kelen

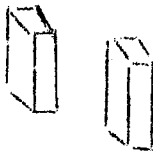

+

Ji - litiri
tilancè

+

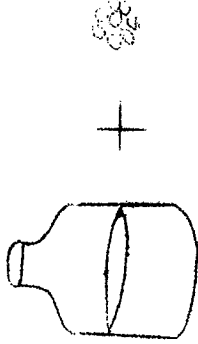
Sukaro -
kisè fila

I ka tigadègènyagami ka ji dò kè a la, o kò ka a wuli tasuma la.

I ka nyò mugu ni ji tò fara a kan ka a wuli tugun.

Laban sukaro ka kè a la.

Shò jalen min tobira f.
ka m, o ka nyi.

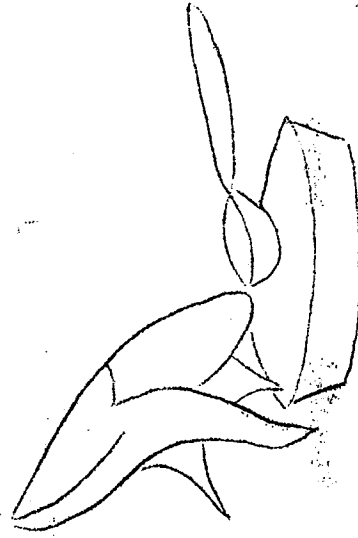

Ji - litiri
tilancè

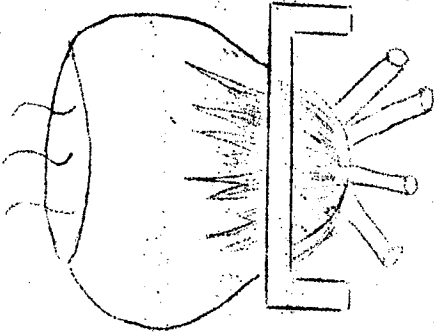
Kògò -
dòoni

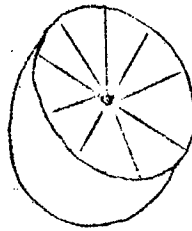
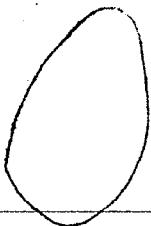
Shò jèma
tègè nyè kelen

Baranda cicilen

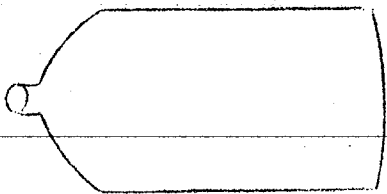

I ka she kili tobilen
ci ci k'a nèoni.

Lemuruba ji

Ji - litiri kelen

+

Kògò dònì

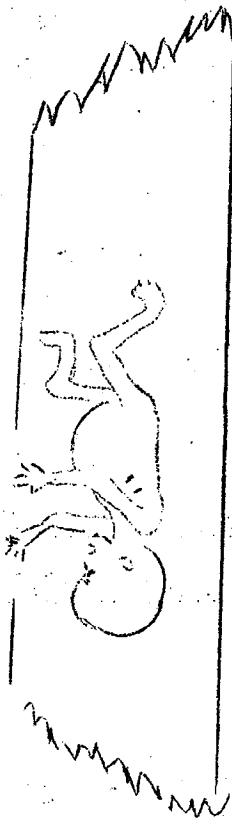
+

Malo - boło kuru nyè kelen

Minni fèn dò min ye kònòboli fura ye

(Minni fèn dò min bè kònòboli nògòya)

Denyènin don, kònòboli bè min na.

O ka kan ka nin minni fèn min leri 24 kònò
o kòrò ko, tile kelen kònò.

I ka ji wuli ka kògò ani malo kèa la. O kò k'a wuli tugun minuti 15 kònò.
O malo ji ka di den ma kònòboli kama.

Dògòkun Sabanan

Bana Dòw Ni U Ka Furaw

Sani ka bana dòw cogo filè, an ka microbe faamu minw bè bana lase mògòw ma. Microbe ye fèn nyènama fitinin ye. A bè sòrò finyè la, duguma ani ji la. A ka dògò. An tè se k'a ye fo ka a filè ni masini dò ye min bè wele microscope. Microbe ka ca ani u bè caya joona. Ni microbe dòw bè dumuni fèn la, ni finyè temperature nyèna, u bè u yèrèw tilatila. Minw tilara, olu bè u yèrè tilatila fana fo u bè caya kosèbè. Ni cogo la microbe kelen bè se ka caya fo ka kè waa caman caman ye don kelen na.

Microbe bè se ka faga:

- ni funteni ye. O de kòsòn infirmier bè pikili fènw bée kè ji la ka u sigi tasuma kan ka u wuli fo u bè panpan ka waati dònòni kè.
- ni microbe bè to tile la
- ni fura sifa dòw ye. Fura dò ye saniyali fèn ye min fanga ka bon, i ko safunè walima alcool walima mercurochrome

Fura dò bè microbe bali ka caya, olu dòw ye Penicilline ni Sulfamide ye.

Dògòkun Sabanan - Don Fòlòta

Bana Minw bè Ninakili Yòrò Sòrò

I Kèsu Bana (Sògòsògòni jè)

1. A sòrò cogo:

Kèsu bana bè lase mògò ma microbe fè. O bè se ka don farikolo la dumuni fè, walima jogin da fè, nka ko caman a bè don fogonfogon la finyè fè. Nin bana bè se ka don farikolo yòrò caman la, i ko kòmòkili ani kolow nka a bè don fogonfogon la ka tèmèn yòrò tòw kan. Ni an bè sigi kèsu banabaatò kòrò ani a bè sògòsògò walima ka tiso walima ka a daji tu, o microbe bè bò daji la ka don finyè na, an bè nyòn ka o finyè minè ka o microbe sòrò. Ni i bè dumuni kè ni kèsu banabaatò ka cuillere ni asiyeiti ani a ka taase ye, i bè se ka a ka bana sòrò.

Misi ka kèsu bana bè yen. Mògòw bè se ka o sifa sòrò nònò kènè fè min ma balabala.

2. Kèsu banabaatò ka cogo:

- a bè farigan sòrò dògòkun fila walima saba kònò.
- ni bana ma mèn a la, a bè i n'a fò a ka kènè nka kòngò tè a minè kosèbè.
- o tigi bè fasa.
- a bè sègèn joona, a finyè minèna.
- a disi bè dimi
- a bè wòsi, hali sufè fana
- a bè kaari tu. Waati dò joli b'a la.
- ko caman, o tigi bè sa ni o bana ye ni a tè demèli sòrò sani bana ka juguya.

3. Fura kè cogo:

Kènèyali bè se ka kè ni o bana ma mèn mògò la.

- a ka taa dògòtòrò fè,
- o banabaatò ka lafinyè caman sòrò.

- A ka dumuni nyuman sòrò min bè fanga di, i ko sogo ni nònò ni nakò fènw ni shè kiliw.
- Kèsu bana ka furaw filè ninw ye: Streptomycine, P.A.S. ni I.N.H. O tigi ka fura sòrò dógòtòrò fè ka to ka o fura ta san filà nyògòn kònò.
- Banabaatò ka so ka kè a dan na, Mògò wèrè kana baara kè ni a dumuni kè ninenw ye walima a ka ninenw si ye walima a ka fini si ye.

II Kògò dimi (Pneumonie)

1. A sòrò cogo

Kèsu bana bè sòrò cogo min na, kògò dimi bè sòrò o cogo yèrè la. Microbe sifa wèrè bè banabaatò kaari là. O bè se finyè na. Mògò wèrè bè nyòn ka o finyè minè. O microbe bè caya o tigi fagonfogon la ka bana lase a ma. Mògò kòròw bè nin bana sòrò ka tèmèn denmisènw kan.

2. Banabaatò cogo filè nin ye:

- Nin bana bè daminè o yòrò nin kelen ni farigan ye min ka jugu. Ko caman o mògò bè yèrèyèrè k'a fò ko nènè b'a la.
- A kunkolo bè dimi.
- A bè sògòsògò ka kaari tu. Waati dò a be bilen dònòni i ko nèrèmu.

3. Fura kè cogo

- Banabaatò ka taa dógòtòrò so la joona. A kana makònò don fila walima don saba ka taa yen.
- Ko caman penicilline pikili bè di. Kelen bè sòrò don o don dógòkun kelen kònò.
- Aspirine bè ta farigan ni kunkolo dimi kama. Mògò kòrò bè se ka kisè kelen ta 1'heure naani o 1'heure naani. Denmisènw bè se ka kisè tilancè ta o cogo la. Ni i tè 1'heure faamu, i ka fura ta sògòma, tilegan fè, wula fè ni da tuma. Denyènin fitinin fana bè se ka Aspirine fana sòrò. Kisè kelen tila naani ye ka a naanin di waati o waati farigan kama. O bè se ka don ji dònòni la cuillere kònò k'a yeelen. Den ka o min.
- Banabaatò ka to dalan kan ka lafinyè caman sòrò janko nènè waati la.
- A ka ji caman min, ji gannen wo, ji sumalen wo, lenburu ji wo, dute wo, nònò wo ani kafe. Farigan bè min na, o ka ji caman min. Denmisènw fana ka ji caman sòrò. Mògò kòrò ka ji walima fèn jiman litrè 4 nyògòn sòrò don kelen kònò. Denmisènw ka a tilancè sòrò walima a bè sòn min ma.
- Ni banabaatò fari ganna kojugu, i bè se k'a ko ni ji ye min sumana dònòni. I bè to o kan fo ka farigan jigin dònòni nka nènè kana o banabaatò sòrò kosèbè.
- I ka den ko don o don nka a kana ko kènèma finyè na. A ka ko so kònò ni ji wòlòkòlen ye.

III Ketuketu Bana (Kulekule, wulu sògòsògò, Coqueluche)

1. A sòrò cogo

Nin bana bè denmisènw caman sòrò. A bè se u ma i ko kèsu bana ni kògò dimi bè se mògò ma cogo min na. Microbe bè finyè la. Mògòw bè nyòn ka o finyè minè. O cogo la a bè jènsèn denmisènw cema. Den min ma san naani sòrò fòlò, a bè gèlèya o ma kosèbè. A bè se ka sa n'a ye.

2. Bana bè kè cogo min na:

- Faranfasi dò bè nin bana ka sògòsògò ni sògòsògò wèrèw cè. Den bè sògòsògò ka sògòsògò ka sògòsògò ka mèn a la. O kò, a bè ninakili ni fyèliba ye. O sògòsògò bè a toorò su fè ka tèmèn tile fè kan.

3. Fura kè cogo

- I bè se ka sògòsògò fura san a kama. A bè mada dònì nka a tè se ka a ban.
- Ni den fari bè gan i ka Aspirine di a ma:
 - San 1 - Aspirine kisè tilan naaninan
 - San 2 fo 4 - Kisè tilancè
 - San 5 fo 10 - Kisè kèlèn
- Ni farigan juguyara taa dògòtòrò so la ka fura minè.
- I ka munyuli kè. Nin bana bè mèn, nka ni i y'a sòrò sinyè kelen, i t'a sòrò tugun.
- Pikili dò bè yen min bè nin bana bali i t'a sòrò. Ni i bè duguba kò-nò, a bè sòrò yòrò min na, i denw ka o fura sòrò yen.

IV Mura Ko

1. A sòrò cogo

Microbe min bè mura lase i ma, o ka misèn kosèbè. A bè wele virus faransi kan ná. A bè finyè ka fòlòkò la. I b'a sòrò ni i bè ninakili. Mura bè jènsèn ten.

2. O bana bè cogo min na

- Nunji bè bò, nun bè gerèn
- O mògò bè tiso
- Kunkolo bè dimi
- A bè sògòsògò
- Ngònò bè dimi ni a bè daji kunun
- Farigan dònì b'a la, janko ni a kèra denmisèn ye.

3. Fura kè cogo

- Ni mura bè mògò min ná, o ka fèn minta caman min.
- Aspirine bè ta kundimi ani farigan kama. A kunun cogo sèbèna ka ban ketuketù bana ko sèbèna yòrò min na. (Numéro III ta filè.)
- Sògòsògò fura bè sòrò Pharmacie la walima dògòtòrò so la. Ni i bè dò sòrò, i kana taa so fo ka a kunun cogo faamu kosèbè.
- Sògòsògò tulu nyuman bè sòrò dògò la. A sifa ye naani ye ani a sòngò man gèlèn. Den fitinin tè se ka fura caman kunun nka tulu bè se ka mu a disi la. A bè nyè a ma kosèbè ni a bè kè a cogo la. O tulu tògòw filè ninw ye:

Zorro, Thermogene, Mentholatum, Vicks

O tulu ka mu disi la, nyèfe ni kòfè k'a jòsi fo k'o yòrò gan. Dònì don nun wow la nka a kana se nyè ma. O bè se ka kè sògòma ani sufè. Laadili wèrè b'a la. Tulu jòsilen kò, fini don den kan na. Ni nè nè b'a sòrò a bè se ka mura juguya.

Farikolo Wolo Ka Bana Dòw

I Impetigo

1. A sòrò cogo

Microbe sifa dò bè nin bana lase mògò ma. O microbe bè banabaatò ka farikolo wolo la. A bè se a ka bolo la fènw ma, a bè maga minw na. Mògò wèrè min bè maga o banabaatò ka minen dò la, o fana bè se ka o bana sòrò.

2. O bana bè cogó min na

- Joli sifa dò bè sòrò nyèda la, walima kunkolo la, walima bollow la walima senw la
- Joli bè daminè ni logologo ye, o kò nèn bè kè o yòrò la. Laban wolo bè folon, a bè ja.

3. Fura kè cogo

- I ka o joli ko ni ji ni safunè ye sinyè fila don o don. O kò, i ka fura tuluma kè a la, min bè sòrò dògòtòrò fè. Tuma dò dògòtòrò bèna fò i ye ko i ka nin tulu dò sòrò Pharmacie la: Neomycine Pommade, Aureomycine Pommade, walima Bacitracine Pommade, walima sifa wèrè. I bè min sòrò, i ka o de kè joli la don o don a cogo la. O kò, joli ka siri ni fini kolen ye.

II Kelebe

1. A sòrò cogo

Ko caman nin sifa joli bè daminè ni joginni dōoni ye. Mògò sen bè tigè ni nyò kala walima o nyògòn fèn. Ni fari bè tigè tuma min na, microbe bè don. Mògò tè o joli fitinin jate kosèbè, a t'a saniya. Fura si tè kè a la min bè microbe bali ka caya. A bè bonya dōoni dōoni ka juguya ka taa. Joli min bè ten, o tè kènèya joona. A bè se ka mèn san tan nyògòn.

2. O joli cogoya

- Joli fitinin bè daminè sannakolo la. A tè kènèya. A bè to ka bonya dōoni dōoni.
- Microbe bè caya a la. A bè nèn bò. Joli fana bè bò a la.
- Ni fura tè, a bè juguya ka taa. Dò ka bonya bè centimetre 10 bò. Ko caman, o joli ka dun kosèbè fo ka se kolo yèrè ma. Microbe bè don kolo la ka tinyèliba kè. Sen bè dimi. Banabaatò tè se ka taama a kan.

3. Fura kè cogo

Joli fitinin caman bè kènèya ni u bè ko don o don ni ji ni safunè ye. U mago tè fura wèrè la. Joli minw bonyara ka kan, olu tè kènèya joona. I ka fura sòrò dògòtòrò fè. I bè se ka i yèrè joli ko. Bagi jèman bè se ka kè pansement ye. A ka ko fòlò ni safunè ye ka ja juru kan tile la. O kò, a bè fara ka kè bande ye. Saba walima naani ka dila. Don o don i ka joli da saniya ka pansement yèlèma. I bè joli ko ni ji min ye, o ji ka balabala fòlò ka suma.

Dimògòw kana sigi i ka joli kan.

Joli fura ka ca. I ka fura dò sòrò dògòtòrò fè walima Pharmacie la. A ka kè joli la cogo min na i ka o faamu ka o kè a cogo yèrè la.

III Kaba walima Tako

1. A sòrò cogo

Fèn nyènama fitinin minw bè wele fungus, olu bè nin bana lase mògò ma. U sifa tè kelen ye. Baganw ta bè yen. Mògòw fana ta bè yen. Ni o bana bè mògò dò fè ani i bè maga o nò la walima ka o tigi ka fini don k'a sòrò o ma ko, i yèrè bè se ka o bana sòrò.

2. O bana bè cogo min na

- Nin ye bana dò ye min bè i farikolo wolo la. A nò bè se ka kè yòrò o yòrò. Ko caman a bè ye kunsigi yòrò la. Waati dò a bè cè ka bomosi yòrò la.
- A bè daminè ní joli fitinin ye min bè bonya ka kè yòrò koorilen ye. A dan yòrò kòròtalen bè dóni. O nò bè se ka bonya ka kè dòròmè duuru nyògòn bonya cogo ye.
- A bonyalen kò, o nò cèmancè bè nyè i n'a fò bana t'a la.
- Ni o nò bè kè kunsigi la, kunsigi bè bò yen, a tè kòsegin.
- Waati dò nòw bè ngènyè.

3. Fura kè cogo

Fura ka kan ka sòrò dògòtòrò so la walima Pharmacie la. Banabaatò ka ji ko don o don ni safunè ye, janko nò yòròw. O kò, a ka fura mu joli la. A ka fura cogo faamu k'a kè ka kènyè ni dògòtòrò ka kuma ye walima ka kènyè ni o fura sèbèn ye. Ko caman nin bana tè kènèya jona. I ka to ka fura kè ka kènèyali sòrò.

IV Da (Pian)

1. A sòrò cogo

Da ye bana ye min bè joli kè wolo la. A microbe bè sòrò o joli la, o de kòsòn, o bana bè jènsèn jona, janko denmisènw cèma, katuguni u be tulon kè nyògòn fè.

2. O bana bè cogo min na

Pian bè wuli sinyè saba wolo la. A bè daminè ni kuru fitinin ye yòrò o yòrò wolo la. Waati dò kuru ye kelen dòròn ye, waati dò fila walima saba bè kè nyògòn fè. Soni ninw bè yèlèma ka kè joli ye. Kalo kelen ni tila fo kalo saba kò, o nyògòn joli bè sòrò farikolo yòrò bée la. O banabaatò kunkolo bè dimi, a fari bè gan ani kuru nyè bè dimi i n'a fò kolo walawala b'a la. San dòw kò, o bana bè wuli tugun. A sèra kolow la ka ban. A b'a la ka u tinyè. Banabaato ka sen tégèw bè pèrèn.

O bana cogo filè tugun:

- Fòlò a bè daminè ni kuru fitinin ye.
- Dògòkun 6 - 12 kò, nin nyògòn kuru bè kè wolo bée la. O banabaatò kunkolo bè dimi, a fari bè gan, ani a kuru nyèw bè dimi.
- San dòw kò kolow bè daminè ka tinyè. Sen tégèw bè pèrèn.

3. Fura kè cogo

Dògòtòrò bè Penicilline pikili di nin bana kama. Banabaatò ka taa dogòtòrò so la ka fura kè k'o dafa sani ka a dabila.

V Gale (Manya)

1. A sòrò cogo

Farikolo wolo ka bana wèrè filè nin ye. Fèn nyènama fitinin (microbe tè) bè don wolo jukòrò ka kiliw da yen. Don naani fo don segin kò, kili bè tòrò ani fèn nyènmaw bè bò kènèma, o kò ka don tugun si wo fè.

2. Bana ka cogoya

Fari be kurukuru ka kè joliw ye, nèn bè minw na. Ko caman o bè kè bolonkòniw cè, bolo kuru da yòrò ni bolo la. Denmisènw b'a sòrò jukuna la ko caman. A bè ngènyè kojugu, sufè ta bè damatèmèn.

3. Fura kè cogo

Fòlò o tigi ka ji ko ni ji gannen ani safunè ye don o don. O kò fura tuluma bè mu joliw la. Pommade de Sulfur ka nyi, nka fura sifa tè kelen ye. I ka dò sòrò dògòtòrò so la walima Pharmacie la. O fura ka kè don o don fo ka bana ban. O banabaatò ka a ka fini fana ko ni safunè ani ji gannen ye ani a ka biri fini ni a ka dèbèn. U ka ja tile la.

Dògòkun Sabanan - Don Sabanan

Bana Minw Bè Sòrò Kònò Na

I Ntumuw

1. Keya (Ntoro)

Nin ntumu sòrò cogo filè nin ye. A kiliw bè sogo la, misi sogo, lè sogo ani jègè. O sogo tè tobi fo ka mò kosèbè. O de kòsòn o kiliw tè faga. Mògò bè o sogo dun ka o kili sòrò tan. A bè yèlèmasòni ka kè ntumu belebele jamanjan ye. A bolen bè sabara juru fè. A jèman don ani tilali yòròw b'a la.

Nin ntumu bè min kònò, o tigi bè kònò dimi sòrò waati dò la. A bè se ka kònòboli sòrò walima kònòja. A joli ni a farikolo fanga fila bèe bè dèse. O tigi bè fasa nka a bèdumuni caman kè.

Fura min bè nin ntumu faga, o bè sòrò Pharmacie walima dògòtòrò so la. Dò ye Tredémine ye. I ka o ta ka kènyè ni a sèbèn ye. Ni i tè se ka kalan kè, i ka dogòtòrò deli ka a cogo jèya i ye kosèbè. Fura wèrè ye Atabrine ye. O bè ta cogo min na, o filè nin ye:

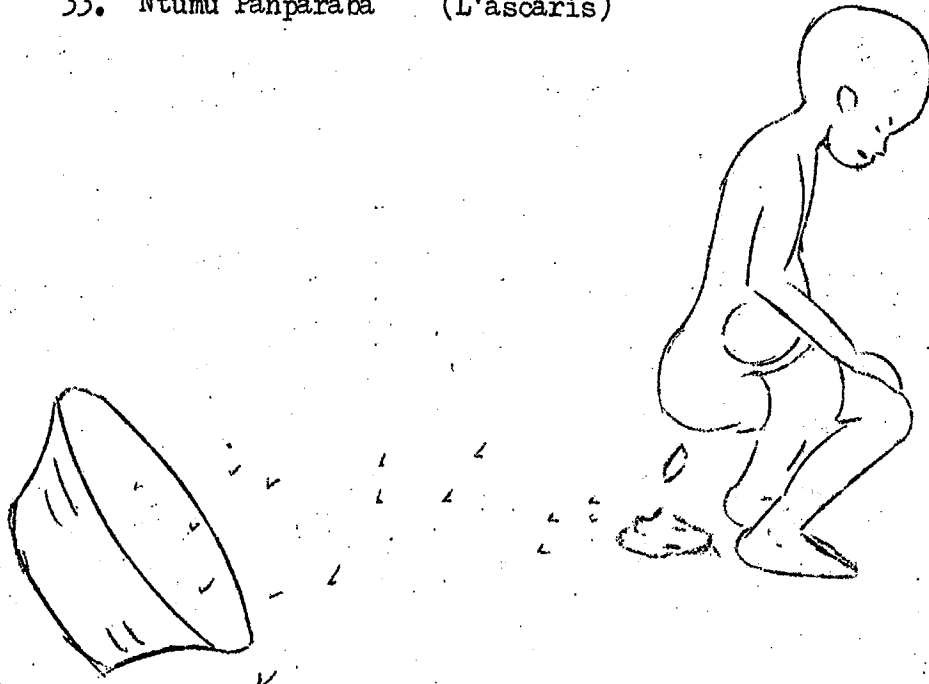
Sufè: O tigi bè fèn jiman dònòn min.
A kònò bè ko.

A dugusajè:

- Atabrine kisè 1 ni Phenergan kisè 1 ka kunun nyògòn fè
- L'heure kelen kò, Atabrine kisè 1 ani soude kisè 1 bè kunun nyògòn fè.
- Nin fèn 2 ka kunun minuti 5 o minuti 5 fo Atrabrine kisè 6 ka kunun.
- L'heure fila kò, kònò bè ko. A ka makònò fo ka ntumu ka kunkolo ye.

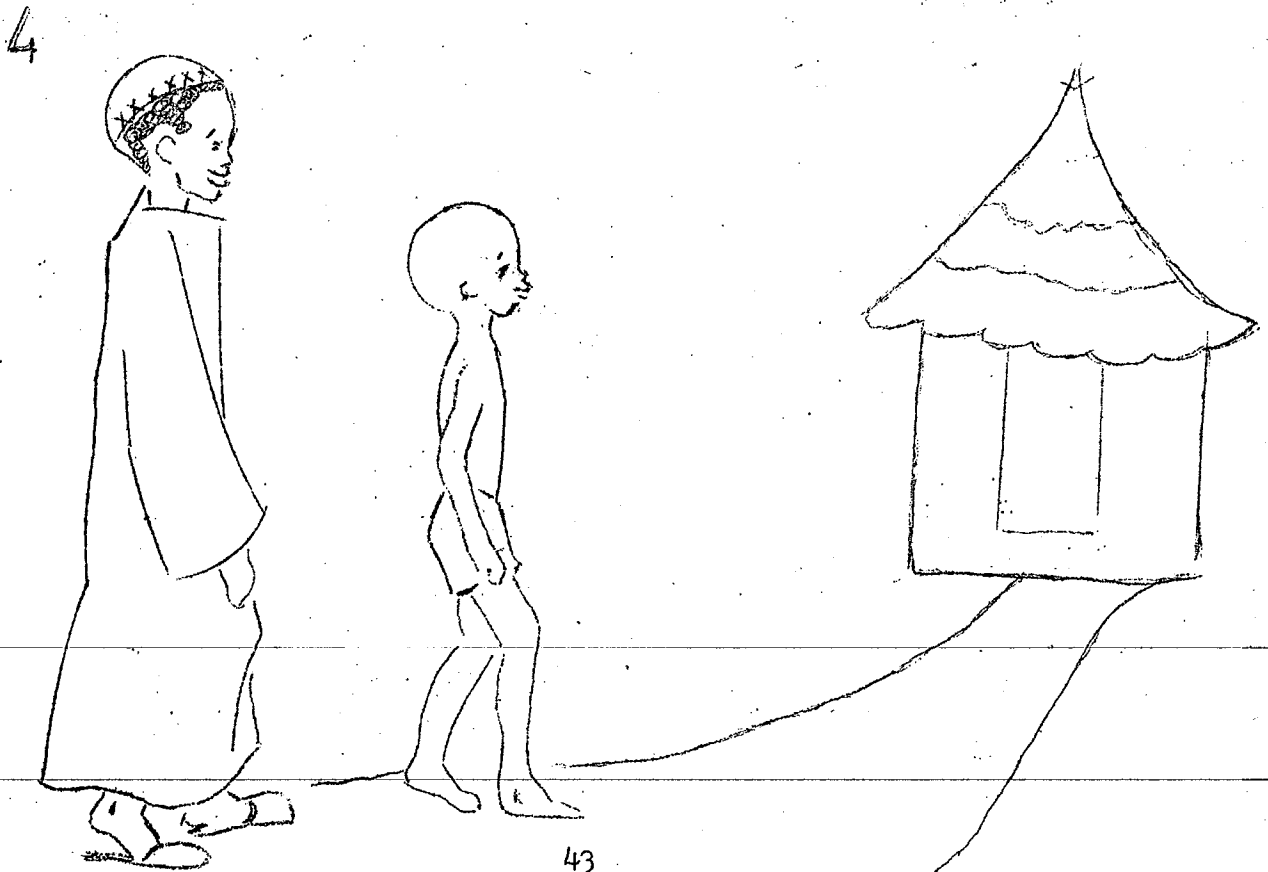
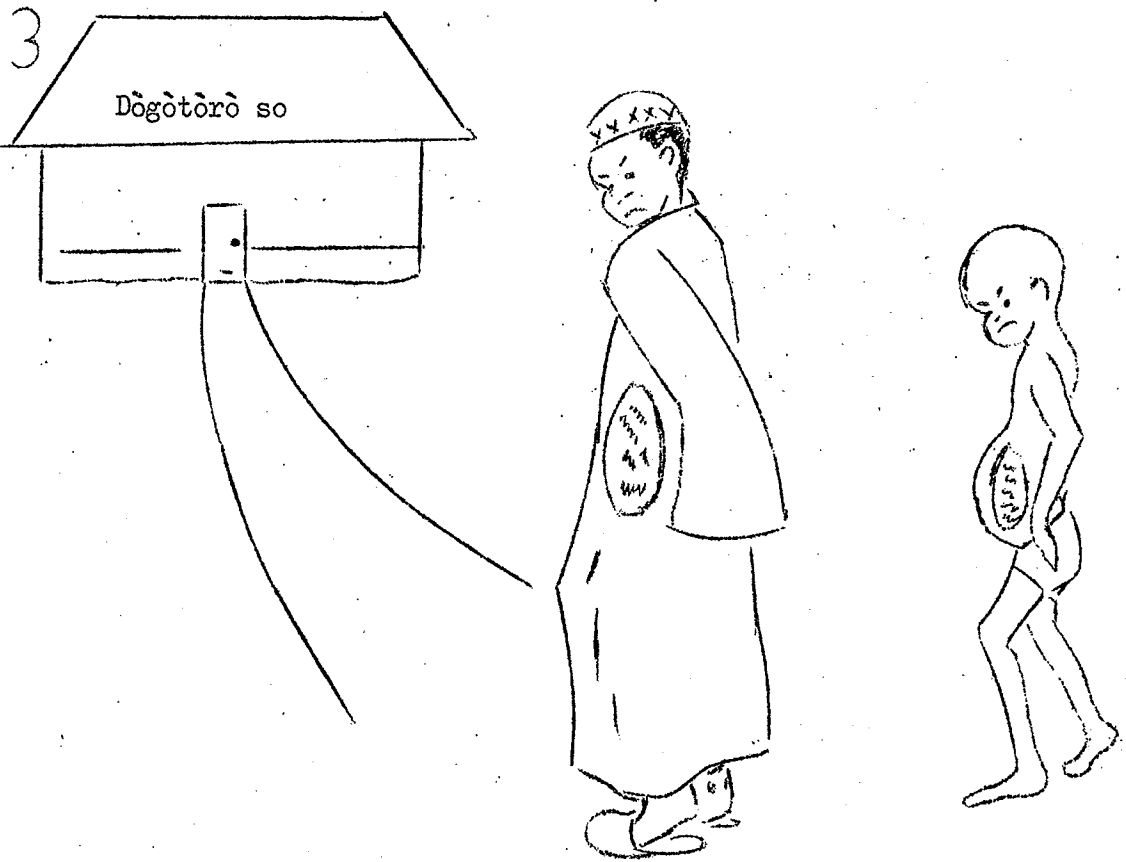
33. Ntumu Panparaba (L'ascaris)

1.

2.

Laadili dò bè yen. Ni i bè fura ta walisa ka nin ntumuba faga, i ka kòlòsili kè. A bolen kò, i ka a lajè kosèbè ka filè yala ni a kunkolo yèrè bora. Ni a kunkolo ma sòrò, o ntumu bè se ka bonya tugun.

Sogo bèe ka tobi kosèbè sani mògòw ka a dun. O cogo la mògò tè keya sòrò.

2. Ntumu belebele jèman

U bè sòrò cogo min na, o filè nin ye: Mògò min ye o ntumu sòrò ka ban, o bè ta banakò kungo la. O ntumu dòw ni a kiliw bè banakò ta la. U bè don buguri la. O kò fè, mògò wèrè bèna sènè kè o yòrò la walima a bè nakò dila. O kilì dòw bè kè a bolow la, a bè taa dumuni kè, nka a tè a tègè ko fòlò ni safunè ye. Kiliw bè don dumuni la, o mògò bè o kunun. Ale fana bè o ntumu sòrò.

O tigi bè kònòdimi sòrò. O dimi bè taa ka na ka taa ka na. A tè o mògò minè tuma bèe. Kònòboli fana bè o tigi minè.

Fura bè sòrò dògòtòrò so la walima Pharmacie la.

Ni i t'a fè ka ntumu sòrò i ka ga mògò bèe ka tègè ko ni safunè ye sani ka dumuni kè.

3. Ntumu fitinin jèman

Ninw bè sòrò mògò caman ka kònò la. U bè dòw ka banakò ta la. U kilì bè se mògò ka bolow walima u ka fini ma. Cogo o cogo u bè se dumuni la. Ga mògò bèe bè dumuni kè nyògòn fè ka o ntumu kiliw sòrò ten. Ni u bè i den kelen na, i n'a sòrò ko o ntumuw bè ga mògò tòw kònò fana la, denmisèn fara mògò kòròw kan.

Mògò bè se ka nin ntumu fitininw ye bo da la. O yòrò fana bè ngènyè. Waati dò u bè bana di den ma. U bè kirin ka yèrèyèrè.

Fura bè sòrò dògòtòrò so la ntumuw kama. Ga mògòw bèe, minw bè dumuni kè nyògòn fè, olu bèe ka fura ta waati kelen. Ni fura bè di mogo kelen dòròn ma, ntumu bè ban o kònò, nka sòni a na u sòrò tugun ga mògò wèrè fè.

4. Ankylostome

Nin ntumu bè buguri la, mògò bè banakò ta kè yòrò min na. Banabaatò min ye o ntumu sòrò ka ban, o bè banakò ta kè. O kò fè, mògò wèrè bè taama kè yen ni sabara tè. O ntumu ka dògò, a tè ye ni masini tè. A bè tèmèn sen walima bolo ka wolo fè ka don farikolo la tan, hali ni wolo ma tigè yòrò si. Ka i to sènè baara la walima nakò baara la, i bè se ka nin ntumu sòrò. Ko caman i t'a dòw ko u bè i kònò k'a masòrò u tè ye banakò ta la.

Nin ntumu bè se ka bana jugu di. U bè don kònò la ka sigi nugu fitinin la furu jukòrò. Ni u bè mèn i farikolo la, i fanga bè desè. U bè i joli fanga ta. Kònòboli bè sòrò ani ni a bè denmisèn na ka mèn, u tè bonya kosèbè. Ka fara o kan, ni u bè caya ka mèn i la i farikolo bè se ka funun ani bana bè se ka taa nyè fo ka i faga.

Fura bè yen nin ntumu fagali kama. Dò ye Alkopar ye, dò ye Mintézol ye. Alkopar bè baara kè nka a ka kunan kosèbè. O kòsòn mògò dò tè se ka o fura ta. U b'a fòonò o yòrò nin kelen. Mintézol tè mògò tòrò. I bè se ka dumuni kè fana sani ka o kunun. O kòsòn a ka fisa denw ma.

Samiyè waati, sumaya bè duguma. O tuma la nin ntumu bè se ka balo bògò la. O la, a ka fisa ka sabara kè i senw na sani ka taama.

5. Segelen

Ntumu sifa wèrè bè yen min pé sòrò ji minta nògòlen na. A kiliw bè kunun. O kò fè, a bè yèlèma ka kè ntumu ye.

Mògò bè kili kunun, nka ntumu yèrè tè ye fo san kelen kò. O waati a bè ye sen na. Kuru fitinin bè kè fòlò. Ni o bè dayèlè, ntumu bè ye.

O bè se ka bò cogo min na, o filè nin ye. I be takala ta ka a jiri fara fan kelen ná. I bè o ntumu minè ka a don o fara yòrò la ka a meleke takala la. A ka kè dòoni dòoni walisa ntumu tè tigè. Ni a bè tigè, a tò sòròli ka gèlèn. Don o don i bè dò sama ka meleke takala la fo ka a bée sòrò. Joli da ka saniya ka siri ni pansement ye tuma bée. A ka fisa ka taa dògòtòrò so la ka nin fura kè don o don.

Ji minta ka saniya. Filtre ka nyi ni i bè se ka o san. N'o tè, ji bè se ka balabala. Cogo wèrè fana bè yen. I ka fini kuru sinyè naani ka ji sènsè n'a ye.

II Nèrèmuğu Bana (Sayi)

1. A sòrò yòrò

Nin bana min bè binyè la, o bè sòrò microbe fitinin fè min bè wele virus. O microbe bè sòrò banabaatò ka nugu la ka don banakò ta la. Dimògò bè se ka sigi o kan, o kò ka taa sigi dumuni kan. Mògò wèrè bè o bana sòrò o dumuni fè. Waati dò banabaatò bè banakò ta kè kòji kèrè fè. Sanji bè o lase ji ma. Mògò bè o ji nògòlen dò min ka o bana sòrò.

2. O bana cogoya

- Kòngò tè o tigi la, a t'a fè ka dumuni kè.
- A b'a fè ka fòonò, a nèn nyugura.
- Farigan b'a la.
- A bè sègèn joona.
- A kònò bè dimi binyè yòrò la.
- A fari bè ngènyè.
- Tile duuru kò, farikolo bè bilèn, nyèw bè bilèn.
- Nyègènè ji bè bilèn i n'a fò nèrèmuğu.
- A banakò ta bè jè.

3. Fura kè cogo

Nin bana bè gèlèya mògò caman ma. O de kòsòn banabaatò ka fura sòrò dògòtòrò fè. Lafinyè ye fènba ye. O banabaatò ka lafinyè sòrò dògòkun saba kònò walima ka tèmèn o kan ni dimi ma nògòya fòlò. A kana baara kè. Ni lafinyè tè, nin bana bè juguya.

A bè fura min sòrò dògòtòrò fè a ka o ta a cogo la.

A ka a ka dumuni kòlòsi kosèbè. Fèn tuluma ni kèlèkèlè ni kafe bè o banabaatò tòorò. A ka kan ka dumuni fèn minw sòrò, o filè ninw ye: Sogo, tulu tè min na. (Lè sogo kana dun.) Nònò, shè kili kelen sinyè fila dògòkun kelen kònò, to, shè sogo, sukaro, nakò fènw i ko tamati, je ani jiridenw i ko lenburuba, manje, mangoro ni jabibi.

III Kònòboli

1. A sòrò cogo
I bè dumuni bènbalì kè waati min na, o tuma la i bè kònòboli sòrò. O kòrò filè nin ye; I bè tiga kènè caman dun don kelen na walima mangoro minw ma mò walima maanyò jeninen caman waati kelen na. Dumuni tolilen i ko jègè walima sogo bè se ka kònòboli di i ma. Dumuni min bè buwati fununnen la ani ji nògòlen fana bè se ka kònòboli lase i ma.
2. O bana bè cogo min na
Faranfasi dò bè kònòboli ni tógòtògònin cè. Kònòboli gansan cogo filè:
 - Banabaatò bè banakò ta kè sinyè 2 fo 15 don kelen kònò.
 - Banakò ta ka maga kosèbè walima a bè kè ji yèrè ye, dumuni fèn bè min na.
 - Joli ni nògò t'a la.
 - Farigan tè banabaatò la.
3. Fèn minw bè o kònòboli nògòya.
 - Banabaatò ka nònò balabalalen min.
 - A ka namasadun.
 - A ka malo dun walima malo min tobira ni ji caman ye, i n'a fò seri.
 - A ka ji caman min. Ni denmisèn don min ye kònòboli sòrò, i ka ji balabala ka suma ka caman di o den ma ka min. Kònòboli kòsòn ji caman bè tunun ka bò a fari la. O la, a ka ji caman sòrò ka min.
 - A kana lenburu kumu walima lenburuba dun.
 - A kana shò walima salatì walima nakò fèn wèrè dun kisè caman bè min na.
 - A bè se ka fura sòrò dógòtòrò so la.
 - Ganidan kisèw bè mógò dò ta nògòya. A ta cogo filè:
 - Mógò kòrò - Kisè naani sògòma, kisè naani sufè
 - Denmisènw - Kalo 0 for kalo 6, kisè 1 sògòma, kisè 1 sufè
Kalo 7 fo san 1, kisè 1 ni tila sògòma, kisè 1 ni tila sufè
 - San 2 fo san 4, kisè 2 sògòma, kisè 2 sufè
 - San 5 for san 6, kisè 2 ni tila sògòma, kisè 2 ni tila sufè
 - San 7 fo san 12, kisè 3 sògòma, kisè 3 sufè

IV Dysenterie (Amebic)

Tógòtògònin sifa ye fila ye. Faranfasi bè u cè. Microbe dò minw bè wele amibes, olu bè sifa kelen lase mógòw ma. Microbe wèrè bè yen minw bè wele bacilles, olu bè tógòtògònin sifa wèrè di mógòw ma. Amibes bè sifa min di, an bè o lajè fòlò.

1. A sòrò cogo
Amibes bè don dumuni walima minni fènw na cogo dò la. Dimògò bè taama n'u ye walima mógò bè u sòrò tègè la yòrò nògòlen na, o kò ka taa taa dumuni kè. O microbe bè mógò ka banakò ta la, min ye nin dysenterie sòrò ka ban. O banakò ta bè yòrò min na, microbe fana bè o yòrò la. O la, microbe nin bè sòrò salatì fana la ni nako fèn wèrèw la minw ma ko ka nyè sani ka u dun.
2. Bana ka cogo
 - A tè daminè o yòrò nin kelen.
 - Banabaatò bè banakò ta kè sinyè 5 fo sinyè 20 don kelen kònò.
 - Joli ni nògò bè banakò ta la.
 - Banakò ta tè kè jiman ye.

- Kònò dimi bè o tigi sòrò waati o waati, a bè juguya.
- A fari bè gan dōoni.

3. Fura kè cogo

Nin tógòtògònin bè se ka mógò faga nka a fura bè yen. O de kòsòn a tè juguya ten mógò caman fè. Fura bè sòrò dógòtòrò so la. Stovarsol kisèw ni Emetine pikili bè di o kama. Direxiode kisèw ye fura nyuman ye. Bemarsal kisèw fana bè yen.

Ni i b'a fè ka fura dò san ka a mara so nin bana walima kònòboli sifa wèrèw kama, Direxiode ye fura nyuman ye. Nka i bè min sòrò, i ka a cogo faamu kosèbè ka o fura kunun a cogo yèrè la fo ka bana ban. Ni i tè to a kan, tógòtògònin bè nògòya ka juguya tugun.

V Tógòtògònin (Bacille ta)

1. A sòrò cogo

A bè don mógò kònò dumuni nògòlen ni fèn minta nògòlen fè, bacille sera yòrò min na ka bò banakò ta yòrò la. Dimògòw bè a jènsèn ko caman.

2. O bana bè cogo min na

- Bana bè cun mógò kan.
- Banabaatò bè banakò ta kè sinyè caman don kelen kònò, sinyè 20 fo 60.
- Joli ni nògò bè banakò ta la.
- Farigan bè gèlèya dōoni.

3. Fura kè cogo

Nin sifa tógòtògònin ka fura ye Ganidan ye. A kunun cogo sèbèna ka ban kònòboli ko sèbèna yòrò min na. Ka Ganidan dōoni san ka o mara so nin tógòtògònin kama, o ye hakili ye.

Banabaatò ka ji caman min, mógò kòrò litre 3 don kelen kònò. Denmisèn ka caman min. A bè sòn min na, o ka di a ma. Den fitinin ta ka bala-bala ka suma fòlò.

O tigi kana shò walima orange walima nako fèn kènèw dun. Olu be kònò-boli juguya.

VI Kògòdimi

1. A sòrò cogo

Mógò caman bè kògòdimi sòrò. U b'a fò ko kògò bè dimi furu yòrò la ani disi kolo kòfè. Ji ni dumuni bè don a kònò na kan dingè de fè. Ni furu fara kosèbè dumuni dò bè se ka kòsegin kan dingè yòrò la. Ni o bè caya fo ka kan dingè bonya, o bè kògòdimi lase mógò ma. Dumuni dòw bè yen minw bè furu ni kan dingè tòorò. Olu filè ninw ye: shò, jaba, kèlèkèlè, concombre, alcool min bè dólò la ni kafe. Sigarati ni fura sifa dòw fana bè furu tòorò. Aspirine ye nin sifa dò ye ni mógò bè to ka caman ta.

2. Bana bè cogo min na

- Kògò bè dimi furu yòrò la ani disi kolo kòfè.
- Finyé caman bè furu ni nugu la.
- O tigi b'a fè ka fòonò waati o waati.

- A bè kunkolo dimi sòrò.
- Waati dò a bè sègèn kojugu.

3. Fura kè cogo

Bicarbonate de Soude sòròli man gèlèn. A bè feere butigi caman la ani Pharmacie fana la. I ka o mugu cuillere fitinin nyè kelen don ji tasse kelen na ka o nyagami k'a min dònì dònì. A be finyè ni dimi nògòya. Waati dò i b'a sòrò ko antiacide ka fisa o ye. U sifa ka ca. U bè sòrò dögötòrò so walima Pharmacie la.

Iaadili dò filè: Muso kònòmaw man kan ka bicarbonate de soude ta. O kosòn u senw bè se ka funun ani farikolo yòrò wèrèw walima ni a farikolo fununna ka ban a b'a juguya. A ka antiacide dò sòrò.

Min ka fisa fura ye, o filè nin ye: Mògò ka dumuni kè ni hakili ye. Min bè u kònò tòorò, o kana dun. A kana dölò min, a kana sigarati min. Ni a bè kè wajibi ye ka fura ta, min bè i kònò tòorò, i ka o kunun ni nònò dònì ye walima seri.

VII Kònòja Ko

1. A sòrò cogo

Kònòja bè mògò caman sòrò. Fèn caman bè o lase mògò ma. U dòw filè ninw ye:

- Bana dò minw bè farigan juguya.
- Dumuni bènballi, mògò tè jiriden dun, u tè nakò fènw dun.
- Mògò tè ji caman min.
- Mògò tè dumunikkè waati kelen don o don.
- Paludisme (Farigan)

2. Bana bè cogo min na

- Banakò ta jalen don. Mògò dò tè banakò ta kè don saba walima naani kònò.
- Kunkolo bè dimi.
- Kònòdimi walima kògòdimi b'a sòrò.
- O tigi bè sègèn.

3. Min bè kònòja nògòya.

- Mògò bée ka ji caman min, janko muso kònòma. Mògò kòrò ka litre kelen fo fila min don kelen kònò.
- Mògò ka kan ka dumuni kè waati kelen don o don.
- Jiriden kènè ka dun don o don, lenburuba, buyaki, mangoro, jàbibì, lenburu kumu.
- Nakò fèn dòw ka dun don o don i ko je, maanyò, shò, tamati, karòti, sàlati.
- I ka taa banakò waati kelen don o don.
- Banabaatò min bè to dalan kan ka mèn, o tigi bè kònòja sòrò joona. Nka ni a bè ji caman min ka lenburuba sòrò walima ka jiriden dòw dun ka nakò fèn dòw dun, a bè nògòya.
- Ni i kònò jara, i kana namasa dun, walima ka dute caman min. Olu b'a juguya.
- Fura bè se ka san dögötòrò so walima Pharmacie la, nka muso kònòmaw ka nin kòlòsi kòsèbè. Kònòboli fura fangama bè se ka a tòorò.
- Dò bè denyènin kònò ko kònòja kòsòn. Nin kana kè ni banakò ta ma gèlèya fòlò. Denyènin bo da bè se ka tige ni kònò koli ye.

VIII Cholera

Cholera ye bana dò ye min bè sòrò Afrique jamana la ko caman. O bana bè kònòboli jugu di mògò ma min kòsòn a bè se ka sa joona.

1. A sòrò yòrò

A microbe bè banabaatò ka nuguw la. Ni u bè banakò ta kè ani o tè datugu joona ni bògò ye, dimògòw bè microbe jènsèn. U bè sigi banakò ta kan ka taa sigi dumuni kan walima dumuni kè minenw kan. O bè se ka kè mògò ka sabara kan walima a ka fini. A bè se u ka tégè ma. O kò fè, u bè dumuni kè ni tégè nògòlen ye ka o microbe sòrò ten ka o bana jugu sòrò. Microbe bè don kòji fana la. Ni mògòw bè o wulibali min, u bè o bana sòrò.

2. O bana bè cogo min na

- A bè cun mògò kan.
- O tigi bè fòonò kosèbè.
- A kònò bè boli kojugu. A bè kè ji ye.
- Ji bè dèse kosèbè a ka farikolo la.
- A tè nyègèné kè.
- A fari bée bè a dimi.
- Ni fura tè sòrò joona, cholera bè mògò caman faga.

3. Fura ke cogo

- Banabaatò ka só mògò dò ka taa dògòtòrò so la joona fura sòròli kama. Banabaatò yèrè kana ta. O bè se ka bana jènsèn.
- Bicarbonate de Soude cuillere fitinin nyè kelen don ji sumalen tasse kelen na k'a nyagami. Banabaatò ka nin min dònì dònì walisa ka fòonò bali.
- Ganidan kisè wòrò ka di sògòma ni sufè. Banabaatò man kan ka u bée kunun waati kelen, n'o tè a bèna u fòonò. A ka kelen ta ka makònò dònì ka dò wèrè ta ka u kunun o cogo la fo ka wòrò ta.
- Tetracycline kisè ni pikili bè nyè nin bana kama kosèbè. Dògòtòrò bè se ka olu di.
- Ji minta dò dila ni kògò ye. Litre kelen ni kògò cuillere fitinin nyè kelen bè nyagami. Banabaatò ka nin min dònì dònì. Kògò caman bè tunun a farikolo la kònòboli kòsòn. O de y'a to an bè kògò dò di a ma.
- Nin bana bè se i ka dugu la waati min na, nyèmògò ka mògò dò ci ka o fò dògòtòrò ye. U bè foroba ka pikili di walisa ka bana bali, a tè jènsèn.

Dògòkun Sabanan - Don Naaninan

Vitamine ni Minéral Ko

Fèn dòw bè sòrò dumuni la min bè wele Vitamine faransi kan na. Fèn wèrèw bè yen minw bè wele Minéraux. Mògò minw ye kalan sòrò kosèbè olu y'a faamu ko ni nin vitamine ani minéral tè sòrò mògò ka dumuni la, u tè se ka balo ka nyè. Den dòw tè bonya nin kòsòn. Mògò dòw ka fanga bè dèse, dòw bè bana yèrè sòrò.

Lètèrè tògò dira Vitamine bée kelen kelen ma. Nin lèson na, an bè na vitamine dòw cogo lajè, u bè baara min kè farikolo la, bana min bè sòrò u dèseli kòsòn ani u bè sòrò yòrò min na. Minéral kow ka banaw na lajè yan o cogo fana la.

I Vitamine A Ko

1. A ka baara
Vitamine A bè denmisènw demè ka bonya cogo bènnon na. Mògò bèe mago b'a la ka nyè kènèyalen mara.
2. Vitamine A bè dèšè yòrò min na, nin banaw bè sòrò:
- Ji min bè nyèw nyigin ka u saniya, o bè dèšè. O de y'a to nyèw bè ja ka dimi. Ko caman bana bè o sòrò.
- Sula finyè. Mògò tè se ka yeli kè sufè.
3. Vitamine A bè sòrò dumuni fèn minw na:
Sogo ka binyè, ku, masaku, je, mangoro, manje, tamati, shè kili, nònò, karòti, nten.

Vitamine A bè se ka san Pharmacie la, A tògò ko Arovit.

II Vitamine B1 Ko

1. A ka baara
Sèmèfasa minw bè an farikolo yòrò bèe la, ciw bè taama minw kan (dògò-kun fòlòta, lèson naaninan) olu tè baara kè ka nyè ni Vitamine B1 tè.
2. Bana minw bè sòrò a dèšè kòsòn.
- Senw ni bolow ni nyèda bè funun.
- Banabaatò sègènnen bè kosèbè.
- Kògò bè dimi sòn yòrò la.
- Kònò bè ja.
- Joli fanga bè dèšè (anémie). I bè se ka nin ye nyèw la. Nyè wolo kònò bè jè.
- Senw bè banabaatò tòorò. U tè se k'a lamaga a cogo la.
3. Vitamine B1 sòrò yòrò
Lè sogo, sogo ka binyè, misi sogo, jègè, nònò, nburu, to, pomme de terre, ku, tigaw, malo, kunntan kolo, shè kili, shò ni buyaki.

III Vitamine B2 Ko

1. A ka bara
An mago bè nin na walisa ka bonya cogo nyuman la. An nyèw, an da ni an wolo mago bè Vitamine B2 la walisa u kènèyalen ka to tuma bèe.
2. Bana minw bè sòrò B2 dèšè kòsòn
- Nyèw bè ngènyè ka dimi.
- Kunkolo bè dimi.
- Joliw bè kè da la.
- Dawolo bè pèrèn.
3. Vitamine B2 bè sòrò dumuni minw na:
Sogo ka binyè, misi sogo, shè kili, shè sogo ni lè sogo.

IV Vitamine B12 Ko

1. A ka bara
Ni Vitamine B12 tè, an farikolo yòròw si tè se ka baara kè u cogo la, janko kolo sèmè, sèmè fasaw ni dumuni sira yòròw, i ka furu ni nugu fitinin ni nuguba.

2. Bana min bè sòrò a dè̀sè̀li kò̀sòn:
Mò̀gò bè se ka bana dò sòrò min bè wele anémie faransi kan na. O bana bè min na, o tigi ka joli fanga bè dè̀sè̀ kosè̀bè. Anémie bana sifa ye fila ye. Kelen ka jugu dò ye. A bè se ka mò̀gò faga yè̀rè ni fura tè sòrò. Ni mò̀gò ka kènè kosè̀bè Vitamine B12 bè a farikolo la nka o bè dè̀sè̀ min na, o tigi bè anémie jugu sòrò. Nè̀nkun bè dimi, farikolo barika bè dè̀sè̀.
3. Vitamine B12 bè sòrò min na:
A ka ca sogo la, janko sogo ka binyè. A bè sòrò jè̀gè la ani shè kili ani nònò.

IV Vitamine C Ko

1. A ka baara
Wajibi don ka Vitamine C sòrò walisa nyinw ni kolow ani farisogo bée kènèyalen ka mara.
2. Bana minw bè se ka sòrò u dè̀sè̀li kò̀sòn:
- Da bè dimi, joli bè bò nyintara yòrò la ko caman. Nyinw tè minè kosè̀bè u yòròw la. U bè se ka lamaga.
- Ni fèn dò bè farikolo yòrò dò gosi, hali ni a tè kè ni fanga ye, o yòrò bè fin.
- Bolow ni senw kuru nyèw bè dimi waati o waati.
- O tigi bè mura sòrò joona.
3. Vitamine C bè sòrò dumuni fèn minw na:
Lenburuba, lenburu kumu, baranda, jabibi, mangoro, sogo ka binyè, shò, salati, jaba, tamati kènè, tubabu kèlèkèlè (a kènè) ni shu (a kènè)

V Vitamine D Ko

1. A ka baara
Ni Vitamine D tè, mò̀gò ka kolow ni a nyinw tè bonya ka nyè.
2. Bana minw bè se ka sòrò a dè̀sè̀li kò̀sòn.
Denmisènw senw tè tilen, u dulen bè. U kolo wèrèw tè bonya cogo nyuman la, i n'a fò galaka kolow ni bolow. Kò kolow tè tilen.
3. Vitamine D bè sòrò min na:
Sogo ka binyè, shè kili, nèrè, sardine, ni jè̀gè. Ni mò̀gò bè to tile la, farikolo bè a yè̀rè ka vitamine D dila.

Minéral Ko

Minéral ye fèn wèrèw ye minw bè sòrò dumuni dòw la.

I Fer Ko

1. A ka baara
Joli min bè taama an farisogo la tuma bée ka dumuni lase a yòròw bée la, o joli mago bè fer la walisa ka baara kè cogo nyuman la. Fer be oxygène doni joli la. Ni i hakili bè lèson filanan kan (dògòkun fòlòta) i b'a dòn ko oxygène bè finyè na. Fogonfogon yòrò la a bè don joli la ka o fanga kuraya. Fer bè nin oxygène doni.
2. Bana min bè sòrò ni fer bè dè̀sè̀
O bana bè wele anémie faransi kan na. Ni i bè o tigi lajè i n'a ye ko a nè̀nkun bè jè̀ dònì, a tè bilen kosè̀bè. An bè o bana ye nyèw la fana. Ni

i bè a nyè wolo sama ka a kònò filè, a bè jè dònì k'a sòrò a ka kan ka bilèn. O tigi ka fanga bè dè sè kosèbè.

3. Fer bè sòrò dumuni fèn minw la:
Sogo ka binyè, nèn sogo, sòn sogo, lè sogo, misiden sogo, sagaden sogo, shè sogo, shè kili, jègè sogo, shò ni furaw i ko épinard.

II Calcium Ko

1. A ka baara
An mago bè calcium na walisa ka kolo ni nyin nyumanw sòrò. Ni calcium tè, an ka joli tè kuru ka jò an bè jogin tuma min na. Muso kònòmaw mago bè o la kosèbè.
2. Bana min bè sòrò a dè sè kòsòn.
 - Denmisènw tè bonya cogo nyuman la.
 - Kolow tè tilen, u ka kan ka kè cogo min na, u tè kè ten.
 - Denmisèn senw dulen bè. Ni fura walima dumuni nyuman tè sòrò, u bè kòròya o cogo la.
3. Calcium bè sòrò dumuni fèn minw la:
Nònò, nburu, lenburuba, furaw, kunntàn, shè kili, shò, buyaki, fromage ni galasi min bè dila ni nònò ye. Nònò ka fisa u bè ye. O ye dumuni fèn dafalen ye.

Protéine ni Iode

Fèn fila wèrè bè yen minw tè wele vitamine walima minéral, nka u bè sòrò dumuni dòw la ani an mago bè u fila la. Olu file ninw ye:
Protéine ni Iode

III Protéine Ko

1. A ka baara
An ka farisogo dilara ni protéine ye. Ni den bè bonya a mago bè o la. Farisogo bè a yèrè dila joginni kò walima bana jugu kò, o waati la a mago bè protéine la.
2. Bana dò filè min bè sòrò ni protéine bè dè sè.
Bana dò be Afrique jamana la min bè wele Kwashiokor. Den min ye san kelen ni tila nyògòn sòrò, o bè nin bana sòrò ko caman katuguni a da bora sin na ani a tè dumuni nyuman wèrè sòrò. A farikolo yòròw bè funun, senw, bolow, nyèda, waati dò a farikolo bèe bè funun. A kònò bè boli.
3. Protéine bè sòrò yòrò min na:
Misi sogo, ba sogo, saga sogo, lè sogo, shè sogo, jègè, shè kili ni tigaw ni shò. Denmisèn ka nònò caman sòrò.

IV Iode Ko

1. A ka baara
~~Ni Iode tè, foolo tè se ka baara kè a cogo la.~~
2. Bana min bè sòrò Iode dè sèli fè:
~~Mògò caman ka foolo bè bana sòrò. O yòrò bè funun katuguni Iode dè sèra u ka dumuni la. A bè musow sòrò ka tèmèn cèw kan.~~

3. Iode bè sòrò yòrò min na:
Iode bè duguma bọ̀gò la, nka a bè caya yòrò dọ̀ la ka tẹ̀mẹ̀n yòrò dọ̀ kan. A bè yòrò min na, nyò ni nakò fẹ̀nw bè o ta. I bè o dun tuma min na, i bè Iode sòrò. Ni a tè i ka foro la, i t'a sòrò. A bè jẹ̀gẹ̀ la. A bè Sel de Mer la (o ye kọ̀gọ̀ji ka kọ̀gọ̀ ye.) A bè feere butigi caman la. I ka nin sifa kọ̀gọ̀ dun i ka na la. Fura fana bè yen. I bè se ka o sòrò dọ̀gọ̀tọ̀rọ̀ so walima Pharmacie la min bè wele Lugols. A fanga ka bon. I tè caman ta waati kelen, o de kòsòn i ka a min cogo faamu k'a jẹ̀ya sani k'o fura ta.

Dọ̀gọ̀kun Sabanan - Don Duurunan

Tulow ni Nyẹ̀w Ko Da Dimi ni Ngò̀nò Dimi Ko

I Tulow Dimi Ko

1. A sòrò cogo
Tulow dimi bè se ka sòrò gosili fẹ̀ walima joginni fẹ̀. Waati dọ̀ fẹ̀n nyẹ̀-
nama bè don a là ka tọ̀rọ̀ lase o tigi ma. Denmisẹ̀nw bè kisẹ̀ walima belẹ̀
kisẹ̀ don tulo la. O fana bè se ka tulo dimi di. Nka min bè kẹ̀ tọ̀rọ̀ ye
ka tẹ̀mẹ̀n olu kan, o ye bana yẹ̀rẹ̀ ye. Microbe dọ̀w bè don tulo la ka joli
kẹ̀ yen. O be juguya ka nẹ̀n bọ̀.

Microbe bè se ka don tulow la sira fila fẹ̀. U bè se ka don ka bọ̀ kẹ̀nẹ̀-
ma, u bè se ka don ngò̀nò fan fẹ̀. Ngò̀nò tugulen bè tulo la sira fitinin
fẹ̀. Ni mura bè mọ̀gọ̀ la, o microbe bè ngò̀nò la. U bè se ka tẹ̀mẹ̀n ka don
tulo la ka tulo dimi di.

2. O ban ẹ̀ se cogo min na:

- Tulo kelen walima u fila bẹ̀e bè dimi.
- Waati dọ̀ joli ni nẹ̀n bè bọ̀ tulo la.
- Waati dọ̀ farigan bè o tigi la.

3. A fura kẹ̀ cogo:

Ni fẹ̀n dọ̀ donna tulo la o ka bọ̀ yen joona. A ka gẹ̀lẹ̀n ka nin kẹ̀ so. Ni
kọ̀lọ̀sili tè kẹ̀, i bè se ka wo kẹ̀ tulo la. Ni a bè bonya, o tigi tẹ̀na se
ka mènni kẹ̀ ni o tulo ye. I ka dẹ̀mẹ̀li sòrò dọ̀gọ̀tọ̀rọ̀ so la.

Tulow bana kẹ̀nẹ̀yali ka gẹ̀lẹ̀n dọ̀oni. I bè se ka mèn a la, a tè kẹ̀nẹ̀ya
joona. Ko caman a bè denmisẹ̀nw sòrò. I ka taa n'a ye dọ̀gọ̀tọ̀rọ̀ so la
ka fura sòrò. Waati dọ̀ a bè kẹ̀ wajibi ye ka pikili di. I bè fura min
sòrò i ka to o kan ka a dafa.

Aspirine bè se ka di banabaatọ̀ ma dimi kama:

Mọ̀gọ̀ kọ̀rọ̀w - kisẹ̀ 1 walima 2 sọ̀gọ̀ma, tilegan, wulafẹ̀ ni da tuma.

Denmisẹ̀n san 5 for 12 - kisẹ̀ 1 sọ̀gọ̀ma, tilegan ni sufẹ̀.

Denmisẹ̀n san 2 for 4 - kisẹ̀ tilancẹ̀ sọ̀gọ̀ma, tilegan ni sufẹ̀.

II Trachome ni Nyẹ̀w Dimi Ko

1. A sòrò cogo

Nyẹ̀w dimi tè sòrò cogo kelen na. Buguri bè se ka don nyẹ̀w la; nyamanyama
sifa ka ca, fẹ̀n jirimaw, fẹ̀n nẹ̀gẹ̀maw ni fẹ̀n nyẹ̀namaw. Sa fana bè yen
min bè daji tu k'a ladon mọ̀gọ̀ nyẹ̀w la. Nka min bè nyẹ̀w dimi lase mọ̀gọ̀w
ma ka tẹ̀mẹ̀n fẹ̀n bẹ̀e kan, o ye microbe ye. Mọ̀gọ̀ o mọ̀gọ̀ min bè nyẹ̀w jọ̀si
ni tẹ̀gẹ̀ nọ̀gọ̀len ye, o bè se ka nyẹ̀w bana sòrò. Ni ba bè a den ka nyẹ̀w ko,
o kọ̀ ka maga a yẹ̀rẹ̀ nyẹ̀w la, k'a sòrò a ma a tẹ̀gẹ̀ ko ni safunẹ̀ ye fọ̀lọ̀,
ba fana bè se ka o bana sòrò.

Nyè bana sifa kelen bè yen min ka jugu kosèbè. A bè wele faransi kan na ko Trachome. O ye microbe dò ka nò ye.

2. Trachome bè cogo min na
Mògò ka kan ka nin bana cogo faamu katuguni a bè mògò caman sòrò Afrique jamana la ani a bè mògò kè fiyentò ye.
 - A bè sòrò denmisèn fitininw la ka tèmèn mògò kòròlenw kan katuguni u bè nyèw jòsi ko caman ni tègè nògòlen ye.
 - Tile ka kènèyeelen bè o tigi nyèw tóorò.
 - Nyèkisèw bè ngènyè.
 - Nyèji bè caya.
 - Nèn bè kè nyèw la. Sògòma, ko caman banabaatò nyèsi nòròlen bè nyògòn na nèn kòsòn.
 - Ni bana bè taa nyè joliw bè kè nyèkisèw la minw bè se ka u tinyè.
 - Ni fura tè, o banabaatò bè se ka kè fiyentò ye.

3. Fura kè cogo
 - Ni nèn bè nyèw la, u ka ko fòlò, o kò fura ka don u la.
 - O tigi kana mèn sani ka taa dògòtòrò so la. A ka dèmèli sòrò jooa.
 - Fura nyuman bè dògòtòrò so ani Pharmacie la nin bana kama. Fura dò ye tuluman ye, dòw ye pikili ye. Fura tuluman dòw filè ninw ye: Penicilline Pommade, ani Aureomycine Pommade 1% ani Terramycine Pommade 0.5%. I bè o tulu dònì don nyèw la sògòma, tilegan fè ani da tuma ka to a kan fo ka bana ban pewu pewu.
 - Ni sa ka daji bè se i nyèw la, u ka ko kosèbè ni nònò ye. O nònò ka don nyèw la yèrè. Ni nònò tè sòrò, nyèw ka ko ni ji caman ye walisa ka o бага бее бò yen, o kò i ka taa fura sòrò dògòtòrò so la.

Ni dògòtòrò b'a fò i ye ko fura ka don nyèw la sinyè saba don o don ani i b'a kè sinyè saba dògòkun kelen kònò, tuma dò i na i ka fura bée ban k'a sòrò o nyè dimi ma kènèya. Fura ka kè a cogo la. Nin ye fèn belebele ye.

I ka i nyèw mara konyuman. Fila dònòn bè i fè. Ni u tinyèna, dò wèrèw sòròli ka gèlèn. I na taama dibi la i si tile bée la.

III Nyin Dimi Ko

1. A sòrò cogo
Fèn gèlèn min bè nyin kòkanna la, o bè tinyè ka kè wo belebele ye. O wo ka dun fo ka se sèmè fasaw yòrò la nyin cèmancè la. Finyè ni dumuni fènw bè se sèmè fasaw ma, o de kòsòn mògò bè nyin dimi sòrò.
2. Nyin dimi bè cogo min na
 - Waati dò i nyin bè se ka dimi k'a sòrò wo belebele t'a la.
 - Waati dò dimi bè o nyin tinyènen yòrò yèrè la, nka i bè se ka o dimi dòn i da fan wèrè fè.
 - Ni i bè dumuni fèn gannen walima fèn sumalen don i da la, dimi bè juguya.
 - Microbe bè don o wo la tuma min na, u bè o yòrò tinyè kosèbè. Nèn caman bè lajè nyin wo yòrò la. O tigi nyèda bè funun ka a dimi kosèbè.
3. Fura kè cogo
 - Ni nyin baarakèla yòrò ka surun i la, i ka taa fura kè yen. Ni nyin baarakèla tè yen i ka taa dògòtòrò so la.
 - Fura dò bè sòrò Pharmacie la ani waati dò dògòtòrò so la fana, min bè don nyin wo la. I bè dònì dònì kè kòorì mugu la ka o don wo la k'a to yen waati dò. O bè dimi nògòya. O fura tògò ko Dentocure, dò ye Dentinette ye.

- I ka Aspirine walima Aspro kunun dimi kama. A tali cogo sèbèna ka ban nin lèson na, tulo dimi yòrò la.
- Ni nyèda fununna i ka fura sòrò ka o nògòya. O kèlen kò, nyin ka kan ka bò nyin baarakèla fè.
- Ni i bè pikili sòrò nyin dimi kama, i ka taa dōgòtòrò so la ka olu sòrò don o don walima ka kènyè ni dōgòtòrò ka kuma ye.

IV Da Dimi Ko

1. A sòrò cogo

Da dimi sifa tè kelen ye, ani a sòrò cogo tè kelen ye. Waati caman i bè se ka mōgò da kōnò lajè ka u ka farikolo bana don. Ni joli bè nyintara la walima ni joli bè bò jona o yòrò la, o b'a jira ko Vitamine C walima Vitamine B2 dēsèra o tigi farikolo la. Ni a nèn jèra o b'a jira ko fer bè dēsè. A joli fanga ma bon. Waati dò ngònò bè datugu ni fèn jèman ye. Nin bè se ka kè bana jugu ye min bè wele faransi kan na Diphterie. Kuru fitinin jèman bè se ka ye denmisènw da la ni u ye finyè bana sòrò, a daminè waati la sani kuru ka ye a fari la. Ayiwa, an bè se k'a fò ko bana sifa caman kòsòn mōgò bè da dimi sòrò.

Da dimi sifa kelen bè yen min bè wele faransi kan na, angine. (Trench Mouth anglais kan na) An bè o bana cogo filè dōoni katuguni mōgò caman bè o sòrò, denmisènw fara mōgò kòròbaw kan. A bè jènsèn jona. Microbe sifa dò bè o lase mōgò ma.

2. Bana bè cogo min na

- Joli caman bè da la ani ngònò la.
- Joli bè bò u la jona.
- Ngònò bè dimi. A ka gèlèn ka daji kunun dimi kòsòn.
- Kasa jugu b'a la.
- O bana bè cun mōgò kan.

3. A fura kè cogo

- Da ka saniya ko caman don kelen kōnò. I bè se ka baara kè ni min ye ka min kè, o filè ninw ye: Soude mugu, cuillere fitinin nyè kelen min nyagamina ni ji tasse kelen ye. Ni Soude tè yen, i bè se ka kōgò cuillere tilancè ta a nò na. Ji sifa dò bè sòrò Pharmacie la min bè wele Eau Oxygénée. O fana ka nyi.
- Fura jiman wèrè bè sòrò Pharmacie la min bè wele Bleu de Méthylène. Nin bè nyè kosèbè nin bana kama. I ka kòori mugu dōoni kè kalanin na ka o su fura la ka o fura mu joliw bée la. O ka kè sògoma ni sufè don o don.
- Waati dò Penicilline pikili bè di nin bana kama. Ni i bè o sòrò i ka taa dōgòtòrò so la ka fura sòrò a cogo la ka pikili bée dafa.
- Banabaatò ka assiette ni cuillere ni tasse ka kè u dan na. Mōgò wèrè kana dumuni kè n'u ye. U ka ko ni safunè ye.
- Ni bana wèrè bè farikolo la, o fura ka kè.
- Fanga fura, Vitamine C ni B ka san. Ninw bè mōgò dèmè kosèbè.

Dògòkun Naaninan

Bana minw bè jènsèn jooa

Bana minw bè sòrò parasite fè

Bana minw bè cun mògò kan

Muso kònòmaw ka laadili dòw

Don Fòlòta

Bana minw bè jènsèn jooa

I Nson Ko (Variole)

1. A bè sòrò cogo min na

Nin ye bana ye min bè lase mògò ma microbe fitinin fè. O bè wele faransi kan na ko Virus. Mògò kelen bè o bana sòrò. O tigi bè yòrò min na, virus bè kè finyè fòlòkò la, dòw bè banabaatò ka minenw kan, a bè maga minw na. Mògò wèrè mana se yen ka maga banabaatò la walima a ka bolola fènw na, o mògò fana bè se ka o bana sòrò.

2. Nson bana bè cogo min na

- Bana bè cun mògò kan ni kunkolo dimi ye, ani yèrèyèrè ni kò dimi. Denmisènw bè kirin ka yuguyugu.
- Farigan bè juguya jooa.
- Banabaatò b'a fè ka sunògò ani waati dò a bè i n'a fò a kunkolo bè wuli.
- Don sabanan banabaatò fari bè daminè ka kurukuru. Nin bè daminè nyèda ni bolow la, o kò a bè se farikolo yòrò bée ma.
- Fòlò kurukuru yòròw ka gèlèn, o kò ji bè kè olu la, laban u bè yèlèma ka kè nèn ye.
- Banabaatò mana kènèya, kurukuru nò bè to yen.

3. Fura kè cogo

- Banabaatò kana taa dògòtòrò so la.
- Banabaatò ka to a dan na dògòkun saba kònò.
- Banabaatò ka so mògòw ani a teriw si kana don a ka so kònò fo mògò fìla nyògòn minw bè a mago nyè.
- Banabaatò ka to dalan kan.
- A ka dumuni fèn jimanw sòrò i ko ji, seri, kafe, dute, lenburuba ji ni nònò. Bana mana nògòya dònì, a bè se ka dumuni yèrè sòrò.
- Minw bè o banabaatò dèmè, olu ka u yèrèw kòlòsi kosèbè, n'o tè u fana bè se ka o bana jugu sòrò. U ka ji mara minen dò kònò ni safunè, tègè koli kama tuma bée la walisa u bè se ka tègè ko banabaatò dèmèli kò fè.
- Dèmèbaaw ka banabaatò dèmè ka ji ko don o don ni ji wòlòkolen ani safunè ye.
- Banabaatò ka so ka saniya don o don fo ka nyè. Nyamanyama ka jen.. Dumuni tò si kana to dimògò kòrò. O ka don dingè kònò ka datugu. Banabaatò ka dumuni kè minenw bée ka ko tuma bée ni ji gannen ni safunè ye.

4. Min bè nin bana bali

An tè nin bana ye ko caman sisan katuguni foroba ka pikili bè sòrò yòrò bée o kama. I ka nin pikili sòrò san saba o san saba. Ni dògòtòrò bè na nin baara kama, e ni i ka so mògòw bée ka o pikili sòrò.

Iaadili dò filè: Nin pikili kèlen kò, joli bè kè pikili yòrò la, a bè mèn dōoni sani ka kènèya. I kana fosi kè a la ka kè fura ye, n'o tè i bè se ka bana wèrè sòrò o cogo la.

II Varicelle

1. A bè sòrò cogo min na
Min bè nin bana fana lase mògòw ma, o ye virus ye. O bè sòrò fòlòkò la ka bò banabaatò yòrò la. Mògò wèrè be ninakili tuma min na, o bè virus ladon a farikolo la. Dimògò fana bè nin bana jènsèn.
2. Bana bè cogo min na
 - Denmisènw bè nin bana sòrò ka tèmèn mògò kòròlen kan.
 - A bè daminè dōoni dōoni.
 - Kunkolo bè dimi.
 - Banabaatò bè farigan sòrò don kelen kònò.
 - Don filanan fari bè daminè ka kurukuru. A tè daminè nyèda la nka i b'a ye fòlò disi la ni kò la ni kònòbara la. O kò, a bè jènsèn farikolo yòrò bèe la. Nin faranfasi bè nson in varicelle cè. Nson bè daminè nyèda la, varicelle bè daminè disi ni kò la.
 - Kurukuru yòrò bè fin fòlò, o kò u bè logologo, o kò nèn bè kè u la sani u ka ja. O yòròw bè ngènyè.
3. Fura kè cogo
Nin bana tè juguya kosèbè. O kòsòn banabaatò mago tè fura caman la. Aspirine kisè bè se ka di farigan ni kunkolo dimi kama. A di nin cogo la:
 - Mògò kòròw - kisè 1 walima 2 sògòma, tilegan fè ni sufè
 - Denmisènw - kisè 1 sògòma, tilegan fè ni sufè
 - Den min ma san saba sòrò - kisè tilancè sògòma, tilegan ni sufè.

III Finyè bana (Nyòningsan walima Rougeole)

1. A sòrò cogo
Nin ye bana dò wèrè ye min bè sòrò virus fè. A bè jènsèn joona denmisènw cèma katuguni u bè tulon kè nyògòn fè. Ni kelen b'a sòrò, dò wèrè b'a sòrò katuguni virus bè taama finyè fòlòkò la. O kòsòn fana o bana be caya finyè waati la. Fòlòkò bè se dumuni ma walima microbe bè don fognofogon la ninakili fè.
2. Bana bè cogo min na
 - Farigan ka jugu.
 - Nyèw bè dimi, kènèyeelen bè u tòorò.
 - Nunji bè pò. A bè i n'a fò u ye mura jugu sòrò.
 - Farikolo bè kurukuru. O bè daminè tulow kòfè ani tèn na, o kò ka jènsèn fari yòrò bèe la.
 - Sògòsògò bè sòrò min ka jugu.
 - Banabaatò kònò bè boli ko caman.
 - Waati dò a tulo bè dimi.
3. Fura kè cogo
Farafin denmisèn caman bè sa nin bana kòsòn katuguni u tè demèli nyuman sòrò. I bè se ka u demè cogo min na, o filè nin ye:
 - Banabaatò kana taa dògòtòrò so la walima yòrò si. A ka to so a dan na. Ni a bè yaala bana bè jènsèn. Ka tèmèn o kan, a yèrè bana bè juguya.
 - Aspirine kisè bè se ka di farigan kama, sògòma, tilegan fè, sufè ani dugutila fè, ni banabaatò mago b'a la.

- O tigi ka ji caman min.
- Den kana ko kènèma finyè na, janko nènè waati la. Nènè mana o sòrò, bana bè juguya. A ka ko so kònò ni ji wòlòkòlen ye.
- Pikili fura bè di nin bana kama. Ni dögòtòrò bè se ka na i ka so o kama, o bè nyè. Nka fura kisè nyuman bè yen. I bè se ka o dò sòrò dögòtòrò so walima Pharmacie la.
- I ka sògòsògò fura fana sòrò Pharmacie la walima dögòtòrò so la. Sògòsògò bè banabaatò tòorò kosèbè waati min na, a kaadòoni dòoni min, kudu fitinin tilancè nyògòn.
- Banabaatò ka to so kònò katuguni tile bè nyèw tòorò. Aureomycine tu-lu 1% bè se ka san nyè dimi kama. Dòoni don nyèw la sògòma ani sufè.

4. Min bè nin bana bali walisa mògò t'a sòrò:
 Foroba ka pikili bè yen nin bana kama. Waati dò dögòtòrò bè se i ka dugu la ni o ye. Denmisèn bée ka o sòrò, a ka nyi kosèbè. Iaadili wèrè bè yen. Ni finyè bana bè i ka dugu la, i ka denmisènw kana taa banabaatò yòrò la. Hali mògò kòròlenw kana taa yen ni a ma kè wajibi ye.

IV Kan Ja Bana

1. A sòrò cogo
 Kun sèmè ni kò kolow juru sèmè datugura ni wolo sifa dò ye. Ni mògò bè kan ja bana sòrò, microbe bè se o yòròw la. O microbe sifa tè kelen ye. U dòw bè taama finyè fè ka hò banabaatò yòrò la ka jènsèn mògò cèma ten. Waati dò bana wèrè bè mògò fari la. O bana dò bè se kun sème ma ani kò kolo sèmè juru ma ka kan ja bana di.
2. Bana bè cogo min na
 Nin bana ka tòorò kow bè tugu nyògòn na nin cogo la:
 - Bana bè cun mògò kan.
 - Kunkolo bè dimi kojugu. O de kòsòn o tigi be fòonò. O fòonò bè seri.
 - Farigan b'a la.
 - Kan bè ja. A tè se ka kun suli ka se disi ma.
 - Kò bè ja. Ni a bè da kò kan, a cèmancè tè dalan sòrò.
 - Sera kelen walima u fila bée bè ja. Ni o banabaatò bè sigi a tè se ka senw tilen. U bè kuru.
 - Dòw bè kirin ka yèrèyèrè. U bè min kè, u t'a dòn.
3. Fura kè cogo
 - Ó banabaatò kana taa dögòtòrò so la nka a ka so mògòw ka taa yen joona ka fura sòrò.
 - Banabaatò ka kè so kònò a dan na dögòkun fila kònò. Mògò si kana taa yen fo minw bè to yen ka a mago nyè.
 - Dögòtòrò bè Penicilline pikili ni Sulterène pikili walima kisèw di nin bana kama. U bè nyè kosèbè.
 - Ni pikili tè sòrò, nka i bè kisè sòrò ani banabaatò bè se ka o kunun, i ka o di, nka i ka a tali cogo faamu kosèbè.
 - Aureomycine kisè fana bè nyè nin bana kama.
 - Mankan caman bè nin banabaatò tòorò. Mankan kòsòn, min bè kè o yòrò nin kelen, o tigi bè se ka bin ka ja.
 - Banabaatò tè se ka dumuni kè kosèbè. Ni a bè se ka daji kunun, i ka fèn minta di a ma ka min.

V Polio (Farisogo faga bana)

1. A sòrò cogo
 Microbe bè taama finyè la. U bè se mògò ka fagonfagon ma ninakili fè.

2. Bana bè cogo min na
 - A bè cun mògò kan.
 - A fari bè gan kosèbè don naani fo segin kònò.
 - Kunkolo bè dimi.
 - Kan bè ja.
 - Banabaatò bè fòonò.
 - Waati dò la a bè kirin ka yèrèyèrè.
 - Don sabanan walima don naaninan kònò farikolo yòrò dò bè daminè ka ja. A bè se ka kè senw ye walima kan walimà bolow walima nyèda walima disi walima kònò.
 - Nin bana bè mògò dòw faga. Dòw bè kènèya nka sen walima bolo jalen bè to.

3. Fura kè cogo
 - Nin bana bè se ka jènsèn mògò cèma joona, o de kòsòn banabaatò yèrè kana taa dògòtòrò so la nka a ka so mògòw ka taa yen joona fura sòròli kama.
 - I' bè se ka Aspirine di kunkolo dimi ni farigan kama, sògòm, tile gan fè ni sufè:
 - Mògò kòròlen - kisè 1 walima 2
 - Denmisèn - kisè 1
 - Den min ma san saba sòrò - kisè tilancè
 - Banabaatò ka lafinyè sòrò. A ka to dalan kan.
 - A ka ji caman min.
 - Fura jòsita dòw bè se ka jòsi yòrò jalen na. O tulu dòw ye Thermogène ni Tarzan ye.

VI Bani Kenken (Oreillons)

1. A sòrò cogo

Virus bè finyè na. Mògò b'a sòrò ninakili fè. Kan ja bana ni nson bè sòrò cogo min na, bani kenken bè sòrò o cogo yèrè la.

2. Bana bè cogo min na
 - Farigan bè sòrò nka a tè juguya.
 - Yòrò dò bè funun tulo nyéfè ani a jukòrò. O bè se ka kè fan kelen dòròn walima fan fila bée la.
 - O yòrò fununnen bè dimi.
 - Ngonò bè dimi.
 - Waati dò la banabaatò bè fòonò.

3. Fura kè cogo
 - Banabaatò ka kè a dan na katuguni nin bana bè jènsèn joona.
 - Ko caman mògò tè nin bana jate kosèbè katuguni a tè mògò tòorò ten. U bè to ka yaala walima ka baara kè. O ye farati ko ye. O tigi ka lafinyè caman sòrò tile tan kònò. Nin bana kòsòn mògò dòw tè se ka denw sòrò. O bè se cè ma ka tèmèn muso kan.
 - Lafinyè ye nin bana ka fura ye. Ka tèmèn o kan u mago tè fura caman la.

Dògòkun Naaninan - Don Filanan

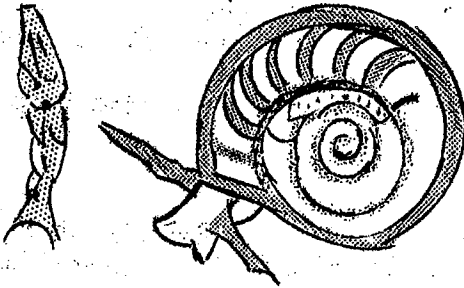
Bana minw bè sòrò Parasitè fè

Fèn nyènama dòw bè yen minw bè wele Parasite. U cogo filè nin ye. U bè don fèn nyènama wèrèw kònò ka u ka balo sòrò u fe. Jiri sun ni jirinin dòw bè nin kè. Parasite dòw bè yen minw bè bana di mògò ma. An bè na o bana dòw cogo filè sisan.

I Bilharziöse (Damadimi)

1. A bè sòrò cogo min na

Parasite min bè bilharziöse di mògò ma, o bè balo fòlò kòtè kònò, minw bè ji yòrò la. O kò, a bè bò yen ka don ji la. Ni mògò bè taama o ji kònò walima ka i ko yen, o parasite bè don a fari la ka taa don binye la. O yòrò la a bè bonya ka kè parasite kòròlen ye. Laban a bè bò ye ka se nugu ma ni nyègènè ji bara ma.

Bilharzie

Kòtè

joli bè kè nyègènè ji la ani o tigi bè nyègènè kè tuma min na, a bè dimi, a b'a jeni.

2. O bana bè cogo min na

- Parasite bè don fari la yòrò min na, fari bè kurukuru o yòrò la.
- O tigi bè farigan sòrò.
- Ni parasite bè nugu la, o tigi bè kònòboli sòrò. A tè juguya, a tè fisaya, nka a bè mèn.
- Ni parasite bè nyègènè ji bara la,

3. Fura kè cogo

- O banabaatò ka taa dògòtòrò so la joona ka o fura sòrò walisa o bana tè se ka tinyèliba kè fari la.
- A fura ye Anthiomaline pikiliw ye. U bè sòrò don fila o don fila fo ka se pikili tan ni naani ma. O tigi ka taa dògòtòrò so la fo ka o pikili bèe sòrò.

II Mara (Filariose)

1. A sòrò cogo

Ntumu fitinin bè nin bana lase mògò ma. O fana ye parasite ye. Fòlò a bè balo soso ni dimògò sifa dò kònò. Olu be mògò cin waati min na, o ntumu fitinin bè don o tigi joli la ka taama ka se farikolo yòrò wèrèw la ka bonya yen.

2. Bana bè cogo min na

- Kabini soso ye mogo cin fo ka taa se bana sòròli waati ma, o ye kalo segin ye.
- Waati dò o bana bè mògò fari la k'a sòrò, o tè o don.
- Ko caman fari bè a ngènyè, sufè o be juguya. A bè i n'a fò fèn nyènamaw bè taama yen.
- Mara bana bè se ka farikolo yòrò dò funun, i ko sen walima sin, ni a bè mèn fari la ani a fura tè sòrò o kama.

3. Fura kè cogo

- Mara ka fura ye Notézine ye. A fanga ka bon. I man kan ka o ta ni kòlòsili tè. I ka a kunun cogo don.
- I bè daminè ni kisè kelen ye ka dò fara o kan don o don fo ka se kisè naani ma don kelen kònò. Ni i tè a kè tan, i bè se ka tóoròba sòrò. I ka fèn wèrè fana faamu. Ni mara bè i farikolo la, i bè daminè ka Notézine ta tuma min na, i fari bè i ngènyè kosèbè. O de kòsòn u be fura wèrè fara Notézine kan. Ko caman o ye Phenergan ye. Ni i bè o sòrò i ka o kunun cogo fana faamu.

Notézine bè ta nin cogo la:

Mògò kòròlen: Don fòlòta - kisè kelen da tuma

Don filanan - kisè kelen sògòma, kelen sufè

Don sabanan - kisè kelen sògòma, kelen tilegan fè, kelen sufè

Don naaninan - kisè kelen sògòma, kelen tilegan fè, kelen wulafè, kelen sufè

O kò i ka kisè naani ta don o don o cogo la fo ka taa se kisè dèbè ma. O kò i ka makòno tile tan ka kòsegin o kan tugun ka kisè dèbè wèrè ta, cogo fòlòta la. O bè lajèlèn yè kisè bisègin ye. (80) Dògòtòrò dòw bè nin fura ta cogo yèlèma ka kènyè ni banabaatò ka mago ye.

Sani ka Phenergan ta i ka dògòtòrò nyininka a tali cogo ko la. I ka dògòtòrò nyininka fana sani ka Notézine ni Phenergan di denmisèn ma.

III Farigan (Paludisme)

1. A sòrò yòrò
Farigan bè wele faransi kan na Paludisme. O fana ye parasite ka bana ye. Ntumu min bè farigan di mògò ma, o bè balo soso la fòlò. Soso be mògò cin tuma min na; a bè o ntumu fitinin lase o mògò ma. O kò, o tigi bè farigan sòrò. I ka ja filè min bè page 62 kan.
2. Farigan bè cogo min na
 - A bè daminé o yòrò nin kelen ni yèrèyèrè ani farigan jugu.
 - O tigi be wòsi.
 - A kunkolo ni a fari yòròw bèe bè dimi.
 - Farigan bè mada, o kò a bè wuli tugun don fila kò.
 - Waati dò o mògò nyèw walima a fari bèe bè bilen i n'a fo nèrèmu gu bana b'a la.
 - Afrique jamana la, farigan caman bè yòrò min na, mògò dòw bè farigan sòrò min tè juguya kosèbè. U kunkolo bè dimi, u fari bè gan dònì, u sègènnen bè, dùmuni nege t'u la.
 - Waati dò o banabaatò bè fòonò, waati dò a kòno bè boli.
3. Fura kè cogo
Farigan fura sifa tè kelen ye. U bè sòrò Pharmacie la walima dògòtòrò so la. I bè min sòrò i ka o kunucogo faamu ka a kunun o cogo yèrè la. Ni a bè dèse a tè caman nyè, ni a bè caya i bè se ka dò fara i ka tòorò kan.

Nivaquine ka nyi ani a bè sòrò jona Afrique jamana la. A tali cogo filè nin ye:

<u>San</u>	<u>Don fòlòta ni filanan</u>	<u>Don sabanan fo duurunan</u>
0 fo kelen	Kisè kelen kelen o tile 2 kòno	Kisè tilancè don o don
1 fo fila	Kisè kelen ni tila don o don	Kisè kelen don o don
3 fo wòrò	Kisè kelen sògòma, kelen sufè	Kisè kelen ni tila don o don
7 fo 9	Kisè kelen sògòma, tilegan fè ani kelen sufè	Kisè kelen sògòma, kelen sufè
10 fo 12	Kisè kelen sògòma, tilegan fè, wulafè ani da tuma	Kisè kelen sògòma, kelen tilegan fè, kelen sufè
13 fo mògò kòrò	Kisè fila sògòma, fila tilegan fè, fila sufè	Kisè kelen sògòma, kelen tilegan fè, kelen sufè

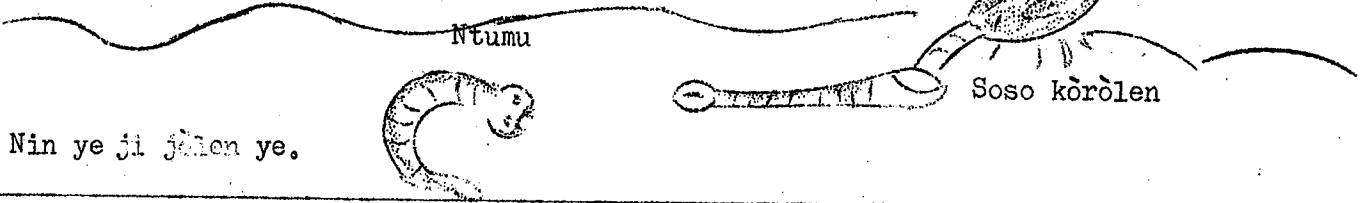
Flavoquine fana ka nyi. A tali cogo filè:

- Mògò kòrò - A bè kisè 3 ta waati kelen na
- Denmisèn - A ka kelen ni tila ta waati kelen na
- Denyènin - Kisè tilancè

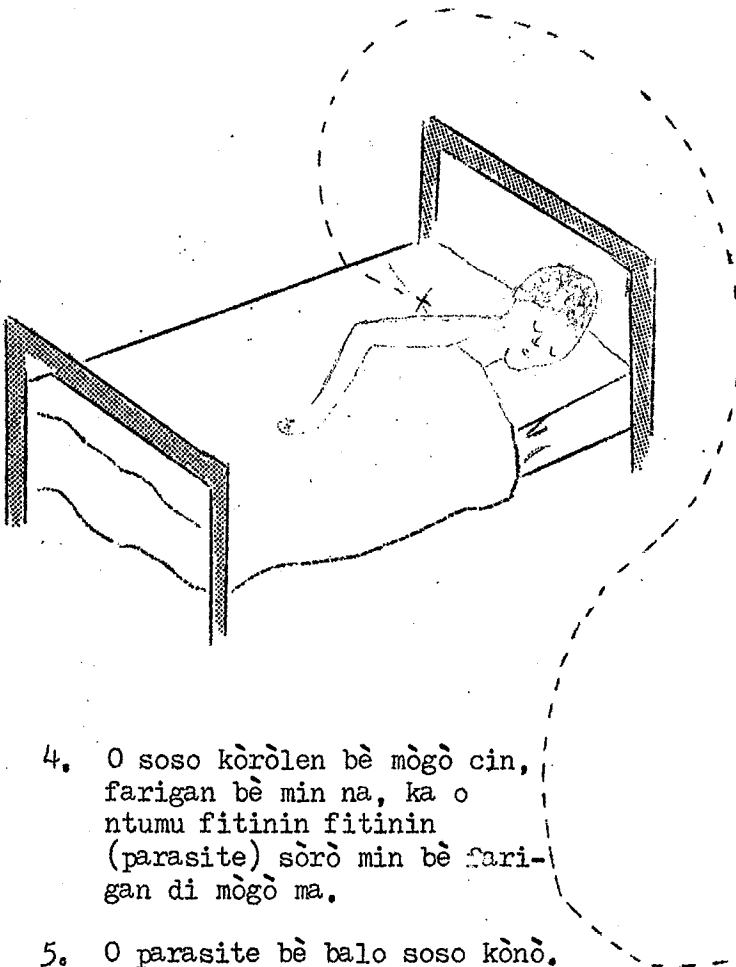
Malocide fana bè yen.

- A tè farigan sifa bèe kelen kelen kèlè, nka a bè nyè sifa dòw kama. A man gèlèn ka nin di den ma katuguni o fura ma kunan. Ni farigan bè den na, i bè se ka Malocide kisè kelen tila naani ye ka a naaninan di den ma don o don tile duuru kòno.

Soso ka kiliw

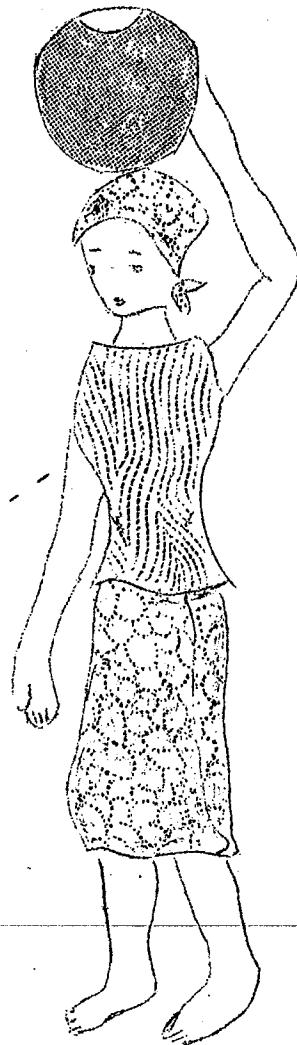

1. Soso musoman bè kili kè mè fila fo kè mè saba da ji jòlen na.
2. Kili bè kuru ka kè ntumu ye. I bè olu caman ye ji jòlen na.
3. O ntumu bè yèlèma ka kè soso kòròlen ye.

4. O soso kòròlen bè mògò cin, farigan bè min na, ka o ntumu fitinin fitinin (parasite) sòrò min bè farigan di mògò ma.
5. O parasite bè balo soso kòrò. Sosò bè yaala n'a ye ka mògò wèrè cin.
6. Soso bè mògò cin tuma min na, a bè o parasite lase o mògò ma. O tigi fana bè farigan sòrò.

Ji nògòlen min bè sigi ka mèn yòrò kelen na, o ye soso ka bange yòrò ye. O kosòn ji kana to ka mèn buwati la walima daga kòrò i ka du la.

Quinine ye farigan fura sifa wèrè ye.

I b'è nin sòrò dógòtòrò so la ko caman. I b'a sòrò waati min na, i ka a kùnùn cogo faamu kosèbè. Muso kònòma kana quinine ta.

Dògòkun Naaninan - Don Sabanan

Bana minw b'è Sèmè Fasaw Minè

I Banaba

1. A sòrò cogo

Microbe sifa d'ò b'è nin bana di mògò ma. Mògò b'a sòrò banaba tigi f'è. I n'a ye k'ò nin bana b'è mògò kelen f'è ga la, ko caman o ga la mògò wèrè b'è o sòrò.

2. Banaba ka cogo

- A b'è daminè d'òni d'òni ani o tigi t'a d'òn ko a b'è a fari la, ni a ma mèn a la.
- Fari b'è j'è yòrò o yòrò. O yòròw b'è se ka k'è fitinin ye, centimetre kelen ka b'ò a fan kelen fo ka taa se a fan wèrè ma. O n'ò d'òw b'è se ka bonya ka k'è centimetre tan ye ka b'ò a fan kelen fo ka taa se a fan wèrè ma.
- O n'ò j'èman t'è dimi. O tigi t'è f'èn d'òn n'ò yòrò la. A b'è i n'a f'ò o yòrò kirinnen don. Waati d'ò o n'ò yòrò d'òròn b'è ten, waati d'ò a b'è se ka k'è b'òlò b'èe walima sen b'èe la.
- Nyèkonkon si b'è b'ò ko caman, walima yòrò wèrè ta.
- Banaba sifa fila b'è yen. Sifa kelen b'è fari kuru, sifa wèrè b'è n'ò j'èman d'òròn k'è.
- Bolonk'òni kolow ni sennk'òni kolow b'è daminè ka tinyè d'òni d'òni fo u ka b'ò pewu pewu.
- Joli jugu b'è k'è bolow ni senw kan ko caman.
- Ni fura t'è, nin bana b'è mògò faga, nka a b'è se ka d'òn ko a be fari-kolo la sani ka o k'è.

3. Fura k'è cogo

Banabaat'ò ka taa d'ògòtòrò so la walima Trypano ka fura sòrò yen. O fura t'ògò ko D.D.S. Waati d'ò, u b'è o fura k'è pikili ye, waati d'ò u b'è fura kisè di.

Laadiliba filè: Banaba b'è juguya d'òni d'òni. San caman k'ònò, a t'è mògò t'òrò. O de k'òsòn mògò caman t'è siran o nyè. U t'è fura jate, u t'è a sòrò a cogo la ka to a kan. Banaba tigi ka kan ka fura ta san wolonwula k'ònò. N'ò t'è, a t'è se sòrò o bana kan. Ni o bana b'è juguya, o tigi b'è se ka k'è f'iyent'ò ye. A farikolo yòrò caman b'è tinyè. Ni a juguyara ten ka ban, o mògò b'è se ka fura ta ka bana bali walisa a t'è taa nyè nka nyèkisè kuraw b'è sòrò cogo di? Bolonk'òni d'ò wèrèw b'è sòrò min ni a tununna ka ban?

Banaba ka fura b'è sòrò gansan. S'òngò t'a la. O banabaat'ò ka taa a n'ò f'è ka to a kan o san wolonwula k'ònò fo ka a dafa.

II Sunògò Bana

1. A sòrò cogo

Dimògò sifa d'ò b'è yen an b'è min wele tsetse faransi kan na. Ja numèro 34 ni 35 filè, page 64 kan. Microbe d'ò b'è sòrò u la d'òw k'ònò min b'è sunògò bana di mògò ma. O microbe ye parasite ye. A b'è balo o dimògò k'ònò fo dimògò ka i cin. O cogo la o microbe b'è don i joli la, i b'è o bana sòrò.

2. Sunògò bana ka cogo

- O tigi b'è farigan sòrò waati o waati, tuma b'èe t'è.

- Kuru dò bè sòrò a kan na.
- Farikolo bè kurukuru.
- Kunkolo dimi bè sòrò.
- O banabaatò bè sunògò jooa, a b'a fè ka sunògò ko caman.
- Waati dò banabaatò bè bin ka yèrèyèrè.

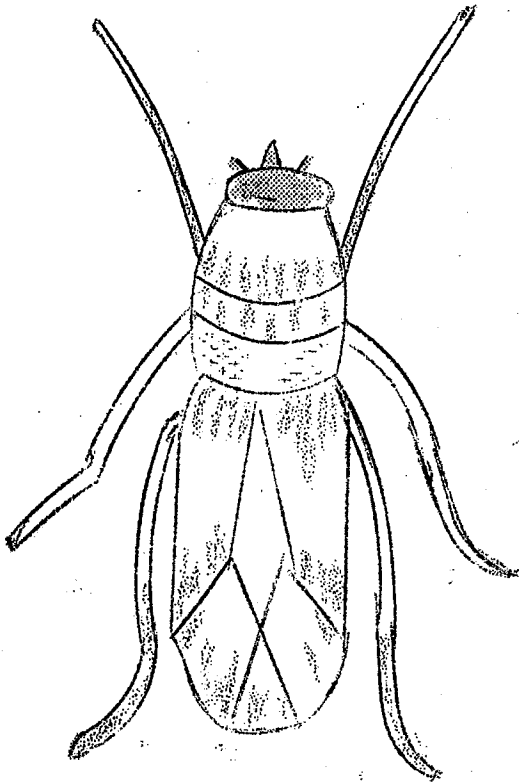
Dimògò (tsetse)
bè nin cogo yèrè
la.

34. Tsetse dimògò

3. Fura kè cogo

Sunògò bana tè kènèya jooa, janko ni a mènna o tigi fari la sani a ka fura

sòrò. Mògò ka kan ka fura sòrò jooa ka o fura ta a cogo la. Waati o waati dògòtòrò bè na i ka dugu la ka mògò bée lajè ka filè ni sunògò bana bè u la. U bè kè yen waati min na, i ka taa u ka yorò la walisa u ka i lajè ka filè ni o bana bè i la. Ni a y'a sòrò o bana don, i bè se ka fura sòrò jooa.

4. Min bè o bana bali walisa a tè i minè, o filè nin ye:

- O dimògò bè sòrò yorò min na, i kana taa yen.
- I kana sòn dimògò ka sigi i kan walima i den kan.

III Tetanos

1. A sòrò cogo

Microbe sifa dò bè yen min bè don mògò farikolo la jogin da fè. O microbe bè sòrò duguma, yorò caman la, ani mògòw ni bagan ka bo la. A bè sòrò yèlèn kan so ta la ka tèmèn tòw ta kan. Ni mògò dò sen be tigè ni daba ye, walima ni misi binyè b'a sòrò walima ni a bè jogin ni pònti ye walima

wèrè cilen min bè duguma, ani bògò bè don o jogin da fè, Tetanos microbe bè se ka kè yen. Ko caman den kura bè se ka nin bana sòrò a bara juru fè. A ba fana bè se ka o bana sòrò. (Lèson wèrè na nin ko jèya.)

2. O bana bè cogo min na

- A daminè tuma la, banabaatò tè se ka a da yèlè. Nin bè kè don duuru fo tan joginni kèlen kò.
- Kan bè ja ani farikolo yorò caman tè se ka kuru.
- Banabaatò bè ja ka yèrèyèrè.
- Ni fura tè sòrò jooa, o tigi bè sa.

3. Fura kè cogo

- I ka dògòtòrò wele jooa. I kana makònò. Wajibi don banabaatò ka pikili fura sòrò, n'o tè, a tè se ka balo.

4. Min bè o bana bali walisa mògò t'a sòrò, o filè:

Pikili bè yen min bè di mogo ma Tetanos kama sani o mògò ka joginni sòrò yèrè. O pikili bè feere duguba kònò. Pikili kelen bè di san saba o san saba.

Ni i farikolo yorò dò bè jogin ni fèn nògòlen ye, o joli da ka ko kosèbè fòlò ni ji ani safunè ye sani fura ka kè a la. Ni joli caman bè bò, o joli ka siri doròn, o kò ka taa dògòtòrò so la. Ka fara o kan, fèn min ye i jogin, i ka o fò dògòtòrò ye, hali ni o jogin da ka dògò. Tetanos microbe bè se

ka don yen. I ka kan ka o saniya kosèbè, o kò ka taa pikili sòrò dógòtòrò so la.

Dògòkun Naaninan - Don Naaninan

Bana Dò Minw Be Cun Mògò Kan ani I Ka Min Kè O Waati la

I San Cin Ko

I ka kan ka min kè sa cin ko la, o filè:

1. I ka sen walima bolo siri cin yòrò sanfè dònì. O bè бага bali ka jènsèn farikolo yòròw bée la. I kana makòò. A siri joona. Minuti mugan o minuti mugan o juru ka foni walisa joli bè se ka taama, n'o tè sen walima bolo bè sa. I bè a to ten dònì ka a siri tugun.
2. Taa dógòtòrò so la joona. Minw bè pikili sòrò joona, olu tè tòcròba sòrò. Ni i bè makòò, i bè se ka sa. Min kèra i ka o lakali dógòtòrò yé walisa a ka fura nyuman di i ma.
3. O sa cin tigi yèrè kana nègèsò boli ni mògò wèrè bè yen min bè se ka taa n'a ye. O sa cin tigi kana boli fana. O bè бага jènsèn.

II Ni sa бага bè don nyèw la

I ka kan ka min kè, o filè nin ye:

1. I ka nyèw ko o yòrò nin kelen ni nònò ye. Ni o ma sòrò, i nyèkisèw ko ni ji gansan caman ye.
2. O kò i ka taa dógòtòrò so la ka fura sòrò.

III Bunteni Cin Ko

I ka kan ka min kè, o filè nin ye:

1. I ka i sen walima bolo siri kosèbè o cin yòrò sanfè dònì walisa o бага tè se ka jènsèn. O juru ka foni minuti mugan o minuti mugan walisa joli bè se ka taama dònì, o kò a ka siri tugun.
2. I bè se ka galasi dò kè a la ni dò bè sòrò. O bè dimi nògòya dònì.
3. I ka taa dógòtòrò so la joona. Emetine pikili bè nyè o kama. A bè di cin yòrò la yèrè. Dógòtòrò bè se ka o di i ma.
4. Ni bunteni bè mògò cin, o dimi ka jugu kosèbè nka i k'a faamu ko o tè mògò faga. Hali o, den min ma san saba sòrò, o bè se ka bana kosèbè. Ni bunteni bè den sòrò ten, i ka taa n'a ye dógòtòrò so la joona.
5. Dò b'a fò ko i bè se ka cin yòrò don sansi la. Tuma dò nin bè se ka i demè dònì, nka ni a tè kè joona joona, a tè fosi nyè.
6. Dò bè bunteni nyènamaw sòrò ka o don tiga tulu la. U sato bè бага don tulu la. U salen kò u bè bo tulu la. O tulu bè se ka mara. Ni bunteni bè mògò cin o tulu dò bè se ka kè pansement la ka kè o da cin yòrò la.
7. Ni bunteni bè i cin sen na ani a ma kè wajibi ye, i kana taama. I kana boli fana. O bè бага lase farisogo yòrò wèrè la joona.

IV Tasuma Jeni Ko

1. Sani ka mògò jeninèn dèmè ka fura kè u ka joliw la, i ka i yèrè tègè ko ni ji ni safunè ye.
2. I ka jeni yòrò saniya dònì dònì ni ji sumalen ye. Safunè dònì ka don ji la.
3. Ni jeni da ma kè joli ye, i bè se ka tiga tulu dònì kè a la ka a meleke ni fini kòrò kolen ye.
4. Jeni yòrò bè se ka don ji sumalen na walima a bè se ka meleke ni fini ye min nyiginna kosèbè ni ji sumalen ye. Ni a kèra denyènin ye, i bè se ka a sigi ji la yèrè. Nin bè dimi nògòya.
5. Ni farikolo yòrò caman jenina, hali ni o jeni yòrò ma dun kosèbè, o ye farati ye katuguni o tigi bè ji caman tunun jeni yòròw la.
6. Ni galasi yèrè bè sòrò, o bè se ka don ji sumalen na walisa ka a suma kosèbè. Fini dò ka nyigin n'a ye ka da jeni yòròw kan. Den ka meleke ni fini ye ten ni a jeni yòròw ka bon. I kana baara kè ni ji nògòlèn ye katuguni microbe bè se ka don jeni yòròw la.
7. Banabaatò ka ji caman min.

V Kolow Karili Ko

1. Ni mògò bè bin walima ni fèn dò y'a gosi, o bè se ka bolo dò kari. Kolo minw bè kari sinyè caman ka tèmèn tòw kan, olu ye bolo kolow ye.
2. Ni kolo karila:
 - A kari yòrò bè dimi kosèbè.
 - Waati dò la o kolo karilen bè bò a nò na. I b'a ye ko a ma tilen.
3. Waati dò i tè se ka dòn k'a jèya yala ni kolo karila yèrè. Ni sigasiga b'a la i kana o yòrò gosilen lamaga kosèbè.
4. Ni kolo cilèn bè fo kunkurun dò bè bò a la, o bè se ka joli sira dò tigè walima sèmè fasa dò. Ka nin ko jugu bali, o kolo karilen ka lajò ka siri walisa a kana lamaga. I bè se ka jiri kala tilennen fila sòrò, kelen ka da kolo karilen yòrò la, a fan kelen, dò wèrè bè da a fan wèrè kan. O kò, i ka a siri ni fini ye min farala ka kè bande ye.
5. Kolokaribaatò ka ta nin cogo la: Cè saba ka a ta nyògòn fè. U saba ka kè banabaatò fan kelen na ka u bolow don a jukòrò. Kelen ka a kunkolo ni a kamanw ta, kelen ka a kòròta kò cèmancè la, kelen ka a senw ta. Ni i tè o kè cogo nyuman la, i bè se ka dimibaclase a ma ka a kari yòrò bana juguya.
6. Taa dògòtòrò so la n'a ye joona, walima i ka dògòtòrò wele ka na.
7. Duguba kònò, u be radio ta. Radio ye masini sifa dò ye min bè kolo foto ta hali ni a datugulen bè ni farisogo ye.
8. U bè kolo siri ni fini sifa dò ye min nyiginnen bè ni platre ye. Ni a jara, o tuma la a bè gèlèya, kolo tènà lamaga. Dònì, dònì o yòrò karilen bè kuraya. A sirilen ka to ka tile bisaba walima tile binaani bò sani ka platre bò.

VI Ni kolo tugu yòrò bè bò a yòrò la

1. Kolo tè kari yèrè nka a bè bò a yòrò la gosili kòsòn.
2. Min bè bò a yòrò la ka tèmèn tòw kan, o ye kaman tugu yòrò ye nka kuru nyè yòrò o yòrò bè se ka kè ten, nònkòn wo, bolonkòni wo ani kumbere.
3. I bè se ka dòn cogo di ko a kèra?
 - O yòrò cogo bè yèlèma, a tè sigi cogo nyuman la. A tè tilen.
 - Bolo walima sen min banana, o bè janya walima a bè surunya.
 - Lamagali tè se ka kè a cogo la.
4. I ka o banabaatò lase dögötòrò ma.

VII Wulu Fatò Cin Ko

I ka kan ka min kè, o filè nin ye:

1. O joli da ka ko kosèbè ni ji ni safunè ye.
2. Joli ka siri ni fini kolen ye.
3. Taa dögötòrò so la ni banabaatò ye joona. Wajibi don ka pikili sòrò, n'o tè, o tigi bè sa, siga t'a la.
4. Wulu fatò be bana min di mògò ma, o bè wele faransi kan na ko rage.

VIII Ni joli caman bè bò jogin da yòrò la

I ka kan ka min kè, o filè nin ye:

1. I ka fini kolen ta ka a kuru ka a caya dònini ka o da joli da yèrè kan ka digi a la. I ka a minè ten fo joli bè daminè ka jò walima ka dèmèli sòrò dögötòrò fè.
2. Ni jogin yòrò bè bolo walima sen na, i ka o sen walima bolo kòròta. Ni sen joginna, o tigi ka da ka a sen kòròta kurun walima carton walima sigilan kan. Ni bolo joginna, o tigi bè se ka sigi ka bolo kè tabali kan. Cogo o cogo, a ka kòròta. O bè joli bò nògòya.
3. Ni mògò ka joli bè bò kosèbè, o tigi ka da fo ni joli bè bò nun fè, n'o tè, o tigi bè se ka kirin.
4. I ka dèmèli nyini dögötòrò fe

IX Ni joli bè bò nun fè

Min ka kan ka kè, o filè nin ye:

1. Banabaatò ka sigi.
2. I ka kòori mugu dò ta ka o don nun wo la ka a caya dònini. O kò, i ka nun minè ka digi a la ka a minè ten fo joli ka jò.
3. O tigi kana nun fyè.

X Ni mògò bè bin ka ja

Bana minw bè nin ko lase mògò ma, olu filè ninw ye: Tetanos, farigan

jugu, rage, kan ja bana, kirikirimashiyèn ani waati dò kònòna ntumu.

O bana bè cogo min na, o filè:

- O tigi bè bin ka ja
- A tè ninakili ka nyè, a daji bè kanga.
- A bè a yèrè nyin nyimi.

I ka kan ka min kè ka o tigi dèmè, o filè ninw ye:

1. I ka o tigi kòlòsi, a kana a yèrè gosi fèn dò la, nka i kana o tigi minè ni fanga ye k'a ferun.
2. O tigi kana da kò kan, i ka a da a kèrè kan walisa daji bè se ka bò a da la, walisa a kana don fogonfogon la.
3. I ka fini dò ta jooa ka a kuru k'a kè a da la walisa a tè se ka a nèn nyimi, nka i k'a kòlòsi, i kana a da fa ni fini ye walisa a tè se ka nyòn.
4. I ka dògòtòrò wele ka na.

XI Ni mògò bè kirin

1. I n'a sòrò ko banabaatò binna ka ban. A to o cogo la. I kana a sigi. A kirinna katuguni joli bòrà kunkolo la. I b'a fè o joli ka kòsegin. A dalen ka to yen, a na kunun sòni.
2. I bè se ka a senw kòròta.
3. Ni bana dò bè yen min kòsòn a tè kunun jooa, i ka dèmèli sòrò dògòtòrò fè.
4. Mògò dò bè se ka kirin hali ni bana tè a la. Dò bè kirin siranya kòsòn, dò bè kirin kibaru jugu mènni kòsòn ani dò bè kirin ni a be joli caman ye. O tè bana ye, u cogo don.

XII Ni Sansi walima petòròli bè kunun

Min ka kan ka kè, o filè nin ye:

1. O tigi ka nònò caman min, mògò kòrò litre kelen walima fila. Denmisèn ka o tilancè min.
2. Ni nònò tè yen, i ka shè kili naani nyògòn ta ka u jèman bò, o tigi ka a kènè min.
3. Seri ye fèn wèrè ye min bè se ka min ka a dèmè. Ni seri yèrè tè yen, i bè se ka farine mugu nyagami ni ji ye. A bè se ka o min.
4. Baranda bè se ka nòoni ka di o tigi ma.
5. Dò bè miiri ko petòròli ni sansi ye ntumu furá ye. O tè dè. U bè se ka mògò faga.
6. I ka sansi ni petòròli mara yòrò nyuman la. Denmisènw kana maga u la.

XIII Ni D.D.T. mugu walima kòori fura walima Gamizon' kununna

I ka kòlòsili kè kosèbè ni i bè baara kè ni o furaw ye. Ni mògò bè o kunun o fura bè se ka a faga. I bè se ka min kè ka o mògò dèmè, o filè nin ye:

1. I ka o tigi wajibiya ka fòonò. O kè cogo filè: I bè bolonkòni don a da la walisa a ka fòonò ka o fura bò a farikolo la. Ni o tè, i bè se ka ji caman di a ma walisa a ka fòonò.
2. I ka taa dèmèli nyini døgòtòrò so la.
3. Ni o tigi fòonòna ka ban, i bè se ka nin dò di a ma; Nònò kènè, shè kili naani, u jèman dòn, seri walima farine mugu min nyagamina ni ji ye, baranda.

Laadili dòw filè: I bè D.D.T. mugu, kòori fura walima Gamizon don minen minw kònò, o minenw, bariko wo, bòrò wo, buteli wo, olu bée ka mara u dan na o baara dòn de kama. I kana nyò walima shè kiliw walima masaku walima dumuni fèn si mara o minenw kònò, hali ni u kora ka nyè. I ka o minenw bò denmisènw kòrò. U kana tulon kè ni o fura si ye, walima u ka marali minenw.

Døgòkun Naaninan - Don Duurunan

Laadili Dòw Muso Kònòmaw ni Muso Jiginbaatò Ta Fan Fè

I Ko gèlènma minw bè muso kònòma dòw sòrò

1. Nyèda ni bolow ni senw bè funun.
2. Kunkolo bè dimi kosèbè.
3. Fari bè gan walima nènè bè sòrò.
4. Joli fanga bè dèse, a bè sègèn kojugu.
5. A kònò bè dimi.
6. Joli bè bò.

I ka jaw filè minw bè page 70 ni 71 kan. Olu bè nin kow jèya. Ni o nyògòn fènw bè muso sòrò, a ka taa døgòtòrò so la joona.

Muso kònòmaw kana kògò caman dun. Ni a senw bè daminè ka funun, a ka kògò bée bila. A kana kògò si don na la. Kògò bè o funun ko juguya ani o muso bè bana kosèbè.

II Labènni min ka kan ka kè sani jigin waati ka se

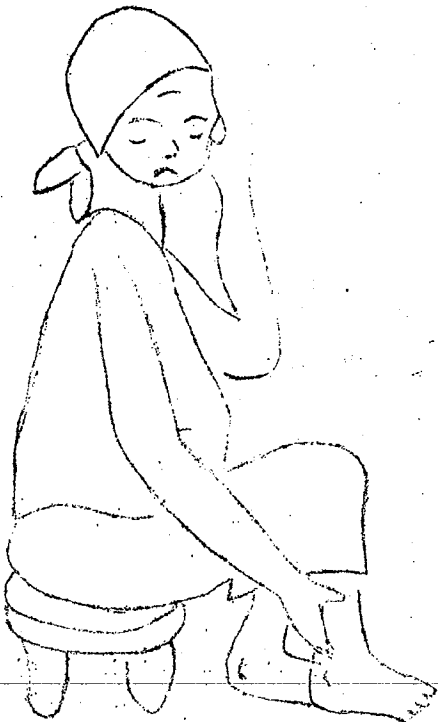
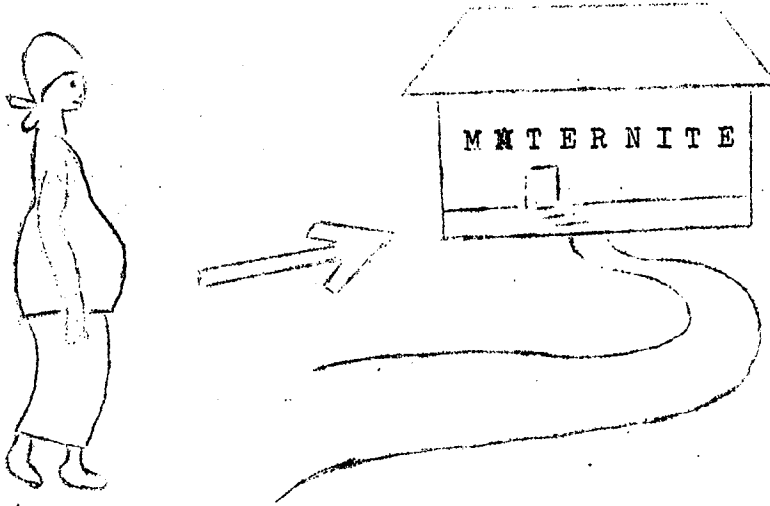
1. Safunè den kelen ka sòrò, farafin ta walima tubabu ta.
2. Muso ka fini kòròlen dò ko, taafe kòròlen, walima musòrò walima o nyògòn fini, fèn saba.
3. A ka o fini kòròlen ko ni safunè ye ka a ja juru la tile la. O kana ja duguma abada. O fini ka mara yòrò nyuman la walisa fòlòko walima nyinè walima bubaga t'a sòrò.
4. A ka lamu kura sòrò ka a mara a sèbènfura kònò. O bè na den ka bara juru tigè.
5. A ka juru kisè misèn dònì sòrò min bè se ka denyènin ka bara juru siri. A janya ka kiriyòn fila janya bò. A bè se ka mara fini kolen yòrò la.
6. A ka mana metre kelen san min bè i n'a fo san bugò mana.

O minenw si kana se duguma. Microbe min bè Tetanos di mògò ma, o bè buguri la. Minen bée saniyalen ka mara jigin waati kama.

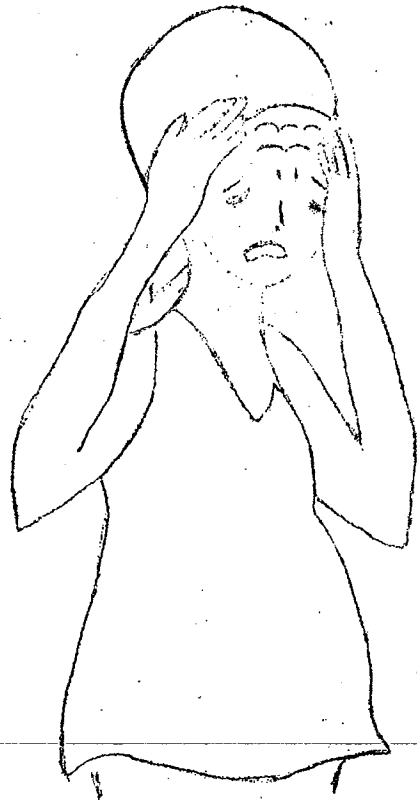
III Min ka kan ka kè tin waati la, o filè nin ye:

1. Tin bè daminè waati min na, o muso ka i ko ni safunè ye.
2. O muso kana sigi duguma sani ka dèbèn ni mana kè sigi yòrò la fòlò. A kana sigi duguma gansan fewu, ka to tin na walima a jiginnen kò, ni dèbèn ani mana ma kè yen.
3. Mògò si kana taama o mana kan.

Ko Gelenma Minw Be Muso Kanama Dow Soró

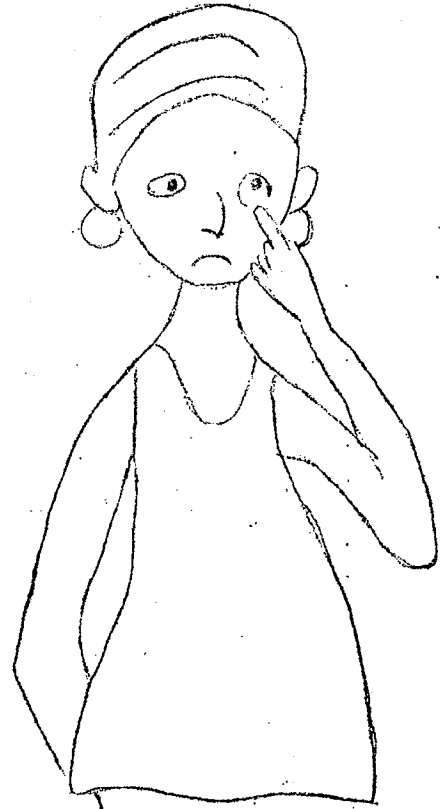
Nyèda walima bolow ani senw bè funun

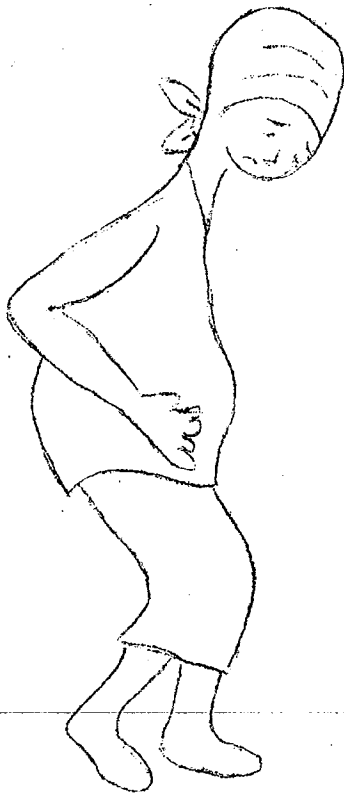
Kunkolo bè dimi kosèbè

Fari bè gan walima nènè bè kè

Joli bè dèse

Kònò bè dimi.

Joli bè bò.

4. U bè baara kè ni fini kòròlen kolen min ye, o fana kana se duguma.
5. Ni o muso tè fòonò, a ka to ka dumuni dònì sòrò. A bè se ka seri min ni kafe ani ji walisa a fanga kana dè sè.
6. Ni lamu ma sòrò i bè se ka juru tigè ni muru ye walima siso, nka i bè min ta ka o baara kè, o ka ko fòlò ni safunè ye, o kò ka balabala. A kana kè duguma walima dimògò kòrò. Siso ni juru kisè bè se ka balabala nyògòn fè minuti tan. O kò u bè mara tasa kònò ten fo i ka baara kè ni u ye.
7. Jiginbaatò ka kan ka nyègènè kè sani ka jigin. Ni a nyègènè bara fara o bè bange ko gèlèya ani o kòsòn joli caman bè se ka bò.
8. Ni maternité bè i ka jamana la, musow ka taa yen ka jigin.
9. Tin kana mèn ka tèmèn don kelen kan sani ka demèli nyini.

IV Dèmèli min bè kè jigin waati yèrè

1. Muso wèrè kana jiginbaatò dèmè sani ka a yèrè tégè ko ni safune ye.
2. Den bangelen kò, i ka a senw minè ka a kunkolo sin duguma walisa daji bèe ka bò a da la.
3. O kò, i ka a da fini kolen kan. A juru kana se duguma waati si.
4. I ka ji bò siso ni juru la minw balabalala ka ban. O kò i ka juru tigè k'a siri.
5. I kana muru walima siso walima lamu si kè dèbèn kan walima duguma sani ka baara kè n'u ye. Min bè se duguma, o bè se ka Tetanos microbe sòrò ka o lase denyènin ka bara juru ma. O den bè se ka o bana jugu sòrò min bè caman faga.
6. I kana denyènin ka juru tigè k'a surunya kojugu. I bè takala ka janya dòn. A kana surunya ka tèmèn a tilance kan. A janya ka kè centimetre saba ye.
7. Fini meleke den na walisa nènè kana a sòrò.
8. Ni joli tè caya i kana fosi kè walisa ka filanan bò. I k'a makònò dòn. A bè na a yèrè ma ko caman. Ni a bè mèn kojugu walima ni joli bè caya, i ka sage femme walima dògòtòrò wele jooa.
9. Filanan bolen kò, kuruba ka kan ka sòrò muso kònò la. Nin kèra denyènin ka mara yòrò ye. A ka gèlen kosèbè. Ni a bè magaya joli bè bò. I ka o yòrò jòsi fo a ka gèlèya tugun.

V Min ka kan ka kè den bangelen kò

1. Ni o muso sègèna kojugu walima ni joli caman bora, a ka lafinyè sòrò sani ka i ko. Wajibi tè ka ji ko o yòrò nin kelen. Nènè tuma la, nènè bè u fila bèe tòorò kosèbè. Denyènin bè se ka mura jugu sòrò. Fini nògòlen ka bò yen ani dèbèn ka saniya. Lafinyè sòròlenkò, ba bè se ka i ko. Den fana bè se ka ko.
2. Nènè tuma la, a ka fisa ka makònò fo tilegan ka denyènin ko. A ka kè ni ji wòlòkòlen ye ani safunè dònì. O kò fini kolen kè a la min ma ja duguma.
3. I ka den ka bara juru lajè ka filè ni joli bè bò. Ni dò bè bò a ka siri tugun ni juru kisè wèrè ye.
4. Dimògò kana sigi den ka bara juru kan. A datugulen ka to ni fini kolen ye.
5. Tuma dò i bè se ka fura dònì sòrò dògòtòrò fè min bè se ka bara juru saniya don o don. Dò tògò ko Alcool. O fura bè bara juru ja jooa.

Farisogo Kènèyali Ko

Dògòkun fòlòta ka kalan: Farikolo Da Cogo	Page 1
Don 1 - Sòn, fagonfagon, joli	1
2 - Joli siraw ka cogo	3
3 - Furu, binyè, nuguw	4
4 - Kun sèmè, sèmè fasaw, kòmòkili	7
5 - Farisogo ka kolow	9

Dògòkun filanan ka kalan: I Kènèyalen Bè Se Ka To Cogo Min Na	15
Don 1 - I yèrè farikolo saniyali	15
2 - Dumuni kòlòsili ko	16
3 - Du saniyali ko	19
4 - Dumuni nyuman ko	22
5 - Laadili dów	23
Denmisènw ka dumuni fèn dów ka dilali cogo	30 - 35

Dògòkun sabanan ka kalan: Bana Dów Ni U Ka Fura	36
Don 1 - Bana minw bè ninakili yòrò sòrò	36
2 - Wolo ka bana dów	39
3 - Bana minw bè sòrò kònò na	41
4 - Vitamine ni minéral ko	49
5 - Tulow ni nyêw ko, da ni ngònò dimi ko	53

Dògòkun naaninan ka kalan: Bana Minw Bè Jènsèn Joona-Parasite Ko	56
Don 1 - Bana minw bè jènsèn joona	56
2 - Bana minw bè sòrò parasite fè	59
3 - Bana minw bè sèmè fasaw minè	63
4 - Bana minw bè cun mògò kan	65
5 - Laadili dów muso kònòmaw ta fan fè	69